

NOVOŠTI HUBOČIA

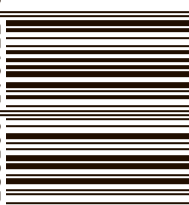
#1264

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 8. 3. 2024.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

102024

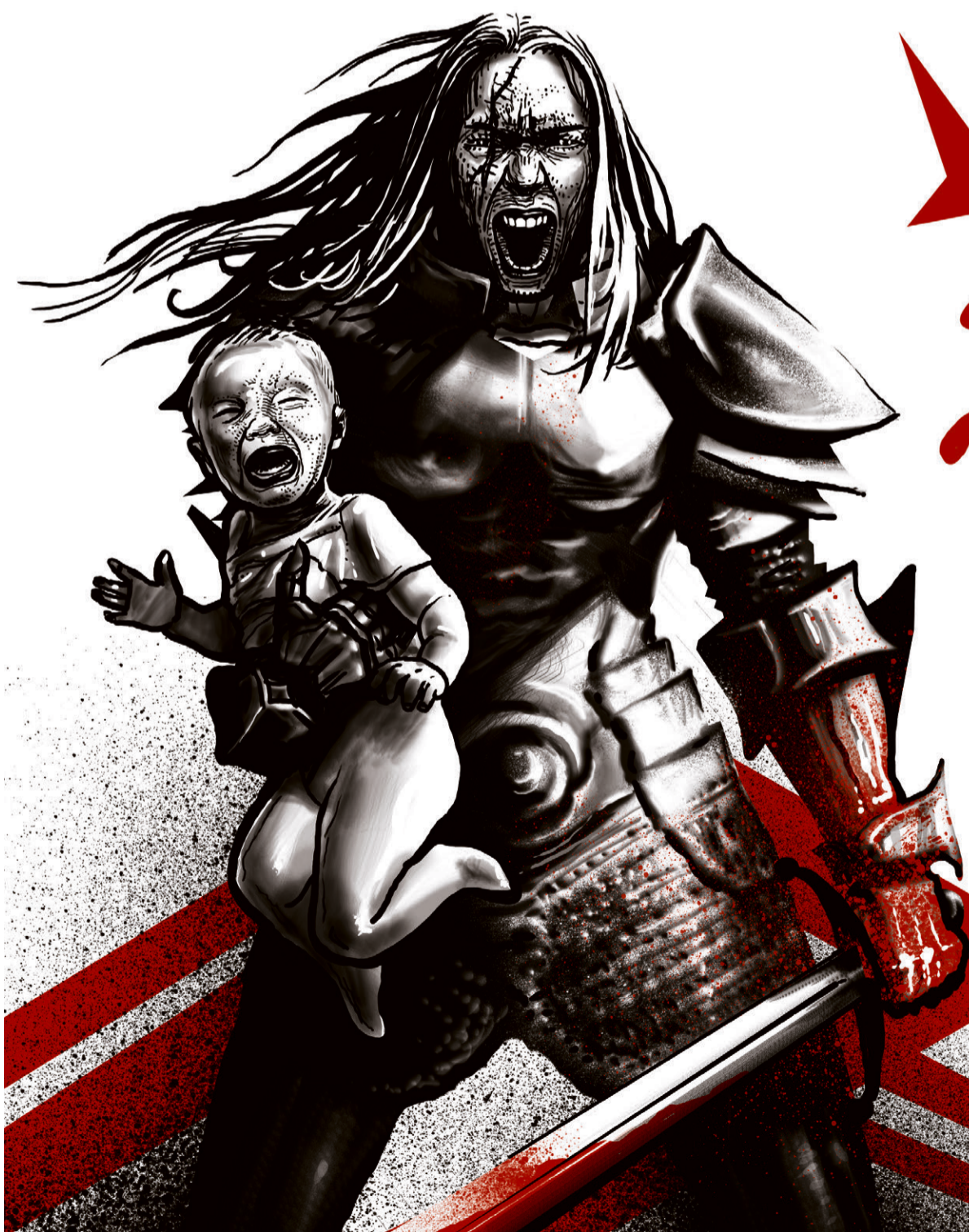

ISSN 1845-8955

Živio 8. mart!

str. 6-8.

Koalicija deset stranaka
Za bolju Hrvatsku okupljena
oko SDP-a (Foto: Tomislav
Miletić/PIXSELL)

Nevolje u maju

Proljetnim terminom izbora šef HDZ-a skraćuje vrijeme za eventualne tužiteljske udarce. Na drugoj strani, SDP je u posljednji čas okupio široku koaliciju ljevice i centra, a Peđa Grbin u posljednje vrijeme pokazuje znakove boljeg razumijevanja realnosti

ANDREJ PLENKOVIĆ u ponedjeljak je objavio da će aktualni saziv Sabora biti raspušten najkasnije 22. ožujka, što znači da će parlamentarni izbori biti održani jedne od četiri nedjelje u drugoj polovini travnja i prvoj polovini svibnja. Odluku o datumu donijet će predsjednik ZORAN MILANOVIĆ, a iz nekih njegovih prijašnjih izjava dalo bi se zaključiti da je sklon posljednjem zakonski mogućem datumu: to će, vrlo vjerojatno, biti 12. svibnja. Plenkovićev odabir tajminga izbora nije iznenađenje. Kao što smo pisali prije mjesec i pol, sva dodatna i golema ovogodišnja proračunska izdvajanja namijenjena odobrovoljavanju biračkih masa tempirana su tako da im se puno djelovanje osjeti u rano proljeće. Krajem travnja, osim toga, u Hrvatsku stiže prvih šest aviona iz rabljene eska-

drile francuskih borbenih Rafalea. Također, u rujnu, kad je zadnji ustavni rok za izbor novog saziva parlamenta, moglo bi početi da se osjeća ozbiljno ekonomsko posustajanje izazvano, prije svega, recesijom u Njemačkoj. Iz Plenkovićeve osobne perspektive, na kraju, logičnije je da raščisti svoju situaciju u Hrvatskoj prije ljeta, kad će – nakon europarlamentarnih izbora zakazanih za 9. lipnja – započeti dogovori i pregovori o raspodjeli funkcija u Bruxellesu, premda mu treba čudo da bi se domogao jednog od tri ili četiri najviša položaja.

Jedino što je Plenkovića moglo navesti da se odluči za rujanski termin izbora jest nastojanje da se vremenski udalji od HDZ-ovih korupcijskih afera i od skandaloznog postavljanja IVANA TURUDIĆA na položaj glavnog državnog odvjetnika. Shvatio je, međutim, da nema nikakve garancije da se do rujna

neće pojaviti nove afere, a trenutno je najugroženija NINA OBULJEN KORŽINEK, ministrica kulture i medija. Njezinim resorom, odnosno povezanošću njezina resora i osoba iz njezina najbližeg suradničkog okruženja s financijskim malverzacijama donedavno vodećih ljudi zagrebačkog Geodetskog fakulteta intenzivno se bavi Ured europskog javnog tužitelja (EPPO), koji nije pod HDZ-ovom kontrolom, štoviše, premijer je EPPO počeo otvoreno tretirati kao neprijateljsku organizaciju koncentriranu na to da nanese

Logičnije je da raščisti svoju situaciju u Hrvatskoj prije ljeta – Andrej Plenković (Foto: Tomislav Miletić/PIXSELL)

političku štetu sadašnjoj vlasti. Plenković valjda računa i na to da će se EPPO, kao i USKOK, suzdržati od akcija tokom predizborne kampanje, da ne bi ispalo da utječu na demokratske procese, a njemu je najvažnije da do izbora nitko od njegovih bliskih ljudi ne bude uhapšen ili podvrgnut formalnoj kaznenoj istrazi. Šef HDZ-a proljetnim terminom izbora naprosto skraćuje vrijeme za eventualne tužiteljske udarce.

Istovremeno s objavom najkasnijeg roka za raspuštanje Sabora, Plenković je objavio imena i prezimena muškaraca koji će zauzeti čelne pozicije na HDZ-ovim listama u jedanaest izbornih jedinica. Od očekivanja se donekle odstupilo u dvije ili tri jedinice. Predviđalo se da će prvi na listi u Trećoj izbornoj jedinici biti DAMIR HABIJAN, nedavno imenovani ministar gospodarstva i održivog razvoja, ali prednost je ipak dana ANĐELKU STRIČAKU, varaždinskom županu, ratnom veteranu i višekratno evidentiranom nasilniku. Habijanu je najvjerojatnije presudilo to što ga je Milanović autao kao homoseksualca. U Petoj jedinici prvi će biti MARIN PILETIĆ, ministar rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, premda se procjenjivalo da će HDZ u tom slavonskom okrugu, gdje je glavna biračka baza desničarskog Domovinskog pokreta, ići s nekim tko je desnije od Plenkovića, s nekim tko se može pohvaliti ratnim stažem. To je, primjerice, mogao biti ZVONKO MILAS, vukovarski branitelj i državni tajnik Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Hrvatske, no on će predvoditi listu u Jedanaestoj izbornoj jedinici, u kojoj glasaju hrvatski državljani iz Bosne i Hercegovine te iseljeničtva. IVAN MALENICA, ministar pravosuđa i uprave, zadržao je čelno mjesto na listi u Devetoj jedinici, iako su ozbiljne šanse davane ministru regionalnog razvoja i fondova EU ŠIMI ERLIČU: Malenica, čini se, trenutno uživa veći autoritet među članstvom u srednjoj Dalmaciji.

Ostatak je u skladu s očekivanjima: Plenković je na vrhu liste u Prvoj izbornoj jedinici, GORDAN JANDROKOVIĆ u Drugoj, IVAN ANUŠIĆ u Četvrtoj, DAVOR BOŽINOVIĆ u Šestojoj, TOMO MEDVED u Sedmoj, OLEG BUTKOVIĆ u Osmoj i BRANKO BAČIĆ u Desetoj.

Na drugoj strani, lijeva i liberalna opozicija ispravno je reagirala na Plenkovićevu objavu izbora. SDP je u posljednji čas okupio široku koaliciju ljevice i centra – od DALIJE OREŠKOVIĆ do Centra, od Fokusa do Radničke fronte, od HSS-a do IDS-a – koja bi trebala uključivati i Možemo! u najmanje četiri izborne jedinice. Postignut je načelni dogovor o savezu Za bolju Hrvatsku, ali slaganje lista i kakvo-takvo usklađivanje programa neće biti nimalo jednostavan posao. Tek će to biti pravi test političke pameti PEĐE GRBINA, predsjednika SDP-a, koji je u posljednje vrijeme ipak počeo pokazivati znakove života i boljeg razumijevanja realnosti. Izvan ovog jednog i pol lijevo-liberalnog bloka ostali su Socijaldemokrati, koji zasluženo idu prema nestanku, što je, također, argument u prilog ocjeni o Grbinovom napretku u pogledu političkog umijeća. ■

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 08/03/2024

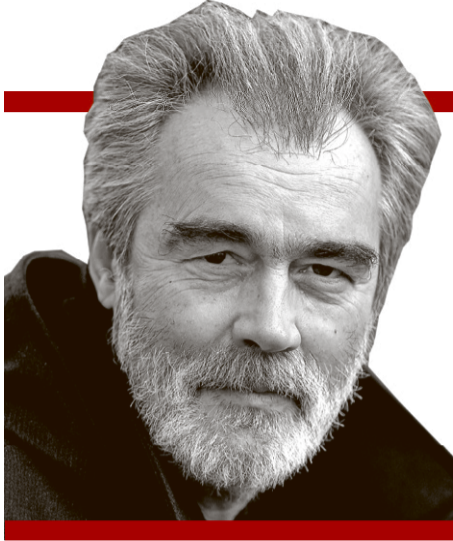
NOVOSTI
#1264

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijećeZA IZDAVAČA
Milorad PupovacGLAVNA UREDNICA
Andrea RadakZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, SinanGudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko MatoševićDIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplancić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000Novosti su financirane
sredstvima Savjeta zanacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

UVREDE
& PODMETANJA

Zakon lomače

PIŠE Viktor Ivančić

*Mora te obuzeti
koktel tjeskobe
i gađenja pred
bijedom 'maškara'
koje, umjesto
da u obrednom
igrokazu likvidiraju
vlastodršce, bacaju
u oganj njihova
kritičara. Poklade
poput onih u Herceg
Novom, gdje je
spaljena lutka koja
simbolizira pisca
Andreja Nikolaidisa,
postaju poligoni
za uvježbavanje
fašističkih hordi*

To već postaje ozbiljna tradicija. Festival kostimiranja kao prilika da se skinu maske. Antikarnevalski karneval.

Učesnici karnevala u Herceg Novom, kostimirani u pripadnike Ku Klux Klana, prije neki dan su spalili lutku koja simbolizira ANDREJA NIKOLAIDISA, jednog od najvećih ovdašnjih pisaca i novinara. Ako je išta u tom ritualu bilo komično, to je činjenica da su potpaljivači lomače, pokrivajući tikve bijelim plahutama s rupama za oči, vjerovali da su bili maskirani. A dogodilo se ustvari to da su se, odbacujući asortiman krinki koje koriste u svakodnevnom životu, na maskeradi pojavili u autentičnom izdanju. Kao rulja željna krvi izdajnika i heretika.

Stvar je dakle u tome što su rukovaoci lomačom tek s kukuljicama Ku Klux Klana na glavama pokazali svoja prava lica. Priznajem da me taj vid izopačenosti navodi da izopačim onu poznatu LACANOVU tvrdnju po kojoj istinski luđak nije neki nesretnik koji misli da je kralj, već kralj koji vjeruje da je kralj. Varijacija glasi da je stvarni luđak onaj koji, odijevajući kostim siledžijskog šljama, vjeruje kako bez tog kostima nije siledžijski šljama. A jest. Šljama se tog dana iskrenije no inače zagledao u zrcalo i maskirao u sebe.

Prema tradicionalnome poimanju, karneval je prilika da se nemoćni simbolički obračunaju s moćnima, da suspendiraju vladajuću poredak i izokrenu postojeće hijerarhije. U Herceg Novom, međutim, za račun vladajuće političke moći simbolički je smaknut onaj koji vlast izlaže kritici, a sam nikakvu moć ne posjeduje. Mora te obuzeti koktel tjeskobe i gađenja pred tim kolektivnim srozavanjem; pred bijedom 'maškara' koje, umjesto da u obrednom igrokazu likvidiraju vlastodršce, bacaju u oganj njihova kritičara. Ima li ičeg jadrnijeg i kukavnijeg?

No, rekoh, radi se već o ozbiljnoj tradiciji. Točnije kazano: o odbacivanju tradicije koje dovoljno dugo traje da samo postaje tradicija. Umjesto inscenacije obračuna s moćnicima, karneval našeg doba postaje poligon za izživljavanje nad nemoćnima. Umjesto buntovničkog i prevratničkog, on glorificira poslušnički duh i služi za ovjeravanje lojalnosti vladajućoj ideologiji (u slučaju Herceg Novog – srpskom nacionalizmu). Umjesto da (bar) na simboličkom planu prkositi sadašnjici, karneval našeg doba daje joj radikalno izraženu podršku. Nikoga više ne čudi što razigrane maškare, dok pasionirano pripremaju kostime, perike i tone šminke za nastup, trepere od neizvjesnosti: *Koga ćemo sve ove godine poklati u pokladama?*

Andrej Nikolaidis samo je posljednji i možda nešto markantniji nevladin krnje u nizu. Prije nekog vremena u Prološču je na lomači gorio pisac i novinar ANTE TOMIĆ. U Omišu je gorio novinar VINKO VUKOVIĆ. U Mostaru je gorjela književnica MARTINA MLINAREVIĆ. U Imotskom je gorio 'gej-par' s djetetom u rukama, čije je lice dočaravala fotografija NENADA STAZIĆA. MILORAD PUPOVAC gori više-manje redovno, širom Hrvatske, plamti li ga plamti, i to ne kao političar, već kao reprezentant nacije koju je doličan Hrvat dužan mrziti.

Uz osudu da je 'uzročnik svih zala' ove je godine u mjestu Čavle kod Rijeke obješena lutka nazvana 'Škuribando Furešić' – u slobodnom prijevodu: Mračni Stranac – sve sa bujnom bradom i fesom na glavi. Koju godinu ranije u sklopu Dječjeg karnevala

Samo posljednji nevladin krnje u nizu – Andrej Nikolaidis (Foto: Srećko Niketić/PIXSELL)

spaljena je na rivi u Kaštelima drvena maketa slikovnice 'Moja dugina obitelj' ('prve hrvatske gej-slikovnice'), pa je oko pet stotina djevojčica i dječaka dovedenih iz vrtića i osnovnih škola bilo izloženo impresivnome mentalnom silovanju, nekoj vrsti totalitarne inicijacije, e kako bi od malih nogu shvatili da pederima i lezbijkama – nastranom dijelu populacije – nema mjesta u bogobojaznoj i katoličkoj Hrvatskoj.

Nikolaidis je svoje mjesto na lomači zaslužio kao dugogodišnji dosljedan kritičar vlasti, a napose nacionalističkog poslanja Srpske pravoslavne crkve i ideologije koja se upinje proširiti granice 'srpskog sveta'. U karnevalskoj 'presudi' između ostalog je izrecitirano: 'Ovaj dželatov šegrt, produklijanski Grk, predstavnik savremene crnogorske fekalne književnosti, udeseterostručio je dozu smrada da bi skrenuo pažnju na sebe.' Em se dakle kao 'Grk' ne može uklopiti u tekuće svetosavske vizije, em se 'produklijanski' zalaže za nezavisnu Crnu Goru. Herceg Novi je tog fašističkog jutra osvanuo okupan šovinističkim suncem.

Valjda zbog profesionalne deformacije, naročito mi se bljuje na 'satiru' što je kao izliku podmeću raspištoljeni inkvizitori; kada se nastoje predstaviti kostimiranim šaljivdžijama dok djeluju u formaciji maskirane bande. 'Satirična' ambalaža opsluživanja vlasti i vladajuće ideologije neizbježno vodi u neku od verzija 'Der Stürmerra', gdje kao objekt poruge – 'uzročnik svih zala' – uvijek figurira židov s abnormalno velikim nosom karakteristična oblika i džepovima punim opljačkanih zlatnika (odnosno 'produklijanski Grk' s naramkom 'fekalne književnosti'), prije nego što ga osviještene društvene snage pretvore u pepeo.

U Hrvatskoj takav manevar – kada se pozivanje na linč, govor mržnje i javno propagiranje nasilja izdaju za satiru – zadnjih godina bilježi pravi procvat. Jedan je radijski voditelj (MARKO JURIĆ) svojedobno upozoravao Zagrepčane da se klone pravoslavnih svećenika, jer bi im ovi mogli prerezati grla, a poslije toga kukao da je neshvaćeni satiričar. Nekadašnji pomoćnik ministra turizma (ROBERT PAULETIĆ) u jednom je članku opisivao kako je napustio restoran shvativši da za susjednim stolom sjede Srbi, a u jednome Facebook statusu poslao zanimljivu poruku turistkinji iz Japana – 'Ajde jebi mater Japansku!' – da bi nadležni ministar slučaj zaključio konstatacijom da njegov pomoćnik njeguje 'satirični način izražavanja'.

Rastanak s pameću, doduše, podrazumijeva i putovanja u suprotnome smjeru: na ovim sam stranicama već pisao o popularnom voditelju proustaške dalekovidnice (VELIMIRU BUJANCU) koji je na zidu držao uokvireni članak iz Ferala s naslovom 'Nacrt zakona o linču' – ilustriran fotografijom konjanika s kukuljicom Ku Klux Klana na glavi – jer ga kognitivne sposobnosti nisu omele da satiričnu kritiku političkih hajki razumije u ključu njene negacije, kao smrtno ozbiljan rasistički proglas i apologiju linča.

ISTA misaono limitirana bagra, s istim modnim artiklom preko njuški, u Herceg Novom je predala lomači lutku s likom Andreja Nikolaidisa, štiteći vlast od pisca. Jedan od Nikolaidisovih romana nosi naslov 'Odlaganje. Parezijska', a upravo je prakticiranje parezije – izgovaranja pune istine u lice moćnicima, uz punu svijest o riziku od režimske odmazde – odlika njegova novinarstva, ali i osnovni razlog njegove osamljenosti. Tu važi čelično pravilo: onaj koji se odaje pareziji nikada na dospijeva u poziciju moći. Navada da se isporučuju neugodne istine bez iznimke uključuje odsustvo dara za čuvanje društvenih spona, a to ga čini marginalcem, otpadnikom, krivovjernikom, izdajnikom, ukoliko – idealnom žrtvom za one koji servisiraju vladajuću moć.

Karneval kao 'satirična' pesnica vlasti, pak, nešto je posve drugo. Krinke su tu, samo naizgled paradoksalno, u funkciji demaskiranja kolektivnog poslušnika i, shodno volji političkoga producenta, kolektivnog nasilja prema onima koji opstruiraju monolitnost zajednice. Vatraica na gradskom trgu tu je da podgrijava postojeće stanje stvari. Daleko od toga da satiri u službi vladajućeg poretka treba zaniijekati svaku vrijednost: ona je, što se mene tiče, vrijedna najdublje prezira!

Maškare, razumije se, uživaju blagodat slobode govora – pa i takvu da u ime smrknutog režima spale kritičara režima – ali sloboda govora obuhvaća i slobodno iznošenje mišljenja o onome što se slobodno govori. A slobodno možemo reći da današnje poklade, poput onih u Herceg Novom, postaju poprišta za uvježbavanje fašističkih hordi. Karneval je prilika da se regrutirano ljudstvo slobodno odaje napadu na slobodu. ■

Геноцид иза затворених врата

Власт се хвали постигнућима предсједавањем ИХРА-ом, иако само предсједавање једва да је итко и могао видјети. Једина изложба, о Леи Дојч, била је искључиво за дипломате, није објављен документ стручне скупине ИХРА-е, а смета спомињање геноцида над Србима

Ова година успјешног хрватског предсједања ИХРА-ом имала је голем утјецај на саму Хрватску. Никада нећемо бити иста земља чланица као што смо били прије предсједања које ће имати трајан утјецај на образовање, сјећање и истраживање Холокауста. Почашћени смо и понизни што смо имали прилику водити ову организацију тијekom протекле године – изјавила је велелепосланица ТЕРЕЗИЈА ГРАС, хрватска супредседатељица ИХРА-е, Међународног савеза сјећања на Холокауст, на церемонији примопредаје предсједања Уједињеном Краљевству.

И би то једина изјава поводом краја једногодишњег хрватског предсједања која се може пронаћи само на службеним страницама ИХРА-е, без слова на службеним страницама хрватских институција које су директно или индиректно судјеловале у предсједању, као и без икаквог јавног одјека по хрватским националним медијима, као што је протекло и претходних 365 дана. Незапажено је у хрватској јавности прошло обраћање ВЕСНЕ ТЕРШЕЛИЧ из Документе 29. вељаче, задњег дана предсједања, на мјесту некадашње загребачке синагоге гдје је отворила бројна питања које је иза себе оставило, за домаћу јавност, скоро па тајно хрватско предсједање ИХРА-ом.

Тершелеч је тражила од надлежних одговоре: зашто је хрватско предсједање било нетранспарентно са селективним приступом култури сјећања, зашто Министарство вањских и еуропских послова није објавило документ препорука стручне скупине ИХРА-е, зашто је једина организирана изложба фотографија о Леи Дојч била постављена само на енглеском језику и намијењена искључиво дипломатском кору, што доказује, како је навела, чињеница да на изложбу нису позвани хрватски медији и јавност, зашто медији нису били позвани на догађање организирано 9. студеног, поводом обљетнице Кристалне ноћи, зашто су политичке институције интервенирале у садржај привремених инфо плоча у Јасеновцу те коме смета спомен геноцида над Србима...

— Просвједујемо јер су пропуштене бројне прилике за разговор о култури сјећања. Скривање рада на дијелу прошлости којег се требамо срамити отежава процес хуманизације односа према жртвама. Због заглашујућег мука институција у великој мјери је пропуштена прилика за информирање јавности и јавну осуду усташког режима одговорног за Холокауст, геноцид над Ромима и геноцид над Србима – поручила је Тершелеч напомињући да одговоре од надлежних на постављена питања чека тједнима те да Документи преостаје још да одговоре затражи путем Повјереника за информирање.

И Новости су још од просинца чекале одговоре на питања о садржају и порукама хрватског предсједања ИХРА-ом. Тек на поновљени упит стигао је шути одговор из Министарства вањских и еуропских послова у којем потврђују да организирани догађаји нису били јавни већ 'за ограничену публику', као и да су пленуми ИХРА-е затворени, не видећи проблем у недостатку простора за домаћу јавност чији добар дио сматра усташе 'добрим момцима'. Министарство наводи да су одржане двије знанствене конференције у сарадњи са Савезом Рома 'Кали Сара' те да су све три радне дефиниције ИХРА-е (о антисемитизму, геноциду над Ромима и негирању и искривљавању истине о Холокаусту) усвојили Влада, Хрватски ногометни савез, Хрватски олимпијски одбор, Параолимпијски одбор те Свеучилишта у Загребу, Сплиту, Ријеци и Задру, као и да је измијењен Закон о кршењу јавног реда и мира с циљем спречавања ријетких случајева антисемитизма чиме су одређене високе новчане казне за истицање ауторитарних и тоталитарних симбола између 700 и 4.000 еура.

И док су владајући задовољни написаним, протоколима и промоцијом пред страним дипломатима, државни празник Дан антифашистичке борбе протекла је без државног врха, прочеља зграда крај се мурала с усташким порукама, усташки поздрав још увијек није казнено већ само прекршајно (не)дјело, у државној режији није обновљен ниједан антифашистички споменик, покренута значајнија акција и иницијатива...

Да је жеља да се мијењамо и поправљамо изостала сматра ХРВОЈЕ КЛАСИЋ, професор повијести на загребачком Филозофском факултету.

— Перцепција ИХРА-е у Хрватској је врло ниска. Грађани Хрватске, па чак и заинтересирана јавност, средњошколски наставници, свеучилишни професори, готово да ништа не знају о томе што се догађало за вријеме предсједања. Драго ми је ако нетко види помаке послје хрватског предсједања, али ја бих рекао да су ти помаци видљиви задњих неколико година највише захваљујући притиску хрватских медија и дијела интелектуалаца. Критику бих упутио и ИХРА-и јер

**Почетак
Пленковићеве
владавине
обиљежио је
усташки поздрав
'За дом спремни'
са двоструким
комотацијама
у Јасеновцу, а
закључује његово
тзв. предизборно
скретање
удесно. Хрватско
предсједање ИХРА-
ом једноставно се
није уклопило у то
ХДЗ-ово скретање
удесно, наводи Баук**

ми се чини, можда ћу звучати наивно, да није схватила која држава предсједава јер однос према Холокаусту сигурно није једнак у Данској, Шведској, Финској и у Хрватској, плус што ратна збивања из Хрватске 1941. – 1945. нису ни приближно слична онима у остатку Европе и због тога је требало другачије реагирати и на различите начине бити пуно присутнији у јавности – сматра Хрвоје Класић.

Хрватско предсједање ИХРА-ом оцјењује као пропуштено прилику за хрватско друштво како би се оно коначно суочило са чињеницом коју успјешно деценијама избјегава и ревитализира – о Холокаусту у Хрватској не можемо говорити без говора о почињеном усташком геноциду над Србима и Ромима.

— За боље и зрелије хрватско друштво врло је битно нагласити да се у Другом свјетском рату у Хрватској није догодио само Холокауст него и геноцид над Србима и Ромима, и то не смијемо изоставити или пратити изолирано једно од другог. И један, и други, и трећи геноцид проводио је исти режим. Хрватски спецификум је да нацисти нису били носитељи геноцидних радњи, посебно не према Србима, чак не ни према Жидовима, већ су од самог почетка то биле усташе које су геноциде проводиле дословно самоиницијативно и властитим снагама. У већини осталих еуропских земаља Холокауст су ипак највећим дијелом проводили нацистичка власт и војска Трећег Рајха – објашњава Класић.

— Хрватско друштво пуно ће се лакше суочити са проблемом истребљења Жидова него истребљења Срба. Пуно је спремније прихватити чињенице о Холокаусту, посебно кад се говори о одвожењу Жидова у Аушвиц и друге нацистичке логоре, него чињенице о геноциду над Србима и над Ромима, али и над Жидовима у самој нДХ. Подсјећам да је највећи дио жидовске заједнице уништен на тлу нДХ, не у нацистичким концентрацијским логорима. С обзиром на посебно проблематичан однос хрватског друштва, политике и знанствене заједнице према геноциду над Србима, ИХРА је у том погледу морала направити јаснију одредницу. Сваки геноцид у коначници мора бити на јед-

нак начин осуђен. Поступања и геноциди усташког режима над Жидовима, Србима и Ромима доиста су најтамнија мрља у хрватској повијести коју сваки Хрват мора осудити без обзира на којој страни били његови преци – јасан је Класић и поручује да би 'највећи допринос хрватског пресједања ИХРА-ом био да се прихватило и схватило да је немогуће говорити о Холокаусту над жидовима без говора о геноциду над Србима и Ромима јер су сви протјеривани и убијани од истог режима и из истог разлога: јер се расно, национално, етнички, вјерски нису уклапали у концепције чисте Хрватске'.

Загребачки правник ЕРОЛ ЧЕХУ, један од потписника Иницијативе за промјену улица названих по усташким дужносницима, сматра да позитивна оцјена хрватског пресједања ИХРА-ом показује лицемјерност хрватске политике што је како он каже, поразно за све жртве Другог свјетског рата.

— Истовремено с хрватским предсједањем у хрватском друштву презентирају се појаве величања усташтва на прочељима зграда, усташке поруке на утакмицама, у јавном простору, појаве које циљају не само жидовску него и српску и ромску заједницу над којима је почињен геноцид у Другом свјетском рату. Хрватски друштвени живот није очишћен од политичког капитализирања величања усташтва. Јасније и транспарентније предсједавање Хрватске ИХРА-ом могло је владајућој политичкој опцији угрозити десно бирачко тијело, што је непожељно у години прије избора. Неоусташтво је и даље обвезни дио предизборног фолклора и начина поентирања у односу на одређене скупине којима се покушава додворити. Нажалост, од самосталности Хрватске до данас постоји одређени прешутни договор свих политичких опција да се та питања не дирају јер су потребна у изборним циклусима за додворавање хрватској десници. Та скупина у Хрватској која отворено показује симпатије према усташком режиму није маргинална – истиче Чеху.

— На западу је образовање о Холокаусту је дио школских курикулума. У Хрватској се о уставним вредностама говори на разини сеоског вашара, колико ће тко добити за што. Та питања односа према усташком режиму требала би бити јасна, недвосмислена, изнад политике, с постављеним националним консензусом. Без апсолутне и недвосмислене осуде нецивизацијског усташког дјеловања хрватски антифашизам се није изградио као универзална вриједност. Питање недвосмислене осуде усташког режима еквивалент је питању хрватског уласка у ЕУ – сматра Чеху.

Да је хрватско предсједање ИХРА-ом било сасвим неискрено истиче ГОРДАН БОСАНАЦ из платформе Можемо! и дугогодишњи активист цивилног друштва. — Предсједање се преузело како би се задовољила ушминкана слика намијењена међународним круговима. Строго се контролирало како ће се поједине активности проводити с обзиром да они не буду намијењени и отворени за домаћу публику како се случајно не би пропитивало што то и зашто Хрватска ради. Предсједање није искориштено да се уистину направе структурне промјене у суочавању с прошлешћу и хрватском улогом у Другом свјетском рату посебно с обзиром на чињеницу да и даље глорифицирамо тамну страну наше повијести. Фрапантно је како су заобиђени ресурси цивилног друштва који су деценијама активни у процесима суочавања са про-

шлешћу и питања Холокауста – говори Босанац истичући да је Град Загреб у протеклој години ревитализирао Спомен подручје Дотршчина као и наставио рад на култури сјећања и обиљежавања антифашистичке борбе.

— ХДЗ има проблем с темама из Другог свјетског рата. Наш премијер се воли хвалити међународним успјесима, али ово му је некако предсједање било пуно, пуно мање приоритетно, да не кажем небитно. ПЛЕНКОВИЋЕВА Влада је још једном потврдила да је недорасла у отварању процеса суочавања с нашим цивилизацијским промашајима и једноставно пушта да ревизионистички погледи и слављење НДХ и даље живи и да се шири дајући им одређену врсту легитимитета. Предсједање се уопће није осјетило ни на подручју школства нити се та чињеница искористила бар да већи број школа посјети Спомен подручје Јасеновац. Иако

Министарство образовања одобрава и финансира посјете Јасеновцу, изузетно мале бројке школских посјета потврђују колико је Јасеновац непожељна дестинација и колико су социјалне баријере пуно јаче од било каквих финансијских потицаја министарства – напомиње Босанац.

Саборски заступник СДП-а АРСЕН БАУК истиче да је хрватско предсједање ИХРА-ом само још једно у низу досљедног провођења шутње о стварима за које Влада оцијени да би им могла наштетити у дневној политици и на предстојећим изборима.

— Како другачије објаснити ту самозатајну шутњу кад знамо да се ова Влада знала похвалити и са много мање битним својим постигнућима а овај 'успјех' предсједања ИХРА-ом су прешутјели, наводи Баук.

— Само они вјештији у гуглању могли су сазнати за то велебно хрватско предсједање јер је то било доста конспиративно.

Но за разлику од Владе, ми на југу посебно бројимо 'успјехе' те врсте у поплави мурала на којима је војник са шљемом којег су једино носиле нацистичке и усташке постројбе у Другом свјетском рату. Очито да ни ти који су осликавали тај мурал нису чули за то 'успјешно' хрватско предсједање ИХРА-ом нити што оно значи. Почетак Пленковићеве владавине обиљежио је усташки поздрав 'За дом спремни' са двоструким конотацијама у Јасеновцу, а закључује његово тзв. предизборно скретање удесно. Хрватско предсједање ИХРА-ом једноставно се није уклопило у то ХДЗ-ово скретање удесно. За владајуће све што има везе с Другим свјетским ратом је политика двоструких конотација за двоструку публику. За домаћу јавност ревизионизам и неоусташтво на дневном нивоу, а за дипломатски кор и страну публику предсједавање ИХРА-ом – закључује Баук. ■

Osmi mart – svaki dan

Žene iz Šibenika, Rijeke, Osijeka, Splita, Zagreba, Podgorice, Beograda, Ljubljane i drugih gradova i ovog će 8. marta izaći na ulice i poručiti – ‘Feminizam i gotovo’. Među njima će biti i Sara Panjkota, Jovana Rašeta i Nina Baljak, koje za Novosti govore o svojim iskustvima, aktivističkom angažmanu i feminizmu. Premda žive u različitim sredinama, zajednički im je stav da se za svoja prava moramo boriti svakog dana, a ne samo 8. marta

S prošlogodišnjeg Noćnog marša u Zagrebu (Foto: Robert Anić/PIXSELL)

ČETRDESETODNEVNE molitve pred ginekološkim ordinacijama i hodovi za život nisu im bili dovoljni, pa ono malo reproduktivnih prava što je ženama preostalo u Hrvatskoj sada nastoje dokinuti klečeći po trgovima. Za to vrijeme žene su najčešće žrtve rodno uvjetovanog nasilja, bilo da je riječ o pipkanju i dobacivanju na javnim mjestima ili ubojstvima čiji su počinitelji partneri ili drugi članovi obitelji, zbog čega se Hrvatska već godinama nalazi pri vrhu liste zemalja EU-a po broju počinjenih femicida.

S godinama se produbljavao i jaz u plaćama, pa smo tako u 2023. u prosjeku bile 11,2 posto manje plaćene od svojih muških kolega. Na sve to u tradicionalističkom društvu, u kojem nam se brak i majčinstvo serviraju kao primarne opcije, od nas se očekuje da se nakon završetka radnog vremena posvetimo kućanskim poslovima. Za nas često nema mjesta na vodećim pozicijama odlučivanja, među nositeljima izbornih lista, kao ni među govornicima kulturno-političkih tribina. A ako se o svemu tome usudimo javno progovoriti, u pravilu će nas proglasiti histeričnima.

Zbog svih tih i brojnih drugi razloga žene iz Šibenika, Rijeke, Osijeka, Splita, Zagreba, Podgorice, Beograda, Ljubljane i drugih gradova i ovog će 8. marta izaći na ulice i poručiti – 'Feminizam i gotovo'. Među njima će biti i naše sugovornice, koje za Novosti govore o svojim iskustvima, aktivističkom angažmanu i feminizmu. One su studentice, učiteljice i influencersice u dvadesetim i tridesetim godinama, žive u različitim sredinama i svima im je zajednički jedan stav – da se za svoja prava moramo boriti svakog dana, a ne samo 8. marta. Tek u tom slučaju, ističu one, postoji šansa da se zahtjevi, kakve ćemo na noćnim marševima vidjeti na transparentima, napokon ostvare u praksi.

Sara Panjkota: Jače smo kada smo solidarne

Postojećih nejednakosti uvjetovanih tradicionalnim vrijednostima većina nas postala je svjesna u djetinjstvu, kada se od djevojčica očekuje da počnu sudjelovati u čišćenju, kuhanju i drugim oblicima skrbi u kućanstvu. — Takva raspodjela poslova, popraćena imperativom 'ti si cura, ti to moraš', otpočetak me nervirala. Kako sam odrastala, počela sam shvaćati da se u mom okruženju nalaze zlostavljane žene, koje gube parnice u sudskim postupcima i u čijim slučajevima zlostavljači ne poštuju ni zabrane prilaska. Sve to pomoglo mi je da se osvijestim i shvatim da se vrijediti boriti kroz aktivistički angažman – kaže SANJA PANJKOTA, aktivistkinja, studentica prve godine diplomskog studija novinarstva i novinarka Radio Studenta iz Šibenika.

Prekretnica, odnosno prelazak, kako kaže, 'na aktivistički mode', u njenom slučaju bio je vezan uz preseljenje u Zagreb i angažman u Klubu studenata Fakulteta političkih znanosti, a onda s krajem 2022. i u feminističkom kolektivu Faktiva.

— Radi se o grupi od desetak žena koje se mjesecima pripremaju za obilježavanje 8. marta, a ja sam im se pridružila u momentu kada su već imale razrađene korake potrebne za organizaciju tako velikog događaja. Na kraju se na maršu lani okupilo preko 8000 ljudi, što je fantastičan rezultat s obzirom na naše kapacitete. Sam marš omogućio mi je da prvi put shvatim da nas koji razmišljamo na sličan način uopće nema malo – govori Sara.

Sara Panjkota
(Foto: Zoe Šarlija)

Gledano historijski, 8. mart je važan dan koji obilježavamo prosvjedom umjesto sjedenjem po restoranima i međusobnim darivanjem cvijeća i bombonijera, dodaje 23-godišnjakinja. To je prava prilika za izlazak na ulicu, odnosno da nas se čuje više nego ostalih dana u godini. A i povijest borbe pokazuje da se za dio prava može izboriti isključivo na takav način.

— Sve to je, uostalom, dokazao i nedavni prosvjed tekstilnih radnica Revije koje su se tako uspjele izboriti za makar dio onoga što im pripada. Inspirirale su me njihova borbenost i uopće odlučnost da dođu iz Šibenika u Zagreb potraživati svoja prava, a pošto se radi o ženama iz mog rodnog grada, susret s njima posebno mi je bio emotivan. Dosta nas koje smo angažirane često dobivamo pitanja 'čemu marširanje i čemu feminizam', a u pravilu se radi o osobama koje nisu svjesne svojih društvenih privilegija – kaže ona.

S ogromnim problemima suočavaju se i sezonske radnice. Sara nam govori kako je imala priliku čuti svjedočanstva žena zaposlenih na takvim poslovima kojima se sugeriralo da nose pelene umjesto da koriste pauze za odlazak na wc.

— Da ne pričamo o tome da se na deklarativnoj razini gura pronatalitetna politika, a onda se u praksi događa da se ženi čim zatrudni uruči otkaz. Ako je imalo 'sretnija', šef je pozove na sastanak i sugerira joj da je jedno dijete dovoljno ako želi zadržati postojeće radno mjesto. Također, žene su i dalje češće žrtve mobinga, bilo da se u ulozi zlostavljača nalaze šefovi ili kolege na nižim pozicijama – ističe.

Jedan od gorućih problema s kojim se žene svakodnevno susreću je i neplaćeni kućanski rad, konstatiramo. Dio ljudi nije ni osvijestio da to jeste rad, pogotovo kada govorimo o palijativnoj skrbi, uzvraća Sara. — Žene različitih generacija, prvenstveno onih kojima pripadaju naše majke, na grbači najčešće imaju djecu, muža, svoje i njegove roditelje, a uz sve to imaju i redovan posao. To je ogromna količina rada, a tradicionalno vjerovanje da je to 'ženski posao' samo produbljuje taj ionako ogroman problem – govori ona.

S obzirom na to da je u pitanju tradicionalistička raspodjela poslova, zanima nas da li u tom smislu primjećuje ikakve generacijske pomake nabolje.

Jovana Rašeta
(Foto: Privatna arhiva)

— Rado o svemu tome pričam s mamom i drugim ženama koje pripadaju ranijim generacijama i iz tih razgovora shvaćam da se situacija ipak promijenila. Feminističke teme su danas ipak zastupljenije u medijskom prostoru, na društvenim mrežama i tako lagano dopiru do djevojčica koje sve ranije počinju osvještavati svoju marginaliziranu poziciju – odgovara Sara.

— Međutim, suštinska prava, bilo da se radi o dostupnosti zdravstvenih usluga ili pravednom tretmanu na poslu, i dalje ostaju nedostupna i mlađim generacijama. Rekla bih i da su naše generacije ohrabrenije, da višu nisu spremne šutke prelaziti preko različitih oblika nepravde. Istodobno, dobar dio mladih je demotiviran, pa zbog nedostatka vjere u sustav nisu ni svjesni da se za makar dio promjena ipak moguće izboriti na prosvjedima i kroz ostale oblike aktivističkog angažmana – nastavlja.

Sve to, dodaje naša sugovornica, izraženi je u manjim sredinama kakva je Šibenik. — Zbog toga ljude treba konstantno osvještavati da itekako ima smisla biti glasan i pružati im nadu da je promjena moguća – tvrdi aktivistkinja Faktiva.

Prva prilika za to ukazat će nam se već ovog 8. marta na ulicama nekoliko gradova regije.

— Važno je da stojimo jedna uz drugu, da budemo inkluzivne i tako osvijestimo nepravdu kojoj su danas izložene npr. trans žene i migrantske radnice, kao i to da smo daleko

jače kada smo solidarne. Bez svega toga se nećemo daleko odmaknuti od pozicije na kojoj se trenutno nalazimo – poručuje Sara Panjkota.

Jovana Rašeta: Feminizam se ovdje shvaća kao opozicija porodici

Još u prvim razredima osnovne škole znala sam da želim ići u gimnaziju pa na fakultet. Jedva sam čekala da to kažem nastavniku koji nas je na kraju osmog razreda ispitivao u koju ćemo se srednju upisati. Iako smo mi bile bolje učenice, na kraju je to pitanje postavio samo dječacima jer je podrazumijevao da je na nama djevojčicama isključivo da se jednog dana udamo, rodimo djecu i bavimo porodicom. Bila sam zgrožena, i sada se sjećam bijesa i ljutnje što sam ih osjetila kada sam tog dana došla doma. Tada sam prvi put osvijestila koliko je patrijarhat stravično utisnut u ove naše krajeve – govori JOVANA RAŠETA, 29-godišnja profesorica srpskog jezika i književnosti iz Donjeg Lapca.

Odlaskom u srednju školu u Zagreb, pa kasnije na fakultet u Beograd, ta je svijest polako blijedjela. A onda se povratkom u Lapac ponovno intenzivirala.

— Tek ovdje shvaćam koliko je rodna nejednakost prisutna u gotovo svim segmentima naših života – dodaje Jovana, koju smo lani upoznale kao jednu od polaznica škole za društveno-politički razvoj žena 'Kata' u organizaciji Srpskog demokratskog foruma.

Zanima nas da li je zbog svojih progresivnih stavova nailazila na kritike u lokalnoj zajednici. Kako je uopće biti feministkinja u malom ličkom mjestu poput Lapca, pitamo je.

— Preteško jer su ovdje prvenstveno žene braniteljice patrijarhata, a feminizam se shvaća kao opozicija porodici. Po tome ispada da sam protiv braka i majčinstva, što je apsolutno suludo. Da ne govorimo da je u ruralnim sredinama ekonomska situacija izrazito teška, pa je ženama gotovo isključivo namijenjena uloga kućanice. Ako se i uspiju zaposliti, većinom se radi o državnim projektima koji podrazumijevaju brigu za starije osobe. Dakle, skrbnička pozicija im se pripisuje kod kuće i na poslu – odgovara naša sugovornica.

Dodaje da postoji mnogo žena koje bi i radile, ali nemaju kome ostaviti djecu. U Donjem Lapcu, naime, nema vrtića, a ono malo preostale infrastrukture također im zadaje probleme: autobus do Gospića i Korenice vozi samo tri puta na tjedan, a sve je manje žena koje si mogu priuštiti vozačke

dozvole i aute. U slučaju da ih imaju, trebaju se odvažiti na vožnju po ruiniranim cestama, kojima se Jovana svakodnevno po 40 kilometara probija do Korenice, Gračaca i Srba, gdje predaje srpski po modelu C. U takvim uvjetima i osnovne potrebe, kao što je reproduktivno zdravlje, padaju u drugi plan.

— Prvi ginekolog nam je 90-ak kilometara dalje, u Gospiću. Pritom ne govorimo o autoputu nego brdskim cestama. Kada ovdje padne snijeg, sve je zatvoreno i žena ne može otići ni roditi. Doslovno. Zbog takvih bazičnih problema mi ne možemo ni pomišljati na dio feminističkih postulata kojima se bave aktivistkinje u Zagrebu. Recimo, ne možemo govoriti o potplaćenosti žena kada naše žene ne rade. Moje kolegice iz većih gradova to ne mogu ni zamisliti, one misle da je to paralelni univerzum, primjeri koje gledaju u filmovima – ističe Jovana.

Domeće kako joj se čini da su ruralni krajevi u posljednjih nekoliko godina još više nazadovali po pitanju rodne (ne)jednakosti, a smatra da isto vrijedi i na globalnom nivou. — Živimo u doba velikih kriza, ratova i drugih previranja pa je zbog svega toga daleko lakše živjeti u svom porodičnom mikrokozmosu nego se boriti. Stvar je i odgoja, a ovdje se djevojčice i dalje odgaja u patrijarhalnom duhu. U slučaju da ne odu u srednju školu u neki veći grad, podrazumijeva se da nakon mature stupe u brak, rode i da tu apsolutno staje bilo kakav rad na sebi. Ispada da ne možeš biti dobra majka ukoliko imaš feminističke stavove – veli ona.

Neki od problema ipak su zajednički u svim krajevima izrazito centralizirane zemlje kakva je Hrvatska. Recimo, deklarativna zastupljenost žena u tijelima odlučivanja. — Dok god se zastupljenost žena isključivo svodi na puko zadovoljavanje kvote, ništa nismo uradile. Zašto u takvim slučajevima uopće moramo imati propisan procenat žena? Zašto se to naprosto ne podrazumijeva? Uostalom, problem je što žene budu tu samo kako bi ispunile kvotu, bez da pritom imaju ikakvo realno pravo na iskazivanje vlastitog mišljenja – govori Jovana Rašeta, koja je s nama podijelila svoje prve asocijacije na 8. mart.

— U mom slučaju to su društvene mreže na kojima svake godine objavljujem status za Dan žena. Sada, s odmakom, super mi je vidjeti kako sam napredovala u svojim stavovima – svake godine imam sve slobodniji statuse. Što sam starija, sve otvorenije izražavam svoje mišljenje. Taj progres mi je sjajan – dodaje.

Kada u Lapcu padne snijeg, sve je zatvoreno i žena ne može otići ni roditi. Doslovno. Zbog takvih bazičnih problema mi ne možemo ni pomišljati na dio feminističkih postulata kojima se bave aktivistkinje u Zagrebu – ističe Jovana Rašeta

Nina Baljak (Foto: Privatna arhiva)

Ako joj prilike to dopuste, Jovana će ove godine potegnuti do Zagreba i prvi put sudjelovati na Noćnom maršu.

— Inače nisam pobornica prigodničarskih obilježavanja. Trebamo se svakog dana truditi i boriti da realiziramo zahtjeve kakve ćemo vidjeti na transparentima na maršu, a ne samo 8. marta – tvrdi ona.

U Jovanim slučajevima jedan od prvih u kojima u tom smjeru podrazumijeva osvještavanje i hrabrenje žena sa sela.

— Nije dovoljno da aktivizam ostane samo u granicama većih gradova. A ja stvarno mislim da mi ovdje imamo sjajnih, srčanih žena koje su proživjele svašta i da bi baš zbog toga mogle postati nositeljice promjena. Uostalom, nije slučajno da je dobar dio naših narodnih heroína potekao baš sa sela. Ako ih zanemarimo, ne možemo očekivati ni ikakve veće pomake. Zbog toga mislim da je najbitnije da već osviještene žene dijele svoja iskustva i rade s onima koje to još nisu postigle – ističe Jovana.

Nina Baljak: Bile smo i ostat ćemo glasne

Koliko je važno svoje znanje dijeliti s drugima itekako je svjesna NINA BALJAK. Tridesettrogodišnjakinja iz Vinkovaca koja trenutno živi u Novom Sadu svakodnevno je posvećena toj misiji. Što u privatnom životu, što putem društvenih mreža na kojima je tokom godina uspjela okupiti zavidan broj pratitelja i prometnuti se u jednu od angažiranijih influenserica, poznatiju pod alijaskom NINA BLJAK. U moru profila zagađenih mizoginijom njene objave predstavljaju pravo feminističko osvještavanje. Bilo da progovara o rodno uvjetovanom nasilju, reproduktivnoj pravdi, ženskoj seksualnosti ili mentalnom zdravlju.

— Feminizam je zapravo puno više od onoga što dobar dio ljudi smatra da jeste. Feminizam je, uostalom, i govoriti o mentalnom zdravlju iz pozicije žene. U jednom momentu sam odlučila progovoriti o svojoj disfunkcionalnoj obitelji, majci koja je imala bipolarni poremećaj i na kraju počinila suicid. U početku sam se sramila njene bolesti, no onda sam shvatila da je važno o svemu tome javno govoriti. Na to su se naslonile i druge teme koje za mnoge u našem društvu predstavljaju tabu, pogotovo kada o njima progovara žena – kaže za Novosti Nina Baljak.

Budući da je kao influenserica svakodnevno izložena oku javnosti, zanima nas kakve su reakcije *online* publike i kako se nosi s komentarima hejtera.

— Već sam se nekako navikla, ali se isto ponekad šokiram. Recimo, lani mi se na TikToku javila jedna žena koja me napala u stilu 'što ti znaš, nikad nećeš biti majka'. Zna biti stvarno svega i uopće mi nije svejedno kada shvatim u kakvom društvu živimo. Mada, znam se i ugodno iznenaditi kada se, primjerice, u komentarima jave pripadnici generacije Z i brane moje stavove, a ima i onih koji pokreću vlastite feminističke profile – odgovara.

Na mrežama često progovara i o seksualnosti, temi koja, pogotovo kada podrazumijeva ženski užitak, kod mnogih još uvijek izaziva zgražanje. Nina kaže da je dugo bila zatvorena po tom pitanju i pristajala na odnose u kojima je se uopće nije pitalo kako se osjeća i što želi.

— Mislim da u tom kontekstu dosta velik utjecaj ima religija jer su nas od starta učili da je seks prljav. I sama sam u počecima nakon orgazma osjećala krivicu, dok npr. moj tadašnji dečko uopće nije imao nikakav problem. Uostalom, i sve što se nedavno desilo s udžbenikom iz Prirode za šesti razred osnovne škole, u kojem se detaljno

Feminističke teme su danas ipak zastupljenije u medijskom prostoru, na društvenim mrežama i tako lagano dopiru do djevojčica koje sve ranije počinju osvještavati svoju marginaliziranu poziciju – primjećuje Sara Panjkota

opisuju muški spolni organi, dok se iz opisa ženskih izostavlja vulva, pokazuje do koje mjere društvo na Balkanu misli da žena nema pravo uživati u seksu, već je se gotovo isključivo smatra mašinom za rađanje koju nitko na kraju odnosa ni ne pita je li joj bilo dobro i je li uživala – govori ona.

Tome doprinose i tzv. klečavci i ostali konzervativni pokreti bliski Crkvi, domećemo. — Naravno. Čudi me što dio ljudi i dalje ne shvaća o čemu se tu zapravo radi. Imamo primjer Poljske gdje je počelo na sličan način, a na kraju je dovelo do zabrane pobačaja. Uostalom, ekipa koja se sada okuplja po trgovima Hrvatske financira se iz istog izvora kao i Poljaci – ultrakonzervativnih desničarskih organizacija iz SAD-a. Na to treba konstantno upozoravati. Tek kada se počnu educirati o takvim stvarima, ljudi shvate koliko je mizoginija duboko ukorijenjena u svaku poru društva i koliko je feminizam potreban. I to svima, a ne samo ženama – smatra Nina.

Najčešći argument protivnika feminizma ide u smjeru 'imate sve prava', a onda nas redovno zakucavaju i pitanjem 'što vi više hoćete'. Zanima nas kako odgovara takvima.

— Najčešće im ukažem na konkretne primjere. Recimo, nedavni slučaj femicida počinjenog u BiH koji je praćen *live* na Instagramu. Ili činjenicu da su u prva dva mjeseca ove godine u Srbiji počinjena već tri femicida, a da je u Hrvatskoj žena, koja je muškarcu lupila šamar nakon što ju je na njezinom radnom mjestu zgrabio za stražnjicu, morala platiti kaznu. Uostalom, Hrvatska je treća po broju femicida u Europskoj uniji, a muškarci s braniteljskim statusom u takvim slučajevima dobivaju manje kazne samo zato što su bili branitelji. Nažalost, takvih primjera, koji dokazuju da su institucije apsolutno svakaze još davnih dana, ima gomila. Zbog svega toga smo bile i ostat ćemo glasne – poručuje ona.

Brojni problemi postoje i na području zdravstvene zaštite, odnosno reproduktivnih prava, u što se naša sugovornica nedavno imala prilike uvjeriti prilikom ginekološkog pregleda u Novom Sadu. Doktorica joj je tada rekla da joj žene iz čitave Hrvatske neprestano dolaze na pobačaj. To sve govori o stanju u RH i zapravo je zastrašujuće, kaže Nina, osobito nakon slučaja MIRELE ČAVAJDE koja je na taj zahvat bila primorana otići u Sloveniju. — Jezivo mi je da se netko toliko dugo školuje, završi medicinu i da na kraju zbog svojih uvjerenja u 21. stoljeću ne želi obaviti medicinski zahvat. Ljudi naprosto nisu osvijestili koliko su opasni spomenuti pokreti koji se zalažu za dokidanje reproduktivnih prava žena i što bi se sve događalo da se pobačaj kriminalizira. Zbog svega toga je jako bitno da ljudi, pogotovo mladi, izađu na birališta i u superizbornoj godini izaberu one koji se ne zalažu za dokidanje naših osnovnih prava – ističe Nina Baljak.

— Mnoge žene nisu ni svjesne da imaju pravo na izbor, uživati u seksu, otići od nasilnika, da imaju pravo ne biti majke ili postati majke kada god to žele. Zbog svega toga je važno, i to ne samo 8. marta nego svakog dana, boriti se za svoja prava i djevojčicama odmalena ukazivati da imaju pravo živjeti onako kako žele, educirati ih po pitanju vlastite seksualnosti i hrabriti da postanu samostalne – dodaje.

Nini bliski ljudi znaju govoriti da im je više dosadna s takvim stavovima, ali su joj isto tako prilazile žene i zahvaljivale što ih je inspirirala da npr. prekinu toksičnu vezu. — Baš kao što su i mene inspirirale neke druge žene. To je najbolji dokaz da svakog dana trebamo biti glasne, a mi koje to već jesmo, da svoj glas koristimo pametno. Uostalom, to dugujemo i svim ženama koje su se u prošlosti krvavo izborile za sve ono što danas imamo – zaključuje. ■

VEM-ova toljaga

Uz potporu VEM-a na portalu Narod.hr objavljeni su tekstovi u kojima se raspiruje strah od migranata, piše o 'epidemiji transseksualnosti', a 'homoseksualni čin' naziva 'seksualno devijantnim ponašanjem'. Nije teško zamisliti kako se toljaga spušta s Naroda na narod

U RUJNU 2023. portal Narod.hr objavio je tekst o migrantima na području Slunja. Njihov sugovornik, tajnik podružnice Domovinskog pokreta Karlovačke županije ZVONIMIR MRGAN, upozorio je da su ih migrant 'preplavili'. 'Dobili smo informaciju da se jedna žena vraćala s posla oko 22 sata i htjeli su joj provaliti u auto. Uspjela je to izbjeći, ali pitanje je što bi bilo da su uspjeli provaliti', ispričao je, dodajući da su bili uspješniji u drugim oblicima nasilja. 'Provaljuju u kuće, nemaju hrane, rade nered... Još je ljeti i dobra situacija, ali zimi se treba i utopljiti, lože vatru, zapali se kuća i eto problema', ispričao je portalu u vlasništvu udruge U ime obitelji, ukazujući i na problem koji se tiče svih građana Hrvatske. 'Prema informacijama koje dobivam ima tu i raznih bolesti. Prošli smo jednu koronu, što će biti sada pitanje je', poručio je. Otkud dolaze svi ti ljudi, pitao ga je Narod.hr. Odgovorio je da su 'ovo sve muškarci 20-40 godina' iz Afganistana i Sirije, koji ne bježe od neke opasnosti, jer bi u protivnom bilo 'logično da su povelili svoje obitelji za sobom'. 'To je strah i trepet za našu djecu. Što ako danas-sutra naša djeca budu oteta? Ljudi su ogorčeni, žive u strahu', alarmirao je javnost.

Bez ikakvih dokaza i bilo kakve naznake provjere informacija kod nadležnih institucija, portal Željke MARKIĆ portretirao je tako cijelu skupinu ljudi kao nasilnike, provalnike, silovatelje žena u pokušaju, potencijalne prijenosnike zaraznih bolesti, moguće otmičare djece, svakako mužjake sumnjivih namjera koji će hrvatske domove pretvoriti doslovno u zgarišta. Sve na temelju izjave političara Domovinskog pokreta koji je 'dobio informacije' od neimenovanih izvora i koji samo postavlja pitanja. Moralna i etička bestidnost autora i urednika ovog teksta, u kojem lakonski isporučuju huškačke frazetine, neopterećeni osnovnim postulatima novinarske struke, nešto je što odavno ne iznenađuje kada je riječ o propagandnom krilu katoličkog fanatizma u Hrvatskoj koji se naziva 'medijem'. Ono što je doista sporno i skandalozno jest činjenica da je opisani uradak nastao uz potporu Republike Hrvatske. Na njegovom samom kraju piše da je 'ovaj tekst sufinanciran sredstvima Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija'. Radi se o novčanom fondu koji televizijama, radijima i portalima isporučuje javno Vijeće za elektroničke medije (VEM). Svrha potpora

Predsjednik VEM-a
Josip Popovac (Foto: Saša
Zinaja/PIXSELL)

iz fonda je novinarsko promicanje najviših ustavnih vrednota, poticanja svijesti o ravnopravnosti spolova, rodni identiteta, spolne orijentacije, prava građana na javno informiranje...

Opisani tekst jedan je od više desetaka koji su lani nastali uz potporu istog financijskog izvora. Narod.hr dobio je najmanje deset tisuća eura da piše o raznim temama. Prvi projekt je pravo građana na javno informiranje, a drugi transseksualnost. Odnosno 'epidemija transseksualnosti u Hrvatskoj i svijetu', kako glasi naslov natječajne dokumentacije koju su članovi VEM-a nagradili s tri i pol hiljade eura. Pod egidom promicanja 'ravnopravnosti spolova i drugih najviših vrednota ustavnog poretka', u potonjem serijalu objavljeni su, među ostalima, tekstovi u kojima se transseksualnost u pravilu stavlja u navodne znakove. Tranzicija se opisuje kao 'sakačenje i kastracija', programi protiv diskriminacije trans osoba kao 'indoktrinacija djece', a liječnice u Hrvatskoj specijalizirane za njih kao 'transseksualni lobi'. VEM im je dodijelio sredstva premda ih je prije toga pravobraniteljica za ravnopravnost spolova upozorila da sustavno objavljuju tekstove koji uznemiruju i stigmatiziraju 'cjelokupnu LGBTQ, odnosno transrodnu zajednicu, sve po osnovi rodnog identiteta i spolne orijentacije'.

Objavljujući sadržaje o femicidu, Narod.hr je u navodne znakove stavljao i 'rodno' uvjetovano nasilje. Pa se zapitao 'i je li isticanje ubojstva osobe jednog spola uopće ustavno, jer pred zakonom smo svi isti i što će biti kada žena ubije muža, kako će se klasificirati to kazneno djelo'. I to je objavljeno uz potporu VEM-a. Kao što je državnim sredstvima potpomognut tekst u kojem se 'homoseksualni čin' naziva 'seksualno devijantnim ponašanjem'. VEM je financirao i tekst u kojem se muško zlostavljanje muškarca i žene naziva 'homoseksualnim i seksualnim skandalom'. Zašto potonje nije heteroseksualno zlostavljanje? Zašto i jedno i drugo nije jedno te isto, seksualno nasilje? Zato što je logično zaključiti da je muškarac koji napastuje ženu tek zlostavljač, dok je ovaj drugi zlostavljač zato što je homoseksualac. Pod pokroviteljstvom VEM-a isti se portal kroz nekoliko tekstova pohvalio i da su dobili tužbu koju su protiv njih podnijele udruge zbog teksta u kojem piše da 'prikupljaju novac kako bi Grgina mama MIRELA (Čavajda) mogla otići usmrtniti Grgu u Sloveniji', odnosno financiraju majku da ubije svoje dijete. U oslobađajućoj presudi koju portal citira, sudac je konstatirao i da sintagma

'usmrćivanje bebe Grge' zvuči okrutno te joj nedostaje ljudskog suosjećanja prema Mireli Čavajdi. Oslobađajući Narod.hr, sud je takoreći otegotnom okolnošću opisao citiranu okrutnost, a Vijeće za elektroničke medije potencijalno olakotnom. Na neki perversan način, hrvatski liječnici koji su u ovom slučaju odbili izvršiti pobačaj teško bolesnog fetusa započeli su posao. VEM ga je okončao. Uz maksimu: okrutnost se isplati!

U obilju sufinanciranih tekstova ovo je samo reprezentativan dio koji pokazuje kako je VEM prionuo reinenciji logike podupiranja sadržaja koji su od javnog interesa. Državna agencija koja u natječajnim vrijednostima navodi 'poticanje svijesti o ravnopravnosti rodni identiteta i spolnoj orijentaciji' financijski stimulira radove u kojima se negira postojanje rodni identiteta i devijantnim opisuju ponašanja ljudi određenih spolnih orijentacija. Pravo građana na javno informiranje pretvoreno je u novčano gnojenje zloćudnih poluinformacija. U isto vrijeme dotirali su projekt o trans osobama koje taj 'medij' ne priznaje i novčano potaknuli druge oblike tranzicija koje zdušno promoviraju. Na primjer: pretvaranje migranata iz ljudskih bića u živine opasnih namjera, seksualnog nasilja u homoseksualnost, pojedinih žena u ubojice djece... Definijski, pluralizam VEM-a bi po novom mogao biti bogata raznolikost u metodama dehumanizacije manjina; državna potpora kao 'novinarska' toljaga za udaranje po najranjivijim društvenim skupinama.

Stavljajući trans osobe pod navodne znakove, a njihovo postojanje u okviru 'epidemije', Narod.hr još ih je jednom prebacio u domenu medicinskog problema. I ne samo njih. Oni su utjelovljenje, a migranti nositelji bolesti. Kao znakovi epidemije, i jedni i drugi više nisu opasnost samo za sebe, nego i za zdravo hrvatsko tkivo. Nije teško zamisliti kako se VEM-ova toljaga spušta s Naroda na narod, spreman da danas-sutra obavi terenske i sanitarne radove kako se zaraza ne bi proširila. Umjesto startnog razlikovanja novinarstva i 'novinarstva', metodom daj nama, daj njima, daj svima, Vijeće za elektroničke medije je stvorilo dotacijsku filozofiju simultanog raspačavanja vatrogasnih aparata i molotovljevih koktela. U toj subvencijskoj metafori, prvi će proračunskim eurima pokušati sanirati društvene nepravde, dok će ih drugi rasplamsavati, prokazujući u svojim radovima migrante ili lokalne Srbe za prošle ili buduće požare po Hrvatskoj.

Prije dvije godine, VEM je naložio udruzi U ime obitelji vraćanje dijela novčanih poticaja koji su dobili iz Fonda. Od 165 dostavljenih tekstova, ispostavilo se da su 121 prenijeli iz drugih medija. Naloženo im je da vrate 31 tisuću kuna zato što nisu ispunjavali natječajne uvjete i proizvodili autorske radove. Sada bi ih mogli opravdati zato što jesu. Iz VEM-a su nam prije koji tjedan odgovorili da je postupak pravdanja sredstava koja su dodijeljena 2023. i dalje u tijeku. Ako se uvažava opisani tekstovi i mnogi drugi sličnog sadržaja i intonacije, VEM će dovesti politiku subvencija do očekivanog apsurd: oduzimati će novac u slučajevima kada je neautorski sadržaj manje štetan za društvo, a odobravati originalne radove koji nasrću na cijele društvene skupine. Doduše, što se tiče VEM-a, priča je zašla u područje bestidnosti u trenutku prvotnog odobravanja financija portalu Narod.hr. U obilju navodnih znakova kojim je portal Željke Markić ogradio prava žena i seksualnih manjina, navodno je od početka bilo jedino njihovo 'novinarstvo'. Članovi VEM-a su, valja naglasiti, Josip Popovac, Robert Tomljenović, Anita Malenica, Davor Marić, Katija Kušec, Mladen Čutura i Željko Topić. ■

Do troske

Ispitivanja uzoraka 140 tisuća tona otpadne troske, koju je tvrtka MLM Group tijekom sanacije terena šibenskog TEF-a 2010. i 2011. navezla u Biljane Donje, pokazala su prisutnost različitih potencijalno kancerogenih spojeva, ali i povišene razine radioaktivnosti. Dok većina domaćih institucija pere ruke, Europska komisija lani je po drugi put tužila Hrvatsku jer nije postupila po presudi iz 2019. i sanirala nelegalno odlagalište

'Crno brdo' u Biljanama Donjim
(Foto: Dino Stanin/PIXSELL)

I SPITIVANJA uzoraka 140 tisuća tona otpadne troske, koju je od svibnja 2010. do veljače 2011. tijekom sanacije terena bivše šibenske Tvornice elektroda i ferolegura (TEF) zagrebačka tvrtka MLM Group navezla na lokaciju Biljana Donjih u Ravnim kotarima, pokazala su, osim prisutnosti različitih potencijalno kancerogenih spojeva, i povišene razine radioaktivnosti. Potonje je razvidno iz presude Suda Europske unije od 2. svibnja 2019. povodom tužbe Europske komisije protiv Republike Hrvatske zbog kršenja Okvirne direktive (Direktiva 2008/98/EZ) o otpadu u vezi s nezakonitim odlagalištem u Biljanama Donjim. U članku 47. presude navodi se: '(...) ispitivanja su pokazala da dio prikupljenih uzoraka sadržava povišene razine radioaktivnosti te je Hrvatski geološki institut preporučio, za slučaj da se predmetna troska rabi u proizvodnji asfalta, da se provedu dodatna testiranja kako bi se utvrdilo nema li takva uporaba negativan učinak na zrak.'

Zahvaljujući dakle presudi Suda EU-a javnost je doznala za skandalozni podatak o radioaktivnosti uzoraka otpadne troske koja je deponirana u Biljanama Donjim. Sud se pritom pozvao na 'Izveštaj o ispitivanju silikomanganske i feromanganske troske' koji je, kako navode, izradio Hrvatski geološki institut (HGI), od kojeg smo na uvid zatražili spomenuti dokument. Nemalo smo se iznenadili kada su nam odgovorili da taj izvještaj ne posjeduju, prosljeđivši naš upit Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja. Na pitanje kako je moguće da ne posjeduju izvještaj koji su sami sastavili, a posebno zbog činjenice o spomenutoj radioaktivnosti koja dosad nije bila u fokusu javnosti, pri čemu smo im pismeno naveli i dio iz članka 47. presude Suda EU-a, odgovorili su nam: 'Mišljenje Instituta temeljilo se na raznim elaboratima drugih pravnih osoba

koja su radila ispitivanja pogodnosti otpadne troske koje je Institutu poslalo Ministarstvo gospodarstva i koje je Institut zajedno s mišljenjem vratio ministarstvu.' Odgovor je potpisala MERI MARIĆ, službenica za informiranje Hrvatskog geološkog instituta.

Drugim riječima, kako su nam također odgovorili, HGI je dobio cjelokupnu, nekoliko kilograma tešku dokumentaciju s gotovim rezultatima istraživanja od raznih javnih i privatnih instituta i privatnih poduzeća i na temelju te dokumentacije donio mišljenje koje smo citirali, nakon čega su dokumentaciju koja, kako su naveli, nije bila njihovo vlasništvo, vratili Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja. Ono nas je nakon toga zavelo zamalo dva mjeseca: na naš službeni upit za ustupanje spomenutog izvještaja, službenik za informiranje JOSIP KOVILIĆ najprije je zatražio dodatni rok od 15 dana; osim toga zatražili smo i eventualnu presliku odgovora ministarstva povodom tužbe Europske komisije i presude Suda EU-a iz 2019. godine; zatim rješenje iz 2018. godine iz kojeg je razvidno da je država otpadnu trosku proglasila mineralnom sirovinom odnosno rudnim blagom u vlasništvu RH; pitali smo ih i zašto navedena troska prema Zakonu o održivom gospodarenju otpadom do danas nije upisana u Očevidnik nusproizvoda ili u Očevidnik za ukidanje statusa otpada, što je kao propust također u presudi utvrdio Sud EU-a.

Umjesto odgovora na navedena pitanja, iz ministarstva su nakon proteka dodatnog roka pokušali osporiti naše zakonsko pravo na pristup informacijama navevši da traženje ili stvaranje nove informacije ne podliježe tom pravu, premda smo zatražili već postojeću informaciju, odnosno dokument. Zahvaljujući novinarskoj upornosti, ministarstvo nam je ipak, uz priloženo rješenje kojim se troska proglašava mineralnom sirovinom, premda je takvu činjenicu Sud EU-a u presudi također osporio, i ne odgovorivši nam više ni na jedno pitanje, odaslalo dokument pod nazivom 'Izveštaj o ispitivanjima silikomanganske i feromanganske troske, provedenim u periodu od 2008. do 2018. godine, šireg područja naselja Biljane Donje s prikazom njenih uporabnih svojstava, ali i mogućim utjecajima na okoliš'. Iz njega smo doznali da je mjerenje radioaktivnosti troske po narudžbi tvrtke MLM Group obavljeno u studenome 2008. godine, pri čemu se spominju dva po rednom broju zavedena izvještaja Instituta Ruđer Bošković (IRB). Uzorkovana su četiri uzorka granulata u krugu TEF-a u Šibeniku. Naveden je sljedeći zaključak: 'Granulat je izrazito nehomogen i pojedini sastojci ispitivanog materijala (oznake: TEF01 i TEF06) ne zadovoljavaju, tj. prelaze maksimalnu granicu radioaktivnog onečišćenja graditeljskih materijala (...)'

Iz Rudera su nam odgovorili da u međuvremenu nisu 'izvršavali usluge otpadne troske na lokaciji Biljane Donje'. Nakon našeg upita kakva su konkretno ispitivanja obavili prilikom sanacije područja bivše šibenske tvornice, IRB-ov službenik za informiranje PETAR MUSTAČ odgovorio nam je da IRB 'nije provodio studije na samoj lokaciji TEF-a', već da je 2011. izradio Elaborat stanja okoliša na području buduće plaže na području bivše tvornice u kojem je mjerenje radioaktivnosti izvršeno na uzorcima koji su uzeti na području buduće plaže na području bivšeg TEF-a, što je javno dostupan dokument. Institut daje do znanja da su i 2012. proveli 'Ispitivanje morskog sedimenta i stupca morske vode na području ispred bivše tvornice'.

Ako je tome tako, zbog čega se u izvještaju Hrvatskog geološkog instituta spominje Institut Ruđer Bošković u kontekstu ispitivanja radioaktivnosti iz 2008. godine? Nisu li uzorci granulata radioaktivne troske završili

i na 'crnom brdu' u Biljanama Donjim? U izvještaju HGI-ja navodi se, primjerice, da je s lokacije TEF-a naknadno iskopan opasni otpad (s više od tisuću miligrama PAH-ova, policikličkih aromatskih ugljikovodika, po kilogramu) i tek krajem 2012. odvezen na termičku obradu.

Rezultati ispitivanja fizikalnih i kemijskih svojstava otpada silikomanganske i feromanganske troske koje je 2014. naručilo ondašnje Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, a koje su obavili Zavod za javno zdravstvo dr. Andrija Štampar i Bioinstitut iz Čakovca, pokazali su da su koncentracije svih analiziranih parametara u eluatima, osim sume policikličkih aromatskih ugljikovodika, niže od propisanih maksimalno dopuštenih vrijednosti. Pa ipak, ponovno uzorkovanje terena provedeno je 2017. godine na više točaka, oblikovanih u 'tri brda', pri čemu, kako nadalje piše u izvješću, jedino uzorci uzeti s 'brda 3' zadovoljavaju uvjete, jer je dokazana inertnost tog materijala. Iz navedenog je dakle razvidno da ostala 'dva brda' ne zadovoljavaju uvjete, što znači da su, osim po okoliš, potencijalno toksična i za ljude. Potvrđuju to navodi iz presude Suda EU-a: 'Povišene koncentracije policikličkih aromatskih ugljikovodika (18 od 25 uzoraka, op. a.) također omogućuju zaključak da se tvar koja potječe od predmetne troske raspršuje u okoliš putem zraka ili podzemnih voda. Naime, izmjerene koncentracije mangana dokazuju da postoji veza između, s jedne strane, blizine kuća u odnosu na navedenu trosku i, s druge strane, koncentracija mangana u kućnoj prašini i tlu.'

U nastojanju da što iscrpnije prvi put dokumentiramo ovu više od desetljeća dugu priču iz ugla svih aktera upletenih u nju, u daljnjem istraživanju otkrili smo sve veći broj njih i suočili se uglavnom s njihovom nevoljkošću za suradnju, možda i zato što su svjesni svoje uloge u ovom nezapamćenom ekološkom, ali i socijalnom i političkom skandalu u Hrvatskoj. Skandal je tim veći jer je Europska komisija u međuvremenu po drugi put tužila Hrvatsku, tražeći od Suda EU-a da zbog nepostupanja po presudi od 2. svibnja 2019. naloži Hrvatskoj plaćanje paušalnog iznosa od 840 eura pomnoženog s brojem dana od dana donošenja navedene presude do dana kada RH izvrši tu odluku ili dana donošenja presude u ovom postupku s minimalnim paušalnim iznosom od 392

'Povišene koncentracije policikličkih aromatskih ugljikovodika (18 od 25 uzoraka, op. a.) također omogućuju zaključak da se tvar koja potječe od predmetne troske raspršuje u okoliš putem zraka ili podzemnih voda...'; piše u presudi Suda EU-a

Laboratorij za analitiku i toksikologiju d.o.o.
Laboratory for Analytics and Toxicology Ltd.

OIB: 67120058773 • Matični broj: 3646599 • IBAN: HR5423400091110011676 • SWIFT(BIC): PBZGHR2X kod PBZ d.d.
Medarska 69 • 10090 Zagreb • Croatia - Hrvatska • tel/fax: +385 1 3863 391 • e-mail: ant@ant.hr • www.ant.hr

Nalaz

Iz dobivenog uzorka otpada te zagrijavanjem istog, identificirane su emisije slijedećih hlapivi organski spojevi:

- I. Benzen**
 - a. oznaka toksičnosti: A1 (kancerogen) – prema *American Conference for Governmental Industrial Hygienists* (ACGIH)
 - b. koncentracija koja je maksimalno dopuštena za atmosferu naselja je 5 mikrograma po kubnom metru ($\mu\text{g}/\text{m}^3$) (prema Uredbi o razinama onečišćujućih tvari u zraku (NN br. 117/12))
 - c. Prag mirisa za benzen je 1.000 puta viši od dopuštene koncentracije, dakle ako bi se osjetio slatkasti miris benzena, ta koncentracija je već 1.000 puta prekoračila dopuštene vrijednosti.
- II. Monostiren,**
 - a. oznaka toksičnosti: A4 – prema ACGIH
 - b. postoje istraživanja koja potvrđuju mogući utjecaj na mutageni učinak i ostale toksikološke efekte.
 - c. Za razliku od benzena, prag mirisa za stiren iznosi od 0,01 - 0,1 ppm
 - d. ranije citiranom Uredbom (NN br. 117/12) nisu definirane granične vrijednosti u atmosferi naselja
- III. Derivati benzena (etilbenzen, ksilen)**
 - a. prisutni su u atmosferi zajedno s prethodno navedenim aromatskim ugljikovodicima.
- IV. Ostali aromatski ugljikovodici**
 - a. Desetak ostalih identificiranih ugljikovodika imaju od jednostavnih formula (oktan) do vrlo kompliciranih struktura, te je njihov toksikološki učinak na okoliš i stanovništvo uglavnom malo ispitan, izuzev oktanola za koji postoje utvrđeni utjecaji ne samo na ljudsko zdravlje, već i na sastavnice okoliša, kao što su bioraznost, tlo, voda i sl (u Prilogu uz Izvješće).

Iz nalaza zagrebačkog
ANT-a, Laboratorija za
analitiku i toksikologiju

tisuće eura. Komisija traži i da se Hrvatskoj naloži isplata novčane kazne u iznosu od 7.560 eura po danu od dana presude u ovom postupku do dana kada RH izvrši presudu u predmetu C-250/18. u kojem je Sud EU-a utvrdio da je prekršila svoje obveze iz članka 5. stavka 1. Direktive 2008/98, jer nije smatrala da je kameni agregat odložen u Biljanama Donjim otpad, a ne nusproizvod. Također, RH nije osigurala da se tim otpadom gospodari na način koji ne ugrožava zdravlje ljudi i ne šteti okolišu.

Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine pokušalo je lani, četiri godine nakon prve presude iz 2019., otpadnu trosku prodati na javnom pozivu: 74.836 metara četvornih materijala nudilo se po početnoj cijeni od 198,7 tisuća eura, ali ponuda za kupnju nije bilo. Nakon toga Vlada je u kolovozu 2023. donijela odluku o sanaciji otpadne troske. Za provedbu tog plana zadužila je Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, dok je plan sanacije u roku od dvije godine povjeren Fondu za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost.

Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine ranije nam je odbilo dostaviti traženu dokumentaciju o 'uslugama vještačenja na okolnosti mogućnosti uporabe talioničke troske na lokaciji Biljane Donje' od 5. studenoga 2021., kao i preslike eventualnih odgovora i/ili žalbi dotičnog državnog tijela povodom tužbi Europske komisije. Odbilo nam je ustupiti i preslike mišljenja zagrebačkog Rudarsko-geološko-naftnog fakulteta o rezultatima vještačenja otpadne troske za služenje i upotrebu u građevinarstvu. U pisanom očitovanju ministarstvo isprva navodi kako je u tijeku postupak pred Sudom EU-a protiv RH, ali i to da je dokumentacija koju tražimo dostavljena i Ministarstvu vanjskih i europskih poslova i razmatra se u postupku usuglašavanja i donošenja akata u postup-

ku povodom iste tužbe. Razloge odbijanja dostavljanja tražene dokumentacije ovako su objasnili: '(...) tijela javne vlasti mogu ograničiti pristup informaciji ako je informacija nastala u postupku usuglašavanja pri donošenju propisa i drugih akata te u razmjeni stavova i mišljenja unutar jednog ili među više tijela javne vlasti, a njezino bi objavljivanje moglo dovesti do pogrešnog tumačenja sadržaja informacije, ugroziti proces donošenja propisa i akata ili slobodu davanja mišljenja i izražavanja stavova', piše u odgovoru koji je potpisala državna tajnica DUNJA MAGAŠ.

Pojedina ministarstva su, čini se, postala svrha samima sebi i važnija od interesa zajednice. Nakon punih trinaest godina javnost barem zaslužuje pravodobnu i istinitu informaciju, ako već ne može dobiti ispriku državnih tijela za ekocid i štetu koju su svojim postupanjem prčinili okolišu i građanima Ravnih kotara, kojima su oduzeli ustavno pravo na zdrav život i okoliš. Poražavajuća je činjenica o udruženom pothvatu nadležnih hrvatskih institucija, na početku SDP-ove, a onda još više HDZ-ove vlasti, u za- taškavanju nalaza o toksičnosti troske, koje se nastavilo i nakon presude Suda Europske unije iz 2019., ali i pokušaj ministra prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine BRANKA BAČIĆA da toksični otpad pretvori u komercijalni građevinski materijal.

I to je epilog priče. No valja nam se vratiti nakratko na njezin početak kako bismo povukli jednu paralelu. Kakva je odgovornost zagrebačke tvrtke MLM Group koja je navezla otpadnu trosku dijelom i na privatni posjed na lokaciju Biljana Donjih? Na koji način su se odnosile lokalne vlasti prema ovom problemu? Zapravo, otpočetak je sve mirisalo na budući skandal. U veljači 2007.

Hrvatski geološki institut
(Foto: Facebook)

godine Šibenski TEF d.o.o. sklopio je s MLM Groupom ugovor o isporuci troske, kojim je definirana sanacija prostora bivše tvornice. Pritom se MLM-u o vlastitom trošku i riziku dozvolio iskop, mljevenje, drobljenje, dorada odnosno prerada sirovine te, kako je u ugovoru navedeno, '(...) sukladno ugovoru utovar i odvoz sirovine na prostoru koji odredi TEF'. Znači li to da je TEF time mogao odrediti i privatni posjed u Biljanama Donjima kao mjesto na kojem će se otpadna troska nakon toga deponirati ili je posrijedi nešto drugo? Likvidator TEF-a TIHOMIR PAŠKOV – postupak likvidacije nad TEF-om otvoren je u listopadu 2021. – ispočetka nam je putem maila ustupio primjerak ugovora između TEF-a i MLM Groupa, no onda se prestao javljati, ne odgovorivši zasad ni na gore postavljeno pitanje.

Povratno su nam zato odgovorili iz Grada Benkovca da s tvrtkom MLM Group nikada nisu potpisali ugovor niti im izdali dozvolu za dovoz otpadne troske iz šibenskog TEF-a tijekom 2010. i 2011. godine na privatni posjed u Biljanama Donjim. MILE MARIĆ, službenik za informiranje Grada Benkovca, čiji su administrativni dio Biljane Donje, odgovorio je još sljedeće: 'U svojim postupanjima vezanim uz problematiku tzv. Crnog brda u Biljanama Donjim Grad Benkovac je od lipnja 2010. godine do danas učinio sve što je bilo u njegovim mogućnostima kako bi se navedeni problem riješio u interesu mještana Biljana Donjih i okolnih naselja, a prvenstveno radi zaštite zdravlja lokalnog stanovništva, te zaštite okoliša i poštivanja zakonskih procedura.' Osim priznanja da su i oni bili zabrinuti za zdravlje tamošnjeg

stanovništva, iz odgovora nije jasno na koji je način konkretno Grad Benkovac postupao u ovom problemu.

Također, ugovorom između TEF-a i MLM Groupa određeno je da potonji mora o vlastitom trošku i riziku pribaviti sve potrebne dozvole za posao, dok se TEF ogradio od bilo kakve štete, radnje ili propusta koje bi MLM Group imao s trećim osobama. Dvije godine poslije, što je usputno navedeno u izvještaju Hrvatskog geološkog instituta, utvrđeno je da MLM Group djelatnost obavlja bez potrebnih dozvola, te im je 2009. zabranjen rad i naloženo pribavljanje dozvola. Iste godine, vjerojatno u namjeri da se čim prije riješe opasnog talioničkog otpada iz kruga tvornice ('Provedenim analizama potvrđeno je kako na prostoru TEF-a više nema opasnog otpada', rečeno je u priopćenju za medije iz ureda šibenskog gradonačelnika od 27. svibnja 2013.), Odjel za zaštitu okoliša i komunalne poslove Šibensko-kninske županije na zahtjev MLM Groupa izdaje toj tvrtki privremenu dozvolu za skupljanje i zbrinjavanje troske u količini od 450 tisuća tona na godinu, a potom u lipnju i rješenje o dopuni privremene dozvole. Upravo je temeljem takve dozvole tvrtka MLM Group izvršila iskop, sakupljanje, drobljenje, mljevenje i separaciju troske. Ali ni tu kontroverzama nije bio kraj: nakon ishodovanja dozvole, MLM Group je s TEF-om potpisao dodatak ugovoru, jer dotad nisu ispunili fiksne obaveze o utovaru, odvozu i preuzimanju troske u količinama kako je to utvrđeno 2007. potpisanim ugovorom. Prema dodatku ugovoru, MLM Group sve je obaveze morao izvršiti do kraja 2009. godine. Tvrtka je izdvojila metal izvezla i prodala u inozemstvo, a ostatak, takozvani kameni agregat koji se prema tadašnjoj njihovoj tvrdnji mogao upotrijebiti u građevinarstvu – što je u svojoj presudi odbacio Sud EU-a držeći da trosku treba smatrati otpadom – u količini od 140 tisuća tona već iduće 2010. godine započela navoziti u Biljane Donje.

Od aktualnog Upravnog odjela za zaštitu okoliša, prostorno uređenje, gradnju i komunalne poslove Šibensko-kninske županije zatražili smo službenim upitom pisano rješenje na osnovu čega su 2009. godine MLM Groupu izdali privremenu dozvolu i kasnije

rješenje o njezinoj dopuni, te na čemu su tu odluku temeljili. U dugočekanom odgovoru Upravnog odjela za poslove župana, Županijske skupštine i službeničke odnose, koji je potpisao službenik za informiranje ANTE ALFIREV, umjesto merituma pozivaju se, tipično birokratski i taksativno, na članak Zakona o pravu na pristup informacijama, nabrajajući što sve pisani zahtjev mora sadržavati, eda bi na koncu, što je puno važnije, zaključili: 'Vaš zahtjev sam proslijedio Upravnom odjelu za zaštitu okoliša (...) no isti nije mogao pronaći tražena rješenja jer u vašem zahtjevu niste naveli klasifikacijsku oznaku rješenja koje tražite.' Dakle, umjesto da se županijski činovnici pokrenu i pronađu u svrhu istinitog informiranja javnosti traženi dokument, oni pozivaju na red novinare spočitavajući im da bi trebali znati klasifikacijsku oznaku predmeta koja, usput budi rečeno, nije navedena ni u izvještaju HGI-ja.

Tvrtka MLM Group je u međuvremenu, lanjskog studenoga, zbog insolventnosti zapala u stečaj, dok je njezin vlasnik SADIK ČOLIĆ još 2020. godine preminuo. Prema podacima iz Poslovnog imenika, tvrtka je osnovana za izvoz-uvoz i usluge i nekoć je brojala 35 zaposlenih. Vezano uz nju istaknimo ovdje zanimljivost iz ožujka 2015., kada je Inspekcija Ministarstva zaštite okoliša rješenjem naredila da uklone nepropisno odložen otpad u Biljanama, pri čemu je čak izrečeno 60 tisuća kuna kazne Čoliću. On je pak, nonšalantno zavaljen u direktorsku fotelju, na jednoj televiziji izjavio da ima analizu koja navodno potvrđuje da otpad nije opasan i da će je predati dotičnom ministarstvu.

Za cijelo to vrijeme stanovnici Biljana Donjih, većinom Srbi povratnici, ali i mještani okolnih sela, koji su osnovali u međuvremenu ugašenu Eko udruhu Ravni kotari, suočeni sa strahom da bi se zbog blizine opasne troske mogli razboljeti, postavljali

Ministar Branko Bačić (Foto: Duško Jaramaz/PIXSELL)

su pitanja: Tko je to odobrio, čijim novcem je financirano i tko je sve sudjelovao u skandalu oko 'crnog brda'? Nisu pomogli ni protesti, ni apeli institucijama, ni analize koje su platili iz vlastitih džepova. Analiza laboratorija Eurofins iz njemačkog Tübingena potvrdila je nekoliko puta povećane koncentracije PAH-ova u troski od dozvoljenih u slobodnom prostoru, a isto je pokazala i analiza zagrebačke tvrtke ANT, Laboratorija za analitiku i toksikologiju. Sve se to događalo još 2013. i 2014. godine, kada je udruga bila najaktivnija. Iz tog vremena datira i otvoreno pismo kojim o ovom problemu udruga obavještava tadašnjeg predsjednika IVU JOSIPOVIĆA, premijera ZORANA MILANOVIĆA, ministra zaštite okoliša MIHAELA ZMAJLOVIĆA i brojna državna i javna tijela. Koja su u ovom slučaju očito izgubila svaki kredibilitet. ■

* Ovak tekst je nastao u okviru projekta PING (Podrška istraživačkom novinarstvu Gongu)

HRVATSKI GEOLOŠKI INSTITUT
CROATIAN GEOLOGICAL SURVEY

Izvještaj o ispitivanjima
silikomanganske i feromanganske troske
provedenim u periodu od 2008. do 2018. godine, šireg područja
naselja Biljane Donje, s prikazom njenih uporabnih svojstava,
ali i mogućim utjecajima na okoliš

Zagreb, lipanj 2018. godine

*Izvještaj o ispitivanjima
silikomanganske i feromanganske
troske... iz lipnja 2018.

VAR je gol

Kad se izuzmu oni koji su 'neutralno' ubrali profit iz sočne afere VARleaks, vodeći mediji pristali su bezuvjetno uz HNS. Simptomatično je bilo inzistiranje na pitanju tko je i kako dao snimke u javnost. Ne zašto je to učinio, što je na njima i koje zaključke možemo donijeti

HRVATSKO nogometno sudište proteklih je dana upravo napadno podsjećalo na nešto bitno šire, i ne manje poznato. Svakako, potvrdilo nam se u svojoj karakterističnoj nedodirljivosti i pristranosti, dok je kao institucija posve zarobljeno. Ovlasti praćene i pravdane meritokracijom te formalnom neovisnošću, uzurpirane

su tako izvana, u interesu određenih subjekata od utjecaja. Izgledalo je ono ponovno, nema sumnje, veoma nalik domaćemu pravom, općem pravosuđu, do te mjere da ih je lako pobrkati. Još kad se tome dodaju konkretni momenti doslovnog preklapanja, moglo bi se pomisliti da tvore istu, nerazdvojivu cjelinu.

No obratimo najprije pažnju na uzbudljive događaje u svijetu nogometne arbitraže,

tamo gdje okolnosti iznova nude više od suđenja. Ne zna se otkud je točno procurilo, jer identitet stanovitog blogera, koji će zatim preuzeti odgovornost, javno nije poznat. Bilo kako bilo, on je dobio stick pun snimaka iz hrvatskog VAR-servisa, onda ih započeo sukcesivno puštati u opticaj. Uzgred kazano, ime njegove Facebook-stranice jest 'Dnevnik nervoznog hajdukovca od rođenja', ali nervozni će uto postati mnogi.

Splitski prvoligaš, uostalom, preuzeo je materijal i nastavio ga objavljivati uz demarš prema Hrvatskom nogometnom savezu. Hajduk, a i to je općepoznato, inače je sportsko-politički pozicioniran nasuprot praktično kompletnom ostatku domaćeg nogometa. Prva objavljena snimka tiče se najnovijih sudskih odluka na njegovu štetu, dok će ostale samo upotpuniti ranije spoznaje.

Zbirno gledano, nogometna arbitraža na terenima i u kontrolnoj VAR-sobi, onda i šire, odvija se već odavno u korist Dinamu. I nije baš da se nije znalo da je nacionalna organizacija u ovom sportu kompletno prilagođena interesu toga zagrebačkog kluba. Ipak, snaga direktnih snimaka koje prikazuju kako to zvuči dok akteri vjeruju da ih se ne čuje, proizvela je opći šok među njima. Na vrhuncu je pomalo izgledalo kao da curi radijacija iz Krškog, pa samo treba zaustaviti proces, a kasnije ćemo sve ostalo. Prvo su iz HNS-a i sudačke centrale, doduše, pokušali umanjiti značaj afere koja je u medijima promptno imenovana VARleaks. Svaka naredna objava samo ih je uvaljivala dublje, na trenutke čak izravno demantirajući *ad hoc* izlike u vezi s prethodnima. Zatim su počeli spašavati golu kožu, a najprije će predsjednik Komisije sudaca HNS-a BRUNO MARIĆ podnijeti neopozivu ostavku. Na kraju pak, barem zasad, predsjednik HNS-a MARIJAN KUSTIĆ poduzima očajnički manevar s nastojanjem da sanira katastrofu. Odlučio je angažirati strane nogometne arbitre, da bi doteglio i HNS i tekuću natjecateljsku sezonu do njezina proljetnog epiloga.

Dodajmo tome da se u slučaj uključila i nadležna kontinentalna nogometna organizacija UEFA, sazivajući za ovaj nemili predmet – povjerenstvo. No manje nam je u ovom času važno to kako će međunarodne nogometne vlasti zaštititi samoregulacijsku im nedodirljivost. Pritom ne zaboravljamo da je jedan bivši šef UEFA-e ne tako davno zbog toga neuvijeno prijetio hrvatskim političkim vlastima. Europska i svjetska nogometna industrija jest sve zatvoreniji poslovni sektor s nebrojenim milijardama eura godišnjeg prihoda.

Ostat ćemo koncentrirani na razvoj domaćih prilika u njemu, a gdje se nevjesto krije i veza s ostatkom širih pozicija moći. Tako to biva s malne svakim biznisom koji još gradi tržište i snažno uvlači u nj sve više izvanjskih protagonista i faktora. U ovoj zemlji tek restauriranog kapitalizma to je značilo bjanko-poziv svima: kapitalu, politici, medijima, podzemlju, pravosuđu. Granice je pobrojanih žarišta uglavnom teško utvrditi, nimalo slučajno, ali možemo se prvo osvrnuti na aktualno najočitiije. Mediji su na vapnenome crtovlju nogometne pozornice ostavili najupadljiviji trag, ojačavajući ranije preuzeta uporišta. Zagrebački dnevnik Sportske novosti mobilizirao je tako više svojih autora na svakodnevnom difamiranju Hajduka. Termini kao što su 'sabotaža' ili 'nepotrebna bura' ili 'teorija urote' smjenjivali su jedan drugog sve dok ih nije ponestalo. Na to se nadovezao Večernji list nalazeći da Hajduk 'samo potiče niske strasti', a Novi

list očekivano je kalkulantski zapao u jal. Riječke dnevne novine prenijele su, naime, komentar s jednog prilično opskurnog portala, ne usuđujući se iskazati vlastiti stav. No ionako nitko tu nije samosvojan, te po njima Hajduk 'alibi za neuspjeh' samo nanovo traži 'u stvaranju kaotične situacije'.

Sve u svemu, kad se izuzmu oni koji su 'neutralno' ubrali profit iz ove sočne afere, vodeći mediji pristali su bezuvjetno uz HNS. Isplatilo se i drugima, jer su snimljene beštimje iz VAR-soba danima prskale u javnosti žustro poput kočijaškog biča. Simptomatično je utoliko, međutim, bilo zajedničko uporno inzistiranje na pitanju tko je i kako dao snimke u javnost. Ne zašto je to učinio, niti što je točno na snimkama, i koje zaključke možemo po njima donijeti, nego tko se uopće to sad usuđuje. Ovdje moramo napomenuti, radi onih koji nogomet i sve oko njega ne prate budno, da su busije u političkom smislu zauzete otprije. Hajduk već gotovo desetljeće i pol razvija model narodnog kluba, sa slobodnim članstvom koje na izborima odlučuje o upravljanju. Ostali su ili privatizirani ili makar uzurpirani od privatnog kapitala unutar piramide donedavnog fiktivnog vlasnika Dinama. ZDRAVKO MAMIĆ u međuvremenu je pobjegao iz Hrvatske uslijed ipak neizbježnog stezanja pravosudnog obruča koji se zatvarao godinama. Dugo je trajalo eliminiranje njegovih osigurača u tom sustavu, pored više dokazano kompromitiranih županijskih sudaca. Nije on u svojim rashodima bilježio samo nogometne suce, naravno, nego i one tzv. prave, sve do novoga glavnog državnog odvjetnika. IVAN TURUDIĆ i Bruno Marić jednako su ozloglašeni po suradnji s Mamićem, najuspješnijim balkanskim liferantom nogometnog mesa. Tajna uspjeha potonjeg lijepo se očituje i na web-stranici Transfermarkt, po tzv. posudbama između Dinama i ostalih.

Mamićev interes u hrvatskom nogometu razmjerno je oslabio, ali njegovi kooperanti nastavili su, logično, održavati biznis. Uz pravosuđe, u igri je ostala i stranačko-politička im poluga na čelu s HDZ-om čiji kadar zauzima glavne funkcije u nogometu. I nije to samo njegov bivši saborski zastupnik Marijan Kustić, nego i gro lokalnih ili županijskih predstavnika u sportskoj vlasti. Nerazmrsiva isprepletenost svih tih likova i tokova najzornije se prezentirala na jednom zagrebačkom sastanku u jeku afere. Na njemu su pored Marića i Kustića zatečeni DAMIR VRBANOVIĆ i ALOJZIJE ŠUPRAHA, kao i predstavnik nogometnog kluba Rijeka. Dvojica vrhovnih funkcionera, jedan optuženik za kriminal, jedan bivši šef tajne službe, i jedan Mamićev bliski ortak. Većina klubova potom je zajedničkim službenim dopisom pružila bezrezervnu podršku HNS-u. Slogu su tih dana samo dijelom poremetili navijači Rijeke i Osijeka, ne mogavši otrpjeti svu involviranost svojih klubova u tome. No ostali su razapeti između standardnih im uvjetnih lojalnosti, dok netko drugi za njih ponovno ne učvrsti mir u svijetu. Svejedno, u ovom je navratu otpalo dosta pozlate i ostalih plemenitih metala s dvorske fasade hrvatskog nogometa i pripadajućeg miljea. Svjetske medalje nisu zadugo prikrile činjenicu da je i taj sustav fatalno zaglavljen u preostalome domaćem glibu.

Nema stoga bitne razlike među institucijama koje rade svoj posao u ovdašnjem nogometu, politici, medijima, biznisu, pravosuđu. Od toga nas dakle neće spasiti HNS ni UEFA, koliko ni DORH ili EPPD, koliko god znali svaki špic onog savršenog geometrijskog tijela. Naprotiv, do pobjede se može samo usprkos svima takvim i tolikim, a navijački puk ipak sve jasnije vidi da to ovisi primarno o njemu. ■

Predsjednik Komisije sudaca HNS-a podnio je neopozivu ostavku – Bruno Marić (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

INTRIGATOR

Izvoznici
proizvodBranitelji dviju zemalja
nakon lekcije ronjenja (Foto:
Ukrinform Sipa USA)

Hrvatski ratni veterani mogli bi podučavati ukrajinske bivše vojnike kako da se u društvo vrate kao osigurač interesa dominantne nacionalističke stranke

HRVATSKI ratni veterani pomažu ukrajinskim u programu resocijalizacije koji se ovih dana provodi u Lavovu. O tome je izvijestilo više medija, nastavljajući se na slične poduhvate, npr. onaj s početka prošle jeseni kad su ukrajinski vojni ranjenici posjetili Savudriju. Hrvatski 'kolege', tada je rečeno, Ukrajinca su podučavali ronjenju te se s njima družili i opuštali. No bilo je takve suradnje još od 2018. godine, kao što se dandanas može vidjeti na web-stranici Ministarstva branitelja RH. 'Iako rat u Ukrajini još nije završio', pisalo se tako prije pet i pol godina, '...obavljaju se zamjene vojnika na bojištima i mnogi od njih vraćaju se svojim kućama.'

Na stranu sad to kad je točno rat u Ukrajini zaista otpočeo, pa i kad se sve još nije završio – o tome i sama dotična veteranska internacionala ima podijeljena stajališta. Ipak, pogledajmo malo detaljnije kakva se to resocijalizacija sada provodi udruženim njihovim znanjem i resursima. 'Potrebno je mentalno ljude vratiti u svakodnevni život u čemu nam je puno pomogla hrvatska strana otvaranjem novih mogućnosti i novih pristupa', rekao je tim povodom ANDRIJ SADOVJI, gradonačelnik Lavova.

'Program resocijalizacije koji provode hrvatski branitelji sastoji se od teoretskog i praktičnog dijela', saznajemo dalje iz medijskih izvještaja, 'a sadrži brojne aktivnosti poput ronjenja, jahanja, kajakarenja te različitih edukacija.' Ponovno ronjenje, dakle, plus jahački i veslački sport, dok se

spomenom eventualne druge neke edukacije nitko ovdje nije posebno zaokupljao. Gdje je tu pored očitog rehabilitacijskog programa i nekakva resocijalizacija, tj. ponovno integriranje u najširu društvenu zajednicu, ostaje tako i dalje enigma. Ovako bi se prije moglo zaključiti da je nesretnim veteranima ostatak društva odmaglio pomoću peraja, uzda i vesala.

Svejedno tu nema nikakvog novog 're', a voditelji programa zacijelo nisu u vidu imali socijalizaciju veterana s ribama i konjima. Druženje ove 'braće po oružju', kakvima se oni sami vide, može se opisno svesti na sportsko-rekreativne susrete s instrukcijama za početnike u određenim disciplinama. Pritom je riječ o sportovima koji nisu dostupni prosječnom svijetu ni u Hrvatskoj ni u Ukrajini, pa bi se s jednakom osnovom dalo govoriti o resocijalizaciji kroz golf ili karling ili floret ili paraglajding.

Hrvatski ratni veterani ipak bi mogli značajki podučavati ukrajinske bivše vojnike nečemu drugom. No to samo za slučaj da Ukrajina pobijedi u ratu protiv Rusije, što je zasad i dalje više nego neizvjesna pretpostavka. Umjeli bi im pokazati kako da se u društvo vrate kao osigurač interesa dominantne nacionalističke stranke. Zauzvrat bi i oni dobili rukovet beneficija u sustavu fiskalnom, zdravstvenom, obrazovnom. Ne bi morali raditi za život, bez obzira na to što je resocijalizacija kroz rad u civilnom kolektivu nenadomjestiva metoda takvih javnih politika. Bar u primjerima gdje veteranska populacija nije moneta za ideološko potkušurivanje iliti, hrvatski, žetončići.

Istovjetnu poziciju nacionalističkih pretorijanaca imaju i drugi veterani u zapadno-

balkanskoj regiji, doduše. Razlika se sastoji u tome što su zaostali u poziciji ratnih gubitnika ili tek relativnih, sasvim uvjetno definiranih pobjednika. Raznorazne privilegije zato su najveće baš kod hrvatskog ratnoveteranskog sloja, novopečenih ukrajinskih trenera. Nisu ni predviđeni za regularne povratnike u obično društvo, naprotiv, ali dobro znaju kako se pod njim roni i nad njim leti, te uz njega vesla i jaše.

■ Igor Lasić

Evropa
i Lex AP

U SVOM godišnjem izvještaju o slobodi medija po Evropi, Vijeće Evrope naglasilo je da hrvatska Vlada nastoji ograničiti slobodu medija, kao i da su radni uslovi novinara u Hrvatskoj zabrinjavajući. U izvještaju je, što se Hrvatske tiče, najviše pažnje poklonjeno Zakonu o medijima, za koji se smatra da će, ako bude usvojen, dokrajčiti neovisno novinarstvo u Hrvatskoj i oblikovati novu eru medija pod državnim kontrolom, u neskladu s europskim standardima. Zakon će primorati novinare da se registriraju, zabraniti im da kritiziraju rad sudova i javnih tužitelja, primorati ih da otkriju svoje izvore svom uredniku na zahtjev, uvesti pravo na odštetu onim osobama čije je ime objavljeno u medijima nakon navodno ilegalnog stjecanja informacije, uz uvođenje mjera medijskog vijeća koje će birati većina u parlamentu, navodi Vijeće Evrope.

Što se tiče dobrih radnih uslova za novinare, njih po istraživanju Monitora pluralizma medija, projekta koji sufinancira EU, imaju samo četiri od 32 analizirane europske zemlje: Danska, Njemačka, Irska i Švedska. Rezultati studije pokazuju posebno zabrinjavajuću radnu situaciju u Hrvatskoj, Mađarskoj, Crnoj Gori i Rumunjskoj, u kojima novinari nemaju status zaposlenika te često ni adekvatnu socijalnu zaštitu, navodi se u izvještaju. Ističući da su ovo teška vremena i za karikaturiste u Europi, VE navodi primjer tužbe protiv hrvatskog karikaturista NIKOLE PLEČKA, sa pseudonimom Nik Tita-nik, kojeg je tužio bivši član uprave Dinama KREŠIMIR ANTOLIĆ.

Najveći problemi za slobodu novinarstva su prijetnje i zastrašivanja, pritvaranja, restriktivni zakoni, SLAPP i druge tužbe, preuzimanje medija i napadi na javne servise, prijetnje političara i kriminalnih organizacija medijima, što nekad rezultira i fizičkim nasiljem. Ove godine tu su nove prijetnje kao umjetna inteligencija, utjecaj društvenih mreža, dezinformacije, represija zbog izvještavanja o klimatskim promjenama te politička atmosfera radikalizacije i polarizacije, zaključuje VE uz ocjenu da su evropske institucije i niz zemalja pokazale da su shvatile ozbiljnost krize te prihvatile ulogu slobodnih medija kao javnog čuvara koji informira građane i poziva centre moći na odgovornost.

■ N. Jovanović

Ofenziva
botova

Gong upozorava na lažne profile i 'manipulaciju i varanje građana' na stranačkim Facebook stranicama?

Riječ je o umjetnom stvaranju osjećaja masovnosti podrške prema HDZ-u kroz korištenje lažnih profila koji ne predstavljaju prave osobe već izmišljene 'pojedince' koji imitiraju ljudsko ponašanje, s ciljem manipulacije javnošću. Laički opisano, to bi bilo kao da uđete u mračnu sobu s 50 osoba kako biste čuli njihove stavove o nekoj temi. Njih 40 zauzme jednak stav, zbog čega zaključite da on predstavlja dominantno stajalište. U konačnici netko upali svjetlo i shvatite da nema 50 ljudi u sobi, već samo 15, a da su 35 'osoba' koje su podržale većinsko stajalište, zapravo lažne. Bez njih bi vaša percepcija stvarnog javnog mišljenja bila znatno drugačija.

U kakvim oblicima se pojavljuju takve varke?

Primjer manipulacije javnosti putem lažnih profila pronašli smo u nedavnim objavama HDZ-a na njihovoj službenoj Facebook stranici. Tamo smo primijetili prisutnost sumnjivih stranica koje su imale nizak broj pratitelja, gotovo iste datume nastanka, slabu aktivnost, mali broj osobnih informacija te profilne fotografije ukradene od drugih osoba. Te su stranice bile aktivne isključivo ispod objava HDZ-a, a pritom bi lajkali HDZ, uz kritiziranje i vrijeđanje oporbe, građana i građanki koje sudjeluju na prosvjedima. U slučaju ostalih političkih stranaka, nismo našli lažne profile u nekoj značajnijoj mjeri.

Kako da se građani zaštite?

Moraju osvjestiti postojanje manipulativnih tehnika, a zatim ih moraju prepoznati. Svaki korisnik i korisnica Facebooka može Meti prijaviti ilegalni sadržaj što uključuje dezinformacije, neautentične i lažne profile. Savjetuje se da se, uz prijavu, uvijek dodaju dokazi, u obliku fotografija komentara, lajkova i sumnjivih profila.

Vaše istraživanje je pokazalo da 'botovi stvaraju lažni dojam podrške HDZ-ovim objavama'?

Od političkih se aktera očekuje da predstavljaju primjer ostatku društva, da kultiviraju demokratska načela te da osiguraju transparentnost i integritet poštene izborne utakmice. Kontinuirano izigravanje javnog mnijenja i manipulacija javnošću putem lažnih profila pak predstavlja srozavanje demokratske političke kulture, vrijednosti i izbora, za što bi politički akteri trebali biti etički odgovorni. Unatoč razotkrivanju, HDZ nije preuzeo odgovornost već nastavlja s uvredljivim diskursom dok lažni profili nastavljaju operirati.

■ Mirna Jasić Gašić

Seks i vjera na istome mjestu

Vlada je odustala od kažnjavanja građana zbog nedostavljanja podataka o vjerskoj, nacionalnoj i spolnoj orijentaciji za središnji registar koji tek mora formirati

NA ovim prostorima, a i ne samo na njima, nije česta osobina vlasti da prizna grešku, ispriča se i popravi što se popraviti može. Izgleda da se nešto nalik tome dogodilo ovaj tjedan s prijedlogom Zakona o središnjem registru stanovništva koji je prije dva tjedna bio upućen u javno savjetovanje. Nakon što je Jutarnji list objavio da je prema prijedlogu Ministarstva svaki građanin trebao državi posebnom izjavom prijaviti živi li u izvanbračnoj ili neformalnoj istospolnoj zajednici, koje je vjere i nacionalnosti te koji mu je materinji jezik s prijatnom kazne od 660 do 2.650 eura ako to ne napravi u roku od deset dana, Vlada je ipak reterirala.

Prema saopćenju Ministarstva MARKA PRIMORCA te podatke građani će dostavljati po vlastitoj volji i to iznimno, tako da nikakvih obaveza i kazni neće biti. Budući da u zakonskom prijedlogu stoji drukčije, valja Vladi vjerovati da će propust ispraviti pred slanje u saborsku proceduru. Ostali podaci, kako je predviđeno, preuzimat će se iz drugih službenih evidencija, poput Porezne uprave ili MUP-a.

Na nedopustivost odredbi upozorila je pučka pravobraniteljica TENA ŠIMONVIĆ EINWALTER, kazavši da građani nemaju dužnost državi odgovarati na takva pitanja, kao i da predviđeni propis može dovesti do povrede prava na privatnost i zaštite osobnih podataka te do diskriminacije.

Novi registar trebao bi zamijeniti dosadašnji popis stanovništva, čiji su sastavni dio i spomenuta pitanja, ali odgovori na njih nisu

obavezni niti se smiju koristiti na bilo kakav drugačiji način osim kao dio šire statistike. Time se sprečava mogućnost zloupotrebe i potencijalne diskriminacije na temelju nacionalne, vjerske ili spolne orijentacije. Upravo ih zbog toga druge države Europske unije ne traže, posebno vjersko opredjeljenje.

Uz to, usprkos strogim odredbama GDPR-a (Opća uredba o zaštiti podataka) kojom je zadnjih godina znatno pooštrena zaštita privatnosti s ciljem veće kontrole pojedinca nad korištenjem osobnih podataka, Hrvatska još uvijek muku muči s njenom primjenom. Tako je prije nekoliko tjedana u medije iscurila vijest o nezakonitom korištenju podataka iz zdravstvenih kartona. Pojedini zdravstveni radnici neovlašteno su ulazili u kartone kolega, susjeda, prijatelja kako bi doznali njihove dijagnoze. Zasad, koliko je poznato, nije zabilježen slučaj zloupotrebe, ali svakako nije ugodno kad privatnost, posebno u slučaju bolesti, postane javna. Dok građani ulaske u kartone mogu kontrolirati preko platforme e-gradjani, oni u sustavima velikih bolnica nemaju tu kontrolnu stavku, tako da svaki zaposlenik bolnice može nezabilježeno ući u vaš karton i pročitati kada ste i zašto u tom, primjerice, kliničkom bolničkom centru, posjetili liječnika.

S novim registrom, strahovanja su opravdana, situacija bi bila još gora, jer bi ulaz u njega imale tisuće ljudi zaposlenih u javnim institucijama i tijelima državne uprave te jedinicama lokalne samouprave. Time bi se širom otvorila vrata ne samo neovlaštenoj zloupotrebi, nego i diskriminaciji prilikom, primjerice, zapošljavanja ili ostvarivanja drugih prava, na što je također upozorio Ured pučke pravobraniteljice, kao i Centar za mirovne studije. Iz CMS-a ističu i neložičnost da registar, kojem je primarna svrha utvrđivanje socijalnih prava, uspostavlja Ministarstvo financija, iz čega proizlazi da

se ne formira zbog kvalitetnije socijalne politike, nego zbog regulacije financijskih izdataka države.

Zanimljivo, takvim prijedlogom zakona za zloupotrebe nije predviđena nikakva kazna, nego su sankcije trebale biti usmjerene na građane koji bi se morali ispovijedati vlasti tko su, što su i u što vjeruju. I ne samo to, nego i s kim spavaju.

■ Goran Borković

Gluhi gradonačelnik

NOVI sindikat podnio je kaznenu prijavu protiv gradonačelnika Benkovca TOMISLAVA BULIĆA zbog neprovođenja pravomoćne sudske presude. Bivši radnik Komunalnog poduzeća Benković, DARKO ERLIĆ, nezakonito je dobio otkaz u gradskoj firmi u kojoj je radio više od 15 godina. Općinski sud u Zadru, a potom i Županijski sud u Splitu, izdali su odluku za vraćanje radnika na njegovo radno mjesto. Međutim, direktor gradskog poduzeća IVAN MITROVIĆ i benkovački gradonačelnik Tomislav Bulić ustrajno odbijaju poštovati zakonsku proceduru.

Protiv Mitrovića je već podignuta kaznena prijava. On se oglušio čak i na prisilno izvršenje pravomoćne sudske odluke. Novi sindikat, kao Erlićev zastupnik, dao je gradonačelniku Buliću određeni rok, no ni tada sudska odluka nije usvojena pa su povukli jedini mogući zakonski potez. Kako je za medije izjavio VEDRAN URANIJA, viši pravni savjetnik Novog sindikata, Bulić im je poručio da su 'udbaši' i da je 'najbolje da zaborave njegov broj telefona'. Broj su, kaže Uranija, zaboravili, ali pravomoćnu presudu nisu. Neće odustati dok Erlića ne vrate na posao. Na uvid smo dobili kaznenu prijavu u kojoj se navodi da Bulić kao nositelj izvršne gradske vlasti, ujedno i Skupština gradske firme Benković, nije osigurao izvršenje pravomoćne sudske presude.

'Gradonačelnik je kao Skupština gradske tvrtke Benković odgovaran za zakonito postupanje uprave Benković, odnosno direktora koji evidentno odbija izvršiti pravomoćnu sudsku presudu, slijedom čega je gradonačelnik Benkovca Tomislav Bulić odgovoran za neizvršavanje pravomoćne presude, po članku 311. Kaznenog zakona. Kako je propisano, službena ili odgovorna osoba koja ne izvrši pravomoćnu sudsku odluku koju je bila dužna izvršiti, a time ne čini neko drugo kazneno djelo za koje je propisana kazna, kaznit će se zatvorom do dvije godine. Gradonačelnik na taj način krši i ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske, a postoji i sumnja na trgovanje utjecajem i koruptivne radnje, pa se predlaže da se protiv imenovanog provede odgovarajući kazneni postupak te da se osudi u skladu s Kaznenim zakonom', navodi se u prijavi protiv Tomislava Bulića.

■ Anja Kožul

Ministar financija objašnjava da nije baš tako mislio (Foto: Vjeran Žganec/PIXSELL)

FRAGMENTI GRADA

Osmi mart

NE znam tko je bio više iznenađen. Ja, jer je dobar poznanik – za razliku od mene umjereno konzervativnih nazora i 'nacionalno osviješten' – ustrajavao na stavu da bi se u Hrvatskoj osmi dan trećeg mjeseca u godini trebao nazivati 8. ožujak. Ili on, kada sam mu objašnjavao da nije stvar u kalendarskom nazivlju i da taj praznični Međunarodni dan žena zbog svoje specifične povijesno-političke težine i društvene važnosti mora i u Hrvatskoj ostati, to jest biti imenovan kao 8. mart. Srodno 1. maju koji nije i ne može biti 1. svibanj.

Do tih smo prijepora nas dvojica dobacili zahvaljujući žučnim raspravama što su se proteklih dana vodile povodom intelektualnog festivala 'Kupi mi, mama, jedan mali rat', a koji se upravo održava u Dubrovniku. Na stranu je li se radilo o spontanom propustu organizatora ili o nečem drugom, činjenica ostaje da se vrijeme održavanja skupa-hommagea PREDRAGU LUCIĆU – stoga je za naziv događaja prikladno izabran naslov njegove pjesme inspirirane Brechtovom dramom, ni manje ni više onom koja u sebi njedri Majku Hrabrost – poklopilo sa Međunarodnim danom žena.

Kako je bilo moguće da se nitko iz organizacijskog tima dotičnog skupa s lijevo-liberalnim obolom, okupivši respektabilnu, ali šaroliku regionalnu intelektualnu ekipu (što rade na istom mjestu BORIS BUDEN i DRAGAN BURSAC?), nije sjetio, u prvoj verziji programa, ne samo uključiti žene u barem neku od četiri definirane javne tribine, već i više od toga? Trebalo je otpočetak osmisлити poseban panel eksplicitno posvećen 8. martu, dometime, pobjedama i porazima borbi za ženska prava, rodnu i radnu emancipaciju. Kad su se već datumi tako lijepo složili. A čini se i da Lucićeva bogata i vrijedna ostavština nudi materijal kako bi se ti aspekti mogli zanimljivo integrirati i interpretirati. Da je moguće povezati uratke tog velikog intelektualca, književnika, redatelja i urednika, s tradicijom svega onog što 8. mart reprezentira i zbog čega nam je to društveno-povijesno važan datum. Bio bi to, siguran sam, odličan panel. Nekako mi se čini da ni Predrag ne bi imao ništa protiv, dapače. Pa su dakle opravdano proključale tzv. društvene mreže i na njih se nakačili portali, a prvoprozvani, glavni organizator dubrovačkog skupa, danima se nemošto opravdavao i ispričavao kako su neimenovane žene bile pozvane da sudjeluju, ali eto nisu mogle doći.

I onda je uslijedilo finale, organizacijsko zakucavanje do kraja svojevrsnim genderwashingom. Odjednom se eto, preko noći, ipak našlo par žena spremnih uskočiti i govoriti. Pojavila se tako nova verzija programa tri dana prije početka skupa u kojoj je svaka javna tribina dobila po jednu sudionicu. A tu je i novi panel, uglavljen 8. marta pod nazivom 'Međunarodni dan žena', valjda u pokušaju evociranja čuvene feralovske satiričnosti. Sve u svemu urnebesno, da ne povjeruješ.

■ Hajrudin Hromadžić

Пододбори су инклузивни

Пуно ми значи награда која заокружује мојих 15 година ангажмана

одлазити и до Задра и Шибеника, односно ускакати свагдје гдје има интереса и воље да се ради на очувању наше традиције. Већ сад нам из тих градова долазе дјеца на пробае, па сам увјерена да бисмо у свим већим мјестима могли оформити пододборе, организирати манифестације или барем окуљати плесаче. И за то имамо ширу подршку, па смо тако приликом славе ВСНМ-а Задарске жупаније о тим темама разговарали са жупаном. Многи су нам вољни помоћи, једино нас бенковачки градоначелник још није примио, не знам из којег разлога.

Без обзира на изостанак градоначелничке подршке, што све ове године планирате урадити у Бенковцу?

Планирамо одржати манифестацију сличну малограђачким Сусретима на Банији, но још нисмо израдили трошковнике и утврдили термине. Наиме, љети овдје буде каоично, јер између јуна и септембра сви настоје одржати своју манифестацију пред већим бројем људи. Исто тако, не бисмо жељели да се наша фолклорна манифестација временски преклапа с онима других пододбора, уз остало и стога што бисмо жељели да наша дјеца оду у Воћин и Слатину, односно да обиђу друге дијелове Хрватске, не само Далмацију. Морам рећи да имамо пуно планова везаних уз путовања и гостовања.

А какво је стање у Малом Градцу, с обзиром на то да сте и предједница тамошњег пододбора?

Тај је Просвјетин огранак, нажалост, на 'стенд бају': плесача нема, јер су некадашња дјеца одрасла и отишла оданде, па се све свело на нас десетак старијих плесача. Како се ове године на свим разинама Просвјете одржавају изборне скупштине, видјет ћемо тко ће ме наслиједити на предједничкој позицији и хоће ли се ишта урадити да се стање промијени боље. Као добровољни ватрогасац повезала сам Просвјетин огранак с малограђачким двд-ом, па су се наша дјеца окушала као волонтери и у тој дисциплини, но за сада у Бенковцу нема повезнице наших малих фолклораша с ватрогасцима.

У посљедњих пар мјесеци оформљено је неколико Просвјетиних пододбора широм Хрватске?

То је итекако важно: и сама долазим из мале средине, па примјећујем колико дјеца и њиховим родитељима значи постојање пододбора: сви се у раду по секцијама здушно ангажирају па буду сретни на пробама и наступима. Наши пододбори су инклузивни, ткогод нам се придружи, добродошао је.

■ Ненад Јовановић

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

Конкретизација демографске стратегије

ДРАГАНА Јецков, СДСС-ова саборска заступница, говорила је о Стратегији демографске ревитализације Републике Хрватске.

— Овај стратешки документ фокусиран је на циљеве које би требало постићи, након чијег се усвајања очекују конкретне мјере, акцијски планови, али и усклађивање са стањем на терену. Планови, програми, пројекти те мјере и активности за суочавање с демографским изазовима на разини локалне и регионалне самоуправе морат ће бити развијени у складу с циљевима ове Стратегије, јер у супротном све што се усвоји нема смисла, а изостат ће и резултати — навела је заступница. Она је коментирала да је више пута спомињана важност успостављања континуираног дијалога између носитеља власти, знанствене заједнице и свих релевантних дионика у политичком и друштвеном животу. Демографска ревитализација, оцијенила је Јецков, захтијева позитивно друштвено

Када је ријеч о стратешком циљу усмјереном на уравнотежену мобилност становништва, Јецков је казала да би то требало потицати равномјернији локални развој који би, заузврат, привлачио миграцију у тренутно недовољно насељена подручја, те створио узајамну везу између локалног развоја и миграције, тако да би једно подупирало друго.

— Пандемија нам је свима отворила очи јер смо се сви, кад је у питању рад и уређење радних односа, морали повinovати. Мислим да би зато могли додатно порадити на флексибилизацији радног времена и мјеста рада, односно потицати послодавце да одобравају рад на издвојеном мјесту рада јер се тиме може допринијети бољем повезивању обитељи, без негативног утјецаја на радне резултате. Доста тога у радно правном статусу родитеља поправила би обавеза послодавца кад би родитељима морали дати уговор о раду на неодређено вријеме. У овом контексту је добро споменути повећање корисника и износа дјечјег доплатака — предложила је Јецков. Посебно је нагласила неравномјерни регионални развој. Најнеразвијенија подручја Хрватске су у већини насељена припадницима српске заједнице.

Развојем спријечити
исељавање из малих
средина (Фото: Дамир
Шпехар/PIXSELL)

окужење, што је понекад теже постићи него provedбу зацртаних циљева.

— Пројекције становништва Републике Хрватске до 2050. израђене су у четири сценарија, при чему сви сценарији предвиђају пад броја становника у Републици Хрватској, но величина пада међу сценаријима варира. Свјесни смо да је дошло до одређених, доминантно позитивних промјена уласком Републике Хрватске у Еуропску унију, али је исто тако дошло до знатних промјена у демографским и макроекономским околностима, као и у узроцима који утјечу на темељне демографске и економске процесе у Хрватској. Отварање еуропског тржишта рада хрватским држављанима снажно је промијенило миграцијске процесе, а тиме посљедично дјеловало и на укупан број рођених у земљи — рекла је Јецков.

Како се наводи, стратешки циљ усмјерен на изградњу потицајног окружења за обитељ и младе фокусираће се на усклађивање пословног, обитељског и приватног живота у контексту технолошких промјена. Циљ је створити увјете који потичу економску и стамбену неовисност за младе генерације.

— Општине попут Гвозда, Војнића, Ловница те Врбовског, али и општине на истоку Хрватске, налазе се у првој скупини према индексу развијености, дакле најнеразвијеније су. Најчешћи проблеми с којима се суочавају становници на споменутих подручјима су: низак животни стандард, висока стопа незапослености те ограничен приступ образовању и здравственим услугама. Главни разлози због чега ова подручја заостају су недостатак инфраструктуре, слабија прометна повезаност с већим градским центрима и ограничене господарске могућности. Успркос богатству природних ресурса, неке од ових регија суочавају се с одљевом становништва, посебно младих, који траже боље прилике за живот и рад у урбанијим срединама — навела је Јецков.

Како би се потакнуо развој ових подручја, важно је усмјерити пажњу на побољшање инфраструктуре, потицање локалног gospodarства, пружање образовних и здравствених ресурса те стварање потицајних увјета за останац и развој заједнице што се очекује кроз мјере, програме и активности које ће бити усклађене са овом Стратегијом, закључила је Драгана Јецков.

■ Ања Кожул

Devetnaest mu je rođendana tek

Moja roba nema fiksne cijene, držim se formule 'daj šta daš'; važno mi je da ubijem vrijeme, tek potom da ponešto prodam. Ponekad to bude ništa, a ponekad zaradim euro ili dva, kaže Mićo Maderčić

KAD SMO MIĆU MADERČIĆA iz Živković Kose priupitali za godine, tek je na trenutak zastao, zaškiljivši na jedno oko. — Za nekoliko mi je dana 19. rođendan, pa sami računajte – ispalio je kao iz topa, pa jednakom brzinom nastavio tumačiti.

— Džabe kontate, vidim da vam je to viša matematika! Evo ovako: rođen sam prestupne godine, 29. veljače, pa slavim tek svaki četvrti rođendan. Tako da iako ću ga po kalendaru proslaviti devetnaesti put, navršit ću ravno 76-u – mudro nam je prošli tjedan rekao naš slavjenik.

Zatekli smo na vrginmoškoj tržnici, dok je na prodaju nudio šaroliku robu uredno poslaganu na malom stoliću i oko njega: svačega je tu bilo, od stripova iz 1970-ih i 1980-ih do CD-ova izvođača za koje je rijetko tko od današnjih mlađih slušatelja čuo – uglavnom su to zvijezde nekadašnje novokomponirane narodne muzike, poput NADE MAMULE, ESME REDŽEPOVE, TOZOVA, SAFETA ISOVIĆA, MEHE PUZIĆA... A ispod stola različita željezarija i drvenarija, pa mnoštvo predmeta od kože i plastike za koje će današnji kupac teško pogoditi čemu služe. Učinilo nam se da je najviše dijelova različitih strojeva i alata te male kućanske opreme poput mehaničkih, ručnih mlinaca za kavu ili meso, lonaca i tkoznakakvog posuđa. Mići je ovakvo trgovanje odavno u krvi: još kao mladić skupljao je pa preprodavao sličice nogometaša i značke, pa s ponosom kaže kako je 'u poslu' već više od šest desetljeća.

— Svega vam ima u ovom mom malom 'dućanu', kroz koji popunjavam svoj kućni budžet. Uporan sam, iako ne ostvarujem neku značajnu zaradu, pa svakoga tjedna obidem nekoliko tržnica, počev od ove u Vrginmostu, preko Vojnića do Karlovca, a ponekad i Gline. Moja roba nema fiksne cijene, radije se držim jednostavne formule 'daj šta daš'. Važno mi je da nekakvom zanimacijom ubijem vrijeme, pa tek potom da ponešto prodam. Ponekad to bude ništa, a ponekad zaradim euro ili dva. Ali i to je dovoljno za kruh, tako da opet ispadne dobro, bitno da se krećem. Već me poznaju po pijacama, pa se često desi da nekome nebitan predmet dobijem na dar, da ga prodam i tako zaradim. S vremena na vrijeme obidem firme koje otakupljuju staro željezo, pa i tamo pronađem štogod zanimljivog – tumačio nam je Mićo svoju životnu i poslovnu strategiju.

U Živković Kosi živi s osam godina mladom suprugom DRAGOM; par će uskoro obilježiti 52. obljetnicu braka. Sin BRANKO je

odrasao i sa svojom je obitelji već dugo u Njemačkoj. Mirovine koje supružnici primaju, zajedno jedva prijeđu četiri stotine eura, pa im svaki cent što kapne sa strane ipak puno znači.

— Uspijevamo mi preživjeti s našim penzijama, za osnovnu hranu i režije se ima, ali ne živimo u izobilju. Puno nam je gore nego prije rata: e to su bila vremena, tkogod je želio raditi, mogao je, posla je bilo na sve strane, a zdravstveno osiguranje besplatno i još puno drugih privilegija. Danas je mnogo teže, kao da se nitko ne osvrće na starije i nemoćne ljude. Svatko vodi svoju brigu, nema više druženja, pjesme i one socijalne sigurnosti, svi su sve zabrinutiji za svoju neizvjesnu sudbinu. Žalim za lijepim vremenima, ali sami smo si krivi za sve. Došao je rat koji nikome nije trebao, osim možda lopovima i profiterima. Poslije njega više ništa nije isto. Unesrećene su porodice svih vjera i svih nacija – razmišlja Mićo.

Oluja je Maderčićeve nakon dugog i mučnog putovanja potjerala sve do Kljajićeva u Vojvodini, u koje su, poput tolikih drugih, dospjeli bez svega što su godinama stjecali i što su im predi ostavljali u nasljeđe. Ostale su u Živković Kosi četiri krave i nekoliko svinja, puni tavana i podrumi, poljoprivredni strojevi i alati u gospodarskim zgradama, velika kuća brižno pretvarana u porodični dom. U vojvođanskom su prihvatilištu za izbjegle dobivali po tri obroka svakoga dana, a tko je htio raditi, mogao je neku crkavicu zaraditi tek na poljima i njivama domicilnog stanovništva. — Kad nam je nakon dvije godine takav težak i isprazan život postao nepodnošljiv, sin Branko se sa ženom zaputio prema Njemačkoj, a moja Draga i ja vratismo se na Kordun. Tek po povratku shvatismo da nismo ni trebali bježati. Hrvatska vojska nije ovdje ubijala nikoga tko je ostao, a sačuvali bismo i kuću i imanje, koje vjerojatno ne bismo zatekli devastirano, uništeno i temeljito opljačkano.

Rodendan svake
prijestupne – Mićo
Maderčić i mušterije

Dugo je trebalo da prebrodimo krizu novog početka, nakon svih godina u kojima smo stvarali za obitelj i ulagali u domaćinstvo. Bilo je teško prihvatiti činjenicu da je sve to otišlo u nepovrat, osjećati se kao da smo jučer rođeni i to bez igdje ičega – prisjeća se Mićo prvih povratničkih godina.

Odmalena vedar, snalažljiv i radišan, Maderčić je život brzo dovodio u red, pa ne čudi što i sadašnju prodaju sitničarije po kordunskim i banijskim tržnicama smatra tek hobbijem koji mu pomaže da 'ne zahrđa'. Očito, takve ga aktivnosti i dalje čine vitalnim i zadovoljnim, pa se i njegova ponuda zainteresiranim kupcima da plate koliko žele doima iskreno i uvjerljivo, a ne kao pomno osmišljeni marketinški trik u svrhu profita i perfidnog iznuđivanja. ■

‘Nestale bebe’ Hrvatske

Na mnogim odjelima ginekologije nisu vrijedili zakoni, nego pravilo da obiteljsku tragediju treba tretirati brisanjem traumatičnog događaja gubitka djeteta i dostojanstva roditelja, osobito majki. Jedan takav slučaj iz Hrvatske doveo je i do presude Europskog suda za ljudska prava

ŠIRENJE uvjerenja da se u rodilištima Jugoslavije provodio organizirani kriminal trgovine novorođenčadi koja je proglašena umrlom podržavaju medijski izvještaji o inicijativama roditelja koji traže informacije o statusu svoje djece. ‘Nestala djeca’ je najblaži i najkorektniji izraz koji se koristi u naslovima novinskih priloga o ovoj temi, ali su jednako česte i formulacije koje temu guraju prema senzacionalizmu, crnoj kronici i teorijama zavjere.

‘Stravični slučajevi’ (Večernji list), ‘Za 40-ak godina nestalo pola milijuna beba iz

rodilišta?’ (Nova TV), ‘Evo kako su u vrijeme bivše Jugoslavije i godinama nakon iz rodilišta nestajale bebe’ (Slobodna Dalmacija), ‘Šokantno: Babica otkrila kako su se krale i prodavale bebe u bivšoj Jugoslaviji!’ (Radio Sarajevo), ‘Krađa beba u Jugoslaviji i dalje pod velom misterije’ (B92) itd. Kako vidimo, ne radi se o opskurnim portalima, već o srednjostrujaškim medijima u kojima se šokantni podaci objavljuju bez referenci na pouzdane izvore. U njima se npr. može pročitati da je u Srbiji u posljednjih četrdeset godina ukradeno oko deset tisuća djece, da su ona prodavana po cijeni od 15 do 45 tisuća eura i

da su na taj način zarađene ‘stotine milijuna deviza’, a desetinama tisuća ljudi zauvijek su uništeni životi. Ni za jednu ovu brojku ne postoji potvrda, a novinari se pozivaju na nepoznate ‘izvore u udrugama roditelja’.

Koliko su takve vijesti zapaljive za traumatizirane obitelji govori i Zagrepčanka BRANKA FRESL koja je kontaktirala Novosti nakon što je pročitala sličan novinski tekst i ponadala se da je otkrila pozadinu obiteljske tragedije.

— Šokirala sam se kada sam vidjela tekstove, pomislila sam – da nije i moj brat ukraden? Moja mama je 1975. godine u sedmom mje-

secu trudnoće rodila sina teškog 1760 grama, koji je tri dana kasnije u bolnici Sv. Duh u Zagrebu (tada Opća bolnica Josip Kajfeš, op. a.) proglašen mrtvim, a da joj to nitko od osoblja nije direktno rekao, niti su joj dozvolili da vidi tijelo i da obitelj obavi ukop. Vijest joj je javio moj otac, koji je zbog svega napravio veliki skandal pred svima u bolnici, no to je potpuno zataškano – izjavila je Fresl u prvom kontaktu.

Odlučna da istraži što se dogodilo s djetetom i postoje li dokazi da je zaista mrtvo, Fresl je 2. listopada 2023. godine poslala prvi dopis upravi KB Sv. Duh, pozivajući se na odredbu Zakona o zaštiti prava pacijenata prema kojoj i sestra preminule osobe ima pravo na medicinsku dokumentaciju. U dopisu je tražila dokumente o toku poroda, liječenju djeteta, obdukcijom nalaz, potvrdu o smrti i o mjestu ukopa. Gotovo mjesec dana kasnije, 30. listopada, iz bolnice je na mobilni telefon nepoznata muška osoba nazvala njezinu majku i ne predstavivši se kazala da bolnica ne posjeduje dokumentaciju o djetetu.

— Mama je u ozbiljnim godinama i to ju je jako potreslo. Izgubila je svaku nadu da će naći mjesto gdje je njezino dijete sahranjeno – kaže Fresl, koja je nakon toga bolnici poslala novi dopis.

— Navela sam da sam se bolnici obratila službeno i da očekujem službeni odgovor, umjesto da nepredstavljena osoba pozivom uzrujava moju majku koja, uostalom, ništa od njih nije tražila. Navela sam da u odgovoru očekujem objašnjenje zašto bolnica nema traženu dokumentaciju i upoznavanje s aktima koji reguliraju postupanje u ovakvim slučajevima, kao i upute kako mogu doznati gdje je tijelo. Nakon toga sam dobila odgovor u kojemu stoji, citiram, ‘izvješćujemo Vas da predmetnu dokumentaciju na Klinici za ginekologiju i porodništvo nemamo’ – govori Fresl.

Konačno, u Matičnom uredu Črnomerec dobila je rodni list s krivo upisanim vremenom rođenja djeteta, ali i smrtni list, pa je mogla zvati Gradska groblja Zagreb. Službenica joj je rekla da oni nemaju podatke o umrljoj djeci i bez ustručavanja dodala da je tijelo sigurno tretirano kao medicinski otpad. Nakon toga Fresl se obratila Ministarstvu zdravstva i Uredu za socijalnu zaštitu, zdravstvo, branitelje i osobe s invaliditetom Grada Zagreba (Sv. Duh još je uvijek gradska bolnica, op. a.) s molbom da je upute u zakonske procedure i njezina prava. Gradska služba joj uopće nije odgovorila, a iz Ministarstva zdravstva je 16. siječnja stigao mail kojim se traže podaci o majci djeteta i objašnjenje na što se Fresl ‘zapravo pritužuje’. Kada je ponovila da iz bolnice nije mogla dobiti dokumentaciju o rođenju, smrti i mjestu ukopa brata, ni informacije koja su njezina prava u ovakvoj situaciji, konačno su joj poslali dopis u kojem ravnatelj bolnice Sv. Duh pozivaju da ‘izravno odgovori gospođi Fresl’ i o tome izvijesti ministarstvo (?!).

Dezorijentirana komunikacija uprave bolnice i Ministarstva zdravstva potvrđuje da je legalnost procedura u ovakvim slučajevima u sustavu zdravstva nevažno pitanje i da mnogi vjerojatno ni ne znaju što zakoni propisuju i koja su prava pacijenata kada se oni prekrše. U Srbiji je to, podsjetimo, 2010. godine potvrdio tadašnji ombudsman SAŠA JANKOVIĆ u iznimno pedantno sastavljenom izvještaju o tzv. nestaloj djeci, nakon što su timovi stručnjaka utvrdili da u bolnicama nisu mogli odgovoriti na pitanja kako postupaju u slučaju smrti novorođenčeta i temeljem kojih zakona i pravilnika. Prema Jankovićevom izvještaju, koji se temelji na

Znate, u ovakvoj vas situaciji dodatno povrijedi osjećaj da vas nitko ne doživljava. Nema me u toj tužbi protiv Hrvatske, mog su muža intervjuirati neki mediji, ne i mene, a u bolnici me nitko ništa nije pitao, niti mi je objašnjeno zašto je dijete umrlo – kaže Žana Marić

mnogobrojnim iskazima liječnika, primalja i ostalog bolničkog osoblja, na odjelima ginekologije se postupalo prema lošim običajima, a ne prema za to važećim aktima (Zakon o zdravstvenoj zaštiti i Pravilnik o načinu i postupku za utvrđivanje vremena i uzroka smrti, za obdukciju leša, kao i za postupanje s odstranjenim delovima ljudskog tela, op. a.). Vođeni neznanstvenim, paternalističkim stavom da je za roditelje psihološki opasno ako vide svoju djecu, ženama se uskraćivalo zakonsko pravo na identifikaciju i ukop djeteta, lažno tvrdeći da je to obaveza bolnice. Nakon toga su, opet nelegalno, s tijelima djece postupali kao s medicinskim otpadom.

To je najvjerojatniji razlog zašto su često naknadne potrage obitelji za podacima o uzroku smrti i mjestu ukopa završavale suočavanjem s time da podataka nema, iz čega su se granale mnoge nedokazane teorije i sumnje. Na mnogim odjelima ginekologije nisu vrijedili zakoni, nego pravilo da obiteljsku tragediju treba tretirati brisanjem tragičnog događaja, njegovih tragova i dostojanstva roditelja, osobito majki. Do koje je mjere izostalo suočavanje s ovim oblikom ginekološkog nasilja govori i činjenica da je prošle godine, kada je Fresl pokušavala ostvariti smislenu komunikaciju sa zdravstvenom administracijom, iza nas odavno bila presuda Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu u jednom takvom predmetu. Činjenica da nijedna od tri institucije kojima se Fresl obraćala nema spreman odgovor, govori da vjerojatno nisu čuli za presudu, ni za to da se nekoliko sličnih predmeta iz Hrvatske ovaj tren nalazi pred ESLJP-om.

Branka Fresl
(Foto: Privatna arhiva)

Riječ je o predmetu Marić vs. Hrvatska, odnosi se na postupanje KBC-a Split prema obitelji kojoj je umrla djevojčica, a država je izgubila pred sudačkim vijećem u kojemu je bila i poznata hrvatska profesorica prava KSENIJA TURKOVIĆ. MIODRAG MARIĆ podnio je 2012. godine prigovor temeljem članka 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, tvrdeći da je niz hrvatskih institucija djelovalo suprotno njegovom pravu na poštovanje privatnog i obiteljskog života. Njegova pravna borba počela je nekoliko mjeseci nakon što je supruga ŽANA 7. kolovoza 2003. godine KBC-u Split u terminu rodila mrtvu djevojčicu, a on u stanju šoka prihvatio ponudu da bolnica organizira ukop djeteta i fokusirao se na brigu o ženi. Bolnica je, pokazalo se, 13. listopada 2003. tijelo djeteta rođenog u devetom mjesecu trudnoće zbrinula skupa s drugim kliničkim otpadom (ljudsko tkivo i amputirani dijelovi tijela), a pogrebni je ured otpad prebacio na kremaciju u Zagreb. Uvjereni u to da dijete ima grob, roditelji su se ubrzo počeli raspitivati o lokaciji, ali nisu uspjeli dobiti nikakve konkretne informacije.

U postupcima pred Općinskim i Županijskim sudom u Splitu bolnica se branila tvrdeći da je s tijelom djeteta postupala sukladno Napatku o postupanju s otpadom koji nastaje pri pružanju zdravstvene zaštite i Pravilniku o uvjetima i načinu obavljanja mjera za sprječavanje i suzbijanje bolničkih infekcija. Temeljem toga su Marićeve tužbe odbačene, iako mjerodavna odredba Pravilnika kaže da pod medicinski otpad spadaju placente i fetusi do navršena 22 tjedna trudnoće. Pored kršenja Pravilnika, za ESLJP je bilo ključno da Marići nisu bili informirani da će bolnica tako postupiti i da im nijedna institucija nije pružila uvjerljiv i točan odgovor o statusu njihovih prava. Tužbe su, naime, nakon redovnih postupaka ispred splitskih sudova odbili još i Vrhovni i Ustavni sud. Od odluke u Strasbourgu Novosti su jedini medij koji je kontaktirao Marićevu suprugu, koja je spremno dočekala da 'napokon netko i nju nešto pita'.

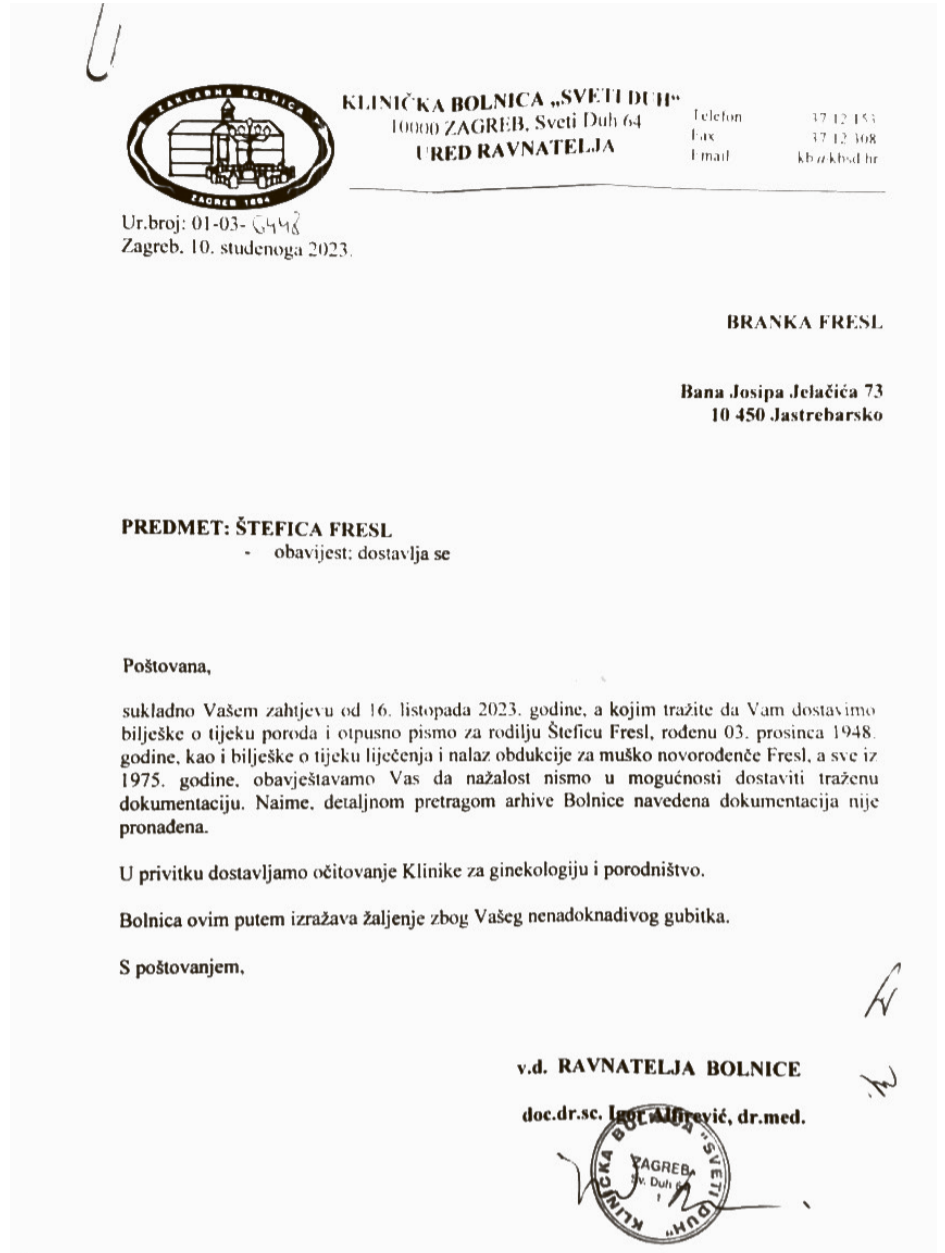
— Znate, u ovakvoj vas situaciji dodatno povrijedi osjećaj da vas nitko ne doživljava, da ne postojite. Nema me u toj tužbi protiv Hrvatske, mog su muža intervjuirati neki mediji, ne i mene, a u bolnici me nitko ništa nije pitao, niti mi je objašnjeno zašto je dijete umrlo. A ja želim reći kako je to izgledalo i upozoriti žene da u splitsko rodilište ulaze s oprezom – kaže Žana Marić.

Prema njezinim riječima, u bolnicu je primljena u kolovozu, za vrijeme godišnjih odmora, zbog čega ne može reći da joj je konkretan liječnik vodio trudnoću.

— Stalno su se smjenjivali, ali je uvijek bilo sve u redu sve dok nije došao ginekolog TOMISLAV STRINIĆ, pogledao plodnu vodu i zaurao – tko mi je rekao da je plodna voda normalna! Onda je ljutito bacio tu vodu u bolnički umivaonik, scena je bila grozna. Uglavnom, srce djeteta je prestalo kucati, no nikada nismo uspjeli doznati što se desilo. Znala sam da rađam mrtvo dijete, bila sam u užasnom stanju. Ne samo da nisam dobila stručnu pomoć, nego je to iskorišteno da s mojim djetetom postupe tako, bez mog znanja i dozvole. Moj je muž pitao treba li nešto potpisati, a na patologiji su mu rekli da ne treba, da se sve obavlja usmeno – govori Marić.

Pravni tim udruge Roditelji u akciji – Roda kažu da se u postupanju prema roditeljima malo toga promijenilo u odnosu na praksu staru više desetljeća.

— Upoznate smo s ovim problemom jer su nam se prije nekoliko godina javljali mediji i udruge iz Srbije s upitima ima li sličnih iskustava i u Hrvatskoj, o čemu nemamo saznanja. Čini nam se da je najvažnije go-

voriti o postupanju bolničkog osoblja prema roditeljima i majkama, jer je to izvor dodatne traumatizacije obitelji koje su doživjele tragediju. O tome znamo mnogo i možemo reći da se u tom smislu malo toga promijenilo u odnosu na razdoblje od prije 30 do 50 godina. Gotovo svakodnevno svjedočimo traumatičnim iskustvima roditelja iz hrvatskih rodilišta iz kojih je vidljiv nedostatak partnerskog odnosa s pacijenticom i problem komunikacije. Ovo je teško i za žene koje nisu izgubile dijete ili pretrpjele neke ozbiljne posljedice, a kada se roditelji suoče s gubitkom, nažalost, način nije značajno drukčiji. U Rodi smo zaprimile nekoliko prijava majki koje su prilikom poroda izgubile dijete i nisu imale mogućnost vidjeti dijete niti se oprostiti s njim samo zato što je netko odlučio da to nije dobro za majčin oporavak. U tom trenutku važno je majci i obitelji dati priliku za oproštaj od djeteta na način na koji oni to žele – kaže izvršna direktorica Roda IVANA ZANZE, opovrgavajući pseudostručne stavove o štetnosti suočavanja roditelja s umrlim djetetom.

Ivana Zanze
(Foto: Luka Mjeda)

v.d. RAVNATELJA BOLNICE

doc.dr.sc. Igor Alfirević, dr.med.

Bolnica potvrđuje da nema dokumentaciju u slučaju Fresl
(Foto: Privatna arhiva)

Skrb s poštovanjem (*respectful maternity care*), dodaje, za roditelje bi značajno umanjila porođajnu traumu ili traumu uslijed gubitka djeteta.

— U hrvatskim rodilištima, nažalost, ne postoji osiguran sustav podrške u žalovanju nakon takvog gubitka. Smrt djeteta je duboka trauma, ali i tabu koji sa sobom nosi stigmatu i sram, što podršku roditeljima čini težom, pogotovo u okolnostima našeg zdravstvenog sustava u kojem je i inače prisutan manjak kliničkih psihologa u rodilištima. Roditelji se suočavaju s gubitkom djeteta s kojim još nisu uspjeli stvoriti uspomene, koje nisu imali prilike upoznati, a često ni vidjeti. Pozitivne prakse u nekim zemljama roditeljima upravo pomažu na taj način – konkretnim postupcima koji će im pomoći u oprastanju s djetetom i stvaranju uspomena. U takvim sustavima zdravstveno osoblje se educira kako bi moglo roditeljima pružiti pomoć kakvu oni u tom trenutku trebaju i mogu primiti – ističe Zanze.

Proučavanjem fenomena masovne i dugotrajne potrage za 'ukradenim bebama' – u što nisu uključene samo udruge roditelja, već i ključne institucije Srbije – otkriva se da je nedokazana priča o organiziranom kriminalu u potpunosti prekrila dokazane činjenice o autoritarnim i nehumanim odnosima u ondašnjem zdravstvu, posebno ginekologiji. Štoviše, da suočavanje s tim problemom i traženje novih modela odnosa u zdravstvu nema šansu kao društvena tema. U kontekstu priče o 'nestalim bebama' to, nažalost, neće pomoći da se rasvijetle mogući pojedinačni slučajevi kriminala, ali zato doprinosi tome da mizogine prakse u ginekologiji 21. stoljeća imaju svoje sljedbenike.

I da im se pridružuju novi. ■

STEFAN GUŽVICA Marksizam je neophodan za razumevanje savremenih problema

Osim ako ne biste celog života da se vrtite
ukrug i pitate se kako vaš ekspoze o 274.
korupcionaškoj aferi vladajuće stranke
ne utiče na njenu izbornu podršku dok
su za dve trećine države jedine opcije
u životu ulazak u HDZ i emigracija

SPOVJESNIČAROM STEFANOM GUŽVICOM razgovarali smo o polemici koju je vodio s kolegom MATKOM GLOBAČNIKOM, ali i o stanju u historiografiji i položaju marksista u njoj.

Bilo je više osvrta na vašu knjigu 'Prije Tita. Frakcijske borbe u Komunističkoj partiji Jugoslavije 1936-1940.', koja je kod nas objavljena 2020. u izdanju Srednje Europe. Kakva je bila recepcija?

Knjiga je generalno pozitivno primljena u akademskim časopisima, a mislim da je i u široj javnosti prošla prilično zapaženo s obzirom na to da se relativno malo čita i da teme vezane za istoriju komunističkog

pokreta privlače malo pažnje, osim kada se radi o površnim senzacionalističkim demonizacijama. O tome verovatno najbolje svedoči činjenica da je knjiga rasprodana, što je u našoj struci ovih godina retkost. Nadam se da će se u nekom trenutku otvoriti prostor za dopunjeno, hrvatsko-bosansko-srpsko izdanje, ali trenutačno radim na drugim projektima, pa ne stižem da se fokusiram na završavanje nove verzije.

U Časopisu za savremenu povijest, koji izdaje Hrvatski institut za povijest, Matko Globačnik, međutim, objavio je recenziju na koju ste odlučili odgovoriti. Zašto?

Drago mi je da naučne polemike prati još neko osim stručne javnosti. Kada se sedam-

desetih vodila polemika oko 'Istorije Jugoslavije' EKMEČIĆA, DEDIJERA, Čirkovića i BOŽIĆA, jedan od brojeva Jugoslovenskog istorijskog časopisa je rasprodan. Danas je teško zamislivo da knjiga dostigne tiraž koji je naučni časopis imao pre pola veka, a kamoli da se takav tiraž rasproda. Lani sam u Beogradu pomagao izdavaču DRAGANU STOJKOVIĆU da promoviše zbornik tekstova 'Istorija Jugoslavije u svetlu kritike', koji je na temelju te polemike priredio BOŽIDAR JAKŠIĆ, i jedva smo pronašli medij zainteresovan da o tome izvesti. Što se mog odgovora na Globačnikovu recenziju tiče, smatrao sam da je nužno da odgovorim zbog obilja činjenično netačnih tvrdnji o mojoj knjizi i njenim tobožnjim faktografskim i metodološkim nedostacima. Pored toga, smatrao

sam za shodno i da polemici dam širi značaj jer sam zaključio iz njegove recenzije da animozitet proističe iz činjenice da sam deklarisan marksista, pa se otvorilo pitanje tabua marksizma u jugoslovenskoj i široj istočnoevropskoj historiografiji. To, naravno, ne znači da smatram da kritike ne treba biti, ali Globačnikova u Časopisu za savremenu povijest bila je nekolegijalna, tendenciozna i činjenično netačna. Neke druge kolege uputile su konstruktivnu kritiku u časopisima i od tada smo u kontaktu i razmenjujemo naučna znanja o temama koje su nam zajedničke.

Parović i Tito

Što je, kako kažete, Globačnik učitao u vašu knjigu?

Radi se o netačnim tvrdnjama da nisam koristio relevantnu nemačku i rusku historiografiju i sitničavim izmišljenim optužbama poput one da negiram da je TITOVU partnerku, LUCIJU BAUER, ubio NKVD, odnosno da sam pobrkao hronologiju vezanu za smrt KAMILA HORVATINA. Smatrao sam da na sve te netačnosti i tendenciozne tvrdnje u njegovoj kritici treba ukazati jer napadaju moj istraživački integritet. Smislenije kritike tiču se pitanja poput toga da li je prihvatljivo razumeti staljinizam: Globačnik izjednačava razumevanje sa apologijom, a ja smatram da je razumevanje bitan deo kritičkog procesa nezvan za moralni sud o STALJINOVIM političkim ubistvima. Nadao sam se da će se polemika, pored metodoloških pitanja, razvijati u tom smeru. Nažalost, ona je u Globačnikovom odgovoru otišla u sasvim sumanutom smeru na koji smatram da nema potreba da odgovaram niti da se njime bavim jer je to stvar za opskurne ekstremno-desničarske portale, ne za diskusiju u naučnim časopisima, a sa knjigom nema nikakve veze.

Odupirete se identifikaciji da ste srpski povjesničar. Pišete na engleskom, prevedeni ste na slovenski, hrvatsku i srpsku varijantu našeg jezika. Kako biste opisali svoj identitet? Točnije, za koga pišete?

Srpski sam i hrvatski državljanin, dakle ja sam i Srbin i Hrvat. Iskreno, i dok sam živio u Hrvatskoj jako me je nervirala implicitna pretpostavka da je neko ko se zove Stefan automatski Srbin, što odmah povlači i pretpostavku da je njegovo stanovište 'srpsko'. Naša kontrarevolucija devedesetih nije poništila samo tekovine ruske, nego i francuske revolucije. No moje hrvatstvo i srpstvo stvar su državljanstva. Lično govoreći, pre svega sam internacionalista i zaista ne vidim kako je etnička podela značajnija od fundamentalnog društvenog antagonizma: da li neko živi od svog rada ili od privravanja viška vrednosti tuđeg. Odnosno vidim jer se na tome itekako može profitirati na individualnom nivou, ali na društvenom nivou, nacionalne države su bivšoj Jugoslaviji donele nekoliko besmislenih ratova i stradanja, pustoš iseljavanja zbog siromaštva i besposlice te zapravo gubitak suvereniteta kroz ekonomsko podčinjavanje stranom kapitalu.

Izjašnjavate se kao marksist. U čemu se sastoji vaša marksistička metoda? Ona nema pretenziju da bude historijski materijalizam.

Što se historiografije tiče, optuživali bi me za komunizam i da nisam komunista, kao što to rade mnogim liberalnim kolegama koji samo savesno obavljaju svoj posao. Ja samo, za razliku od njih, imam luksuz da tu etiketu i prihvatim. Izjašnjavam se kao marksista

Nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forumu

NOVOSTI
HOBOCIJA

#1264, petak 8. 3. 2024.

SILVIJA ŠEPAROVIĆ Yammat mi daje dragocjeni prostor slobode

Htjela bih da nam redakcija bude odlična, da se mlađi kolege tu prepoznaju i pronađu svoj 'glas', razviju stil i autorske emisije. Moja je misija da im osiguram priliku i budem na raspolaganju za pomoć, savjet, vodstvo... što god

Ako ste slušali Stojedinicu još od kraja osamdesetih i ako danas slušate Yammat, onda zasigurno lako prepoznajete ne samo glas, nego i stil vijesti, a posebno tjednih političkih pregleda SILVIJE ŠEPAROVIĆ – britko seciranje političke i društvene stvarnosti uz odlično birane tonske zapise. Između ta dva zagrebačka radija, stao je raznovrstan novinarski rad: pisala je za tiskane medije, radila za televizijski magazin Javna stvar HRT-a, živjela u Sarajevu i radila na eksperimentalnom tv programu Test kanal, bila dio hrvatske redakcije BBC-ja u Zagrebu, surađivala s programima Hrvatskoga radija. S nekadašnjom radijskom kolegicom NATAŠOM MAGDALENIĆ BANTIĆ potpisuje knjigu 'Hrvatska – njenih prvih 20-ak' (izdanje Aquarius Records), što je njihov opsežan pogled na sve ono što je Hrvatsku snašlo u prva dva desetljeća samostalnosti. Od početka emitiranja Yammat FM-a na frekvenciji 102,5 megaherca u veljači 2015., dio je redakcije, a od 2019. i glavna urednica tog radija.

Radio u Hrvatskoj za dvije godine slavi stogodišnjicu – Radio Zagreb je s emitiranjem započeo 15. svibnja 1926. – a vama će za te iste dvije godine biti 30 godina u novinarstvu. Kakvo je raspoloženje? Zadovoljstvo, umor, razočaranje, samo radno?
Sve to nekako smiksano, ali sam što se tiče moga rada zapravo najzadovoljnija što sam ikada bila. Valjda zato što sam starija, pametnija i neke faze sam prošla, a i u okruženju sam koje mi daje ono što mi treba, a to je sloboda.

Znači li to da sada imate najviše slobode u radu otkako ste počeli raditi?
Da, jer mogu određivati što se u našem programu događa. Sada sam na poziciji glavne urednice i ne mogu to uspoređivati, recimo, sa Stojedinicom, na kojoj sam počela. Taj me radio prvi naučio grabiti slobodu i formirao me, i ne samo mene, kao osobu kojoj je to važno. To me definiralo.

Prvo ste 1996. godine dobili nagradu Hrvatskog novinarskog društva za najbolju radijsku emisiju za Week report na Stojednici, koju ste uređivali s Natašom Magdalenić Bantić i Zinkom Bardić...

Kad gledam kako se radilo ranije, 1990-ih recimo, razlike su velike. Tada je bilo važnije izreći ili navesti na komentar, danas je, meni barem, činjenica prije svega. Sve ostalo može, a i ne mora

Prvu nagradu smo dobile ZINKA BARDIĆ i ja za Week report 1989. godine – Sedam sekretara SKOJ-a.

A-ha, taj podatak nisam našla pripremajući se za razgovor. To je bilo tek tri godine nakon što ste počeli raditi na Stojednici.

I niti godinu nakon što smo počele emitirati Week report. To mi je ostala najvažnija nagrada jer se dodjeljivala u većoj državi i konkurencija je bila veća pa je smatram ozbiljnijom. Te je godine nagradu dobio i sarajevski list Valter i DARKO HUDELIST. Vrlo brzo pridružila nam se NATAŠA MAGDALENIĆ BANTIĆ i bile smo poznati trio. Dobile smo ponovo nagradu za tu emisiju, tu HND-a.

Radio je poglupio

Nagradu HND-a ste dobili i 2013. za emisiju Aftershock, koju ste radili na Radio Sljemenu, a onda 2022. dobivate treću HND-ovu nagradu za radijsko novinarstvo s Yammatovom redakcijom za emisiju Katedra za plastičnu kirurgiju. Sve tri emisije su tjedni politički magazin. Kako se kroz taj dugi period mijenjao rad za radio i vaš urednički pristup?

Prvih 12 godina sam bila na Stojednici. Dobila sam, kao i ostali u informativnoj redakciji, priliku da vrlo mlada radim ozbiljan posao, a da nam pritom nitko ne određuje kako ćemo točno raditi. Istraživale smo formu, ništa nije bilo zadano pa ni minutaža. Nekada je Week report trajao pola sata, nekad 45 minuta, nekada sat vremena. To danas više nije moguće, zna se koliko emisije traju i dužni smo se prilično strogo pridržavati minutaže. A ni ne bih više radila tako dugu emisiju. To mi je danas predugo i dosadno, ne treba mi više toliko da nešto kažem. Mijenjala sam i način montaže i dramaturgije emisije, danas je sve to puno brže i kraće.

A kako se mijenjao radio? Radio je poglupio. Postao je formatiran. Svaki radio, naravno, ima strukturu programa koju možemo zvati formatom, no danas dobro znamo o čemu govorimo kad kažemo da je radio formatiran. A to za mene nije radio, nego prilika da se netko nekreativan bavi poslom koji mu može donijeti novac pa to izgleda tako da je 30 sekundi voditelj veseo u eteru pa onda ide vesela muzika i tako dalje. Radija još jedino ima na javnom servisu, pritom prvenstveno mislim na Treći program Hrvatskog radija, a i to je uski prostor. Zato kažem da je Yammat, po mom mišljenju, dragocjen prostor slobode. Tu mogu raditi radio po mome.

Što je 'radio po vašemu'?

To je radio koji na šutljivi način komunicira s publikom i usmjerava je, pametno je informirajući, educirajući i zabavljajući. Dobar primjer za to je emisija Katedra za plastičnu kirurgiju, koja je na početku bila zamišljena kao portret osobe koja je u tom trenutku zanimljiva, no onda nam je to postalo usko i proširili smo je na razne teme i razne forme. Kad je pak riječ o vijestima, nastojimo 'objasniti' slušaocima što se ustvari događa, no tako da uz

pomoć našeg izbora, stila i prezentacije sami mogu donijeti zaključak, posumnjati u nešto, odbaciti manipulaciju i slično. Kad gledam kako se radilo jednom davno, 1990-ih recimo, razlike su velike. Tada je bilo važnije izreći ili navesti na komentar, danas je, meni barem, činjenica prije svega. Sve ostalo može, a i ne mora.

Kada spominjete radijske forme, Yammat ima najmanje reportaža. Ovisi li to o produkcijskim uvjetima ili o tome što ste mala redakcija?
Mala smo redakcija, puno programa treba proizvesti i često zapravo u dnevnoj proizvodnji rješavaš stvari najjednostavnijim formama. Izbor ovisi, naravno, i o interesima ljudi i njihovoj kreaciji, no da, moglo bi reportaža biti više.

Kažete da je radio poglupio pa bih voljela da ukratko odmjerimo kako je bilo nekoć, a kako je danas u novinarstvu, jer mi se čini da ima i mitova o tome da je prije novinarstvo bilo kvalitetnije. Odnosno, možda je ukupno novinarstvo poglupilo, ali bih rekla da su standardi struke danas jasniji i da je prije znalo biti više cijenjenih medijskih priloga s nejasnim izvorima ili mutnim informatorima.
Bilo je puno manje odgovornosti i danas je teže raditi nego što je tada bilo. Danas jako pazim otkuda mi informacije, koji su to izvori i uvijek mlade kolege upozoravam da budu oprezni, da nije nužno ni informacija ni događaj ono što im se takvim servira. Ali danas imamo to prokletu klikanje pa i neki koji su možda dobri novinari pristanu na tu vrstu ucjene. No danas nedostaju dobri pisci, tu mislim na razinu stila i jezika. Na mladim se novinarima primjećuje da nitko ne radi s njima, ne uči ih ni misliti ni pisati. Prije par godina je izašlo Reutersovo istraživanje prema kojemu se snizila opća kvaliteta novinarstva, ali je zaključak da je novinarstvo koje je danas dobro, bolje nego ikada. Složila bih se da je tako i kod nas.

Vijesti nisu tu da ugone slušateljima

Od početka karijere do danas radite vijesti. Jeste li news junkie? Kako započinjete dan, što prvo provjeravate?
Jesam, volim vijesti i volim ih raditi. Obično prije spavanja slušam podcaste New York Timesa i Guardian, a jutro započijem, možda staromodno, slušajući vijesti Prvog programa Hrvatskog radija. Obuhvate svašta, a i dobro čitam između redova pa znam što nisu rekli. Do Brexita sam ujutro slušala BBC Radio 4, ali su sada previše okrenuti samo Britaniji, a to me ne zanima toliko. Kasnije u danu krenem s N1 i svim ostalim, a na kavi listam novine. Navečer provjerim kako stvari stoje na nekim stranim tv kanalima i, naravno, domaće televizije.

Dok slušam vijesti na Yammatu, nekada osjetim zahvalnost jer znaju

Uživam kad radim Čuvarkuću. Upoznala sam radeći je toliko zanimljivih i pozitivnih ljudi, a kada je pripremam to mi je super prilika da napravim otklon od stila informativnih i političkih emisija

biti skrojene po mojim interesima, a što nisu, pretpostavljam, baš masovni interesi, u smislu da prva vijest može biti, kao nedavno, da je opljačkan pulski Radio Rojc, što za zagrebačkog publiku vjerojatno nije baš najvažnija vijest. Ili glavna vijest zna biti presuda Europskog suda za ljudska prava koja se tiče Hrvatske. Koji su vam kriteriji za vijesti?

Dat ću vam primjer stalnih sukoba premijera i predsjednika, što nije nevažno jer su oni ipak na najvišim razinama vlasti, no taj je odnos postao toliko politički, pa onda i informativno besmislen da smo s vremenom to počeli ignorirati, osim ako se hoćemo s njima zezati u eteru. Ili, crnu kroniku najčešće ne smatram viješću za naš radio, osim ako se ne dogodi nešto izvanredno, kao kada je otac bacio četvero djece s terase. Ne volim ni koncept dobrih vijesti, što vole formatirane radijske stanice i neki mediji. Vijesti nisu tu da ugone slušateljima. U slučaju te vijesti o Radio Rojcu, dopuštam i sebi i kolegama da imamo i osobne preferencije, ako time ne kršimo osnovna novinarska načela. Uostalom, to su naši dragi radijski kolege. Naše vijesti traju četiri minute i ne trebaju trajati duže. Razlika od nekoć jest da se zadane minutaže danas moraš držati, a Aktualac je na Stojednici znao varirati u duljini. Kada je počinjao rat, jednom je trajao sat vremena. Općenito je to bilo vrijeme dužih formi.

Zadnjih godina ste se urednički dosta okrenuli ekološkim temama, koje se pak ne shvaćaju dovoljno ozbiljno u domaćim medijima, sudeći po tome koliko ih je.

Od samog početka Yammat je imao različite programe koji su se bavili takvim temama, no kako su klimatske promjene u zadnjih četiri-pet godina postale stvar sasvim bliska i neumitna, odlučili smo posvetiti tome više pažnje. Ušli smo u to u bliskoj suradnji s, prije svega, Terra Hubom, ali i drugim organizacijama. Postavili smo tu emisiju, Čuvarkuću, kao program koji neće govoriti parolama i općim zaključcima, nego o sasvim konkretnim ljudima, problemima, rješenjima. Ustvari, rješenja su bila ta koja su nas povukla. Moram priznati da uživam kad radim Čuvarkuću. Upoznala sam radeći je toliko zanimljivih i

pozitivnih ljudi, a kada je pripremam, a rade je i drugi, to mi je super prilika da napravim otklon od stila informativnih i političkih emisija.

Koje su najslušanije emisije Yammata?
Mojo Sound System **IVONE KOVAČEVIĆ**, koji ide petkom popodne, onda Glazbeni kurikulum **BORISA JOKIĆA**. I Gammad koja ide četvrtkom ujutro, a vode je **DANIEL BILIĆ** i **MATKO ANTONOVIĆ**. Nismo dosad imali detaljno istraživanje o slušanosti, već podatke o pojedinim emisijama 'čitamo' po slušanosti na MixCloudu i streamingu.

Nemam osjećaj da sam sve napravila

Otkako redovito slušam Yammat zadnjih godina, otišli su neki mladi glasovi baš kada su se autorski formirali. Koliko je teško pridobiti pa onda i zadržati mlade ljude u radijskom novinarstvu?

Jako je teško. Radio je neatraktan kad je riječ o tržištu rada u medijima, a i kao medij je samozatajan. Hoću reći, ne vrti se tu puno love kao na televizijama, a i radeći na radiju nećeš biti toliko vidljiv kao kada ti se slika čak samo

jednom pojavi na ekranu. Tako da pri odabiru medija u kojem će raditi mladi rjeđe biraju radio. Ali oni koji probaju radio često se zaljube.

Kakva je uloga Emila Tedeschija kao suvlasnika Yammata?
Nisam kao urednica nikada osjetila njegov utjecaj na sadržaj programa, no ne mislim da kao vlasnik ne bi smio komentirati program. On, kao i ostali suvlasnici, poznaje moj rad, a kada sam trebala postati urednica izložila sam svoje viđenje programa.

Imate li neostvarenih želja, nešto što biste još htjeli raditi?

Nemam osjećaj da sam sve napravila, ali nemam trenutačno nekih posebnih želja, osim možda u temama. Htjela bih da nam redakcija bude odlična, da se mladi kolege tu prepoznaju i pronađu svoj 'glas', razviju stil i autorske emisije. Moja je misija da im osiguram priliku i budem na raspolaganju za pomoć, savjet, vodstvo... što god.

Fakultet političkih znanosti od ove je akademske godine ukinuo smjer Radijsko novinarstvo koji su studenti mogli birati na trećoj godini zbog, kako je objasnio dekan Andrija Henjak, nekvalitetne nastave koju je vodio

Već 20 godina nas uvjeravaju da je radio mrtav, a, gle čuda, istraživanja bilježe da ne samo da je živ, nego mu – što je i nas iznenadilo – i mladi vjeruju

vanjski suradnik. I odluka i obrazloženje zvuče apsurdno i neodgovorno. Kako vi to komentirate?

Nisam sigurna što se s tim smjerom sada događa, no u trenutku kad je to fakultet objavio, cijelu je našu redakciju revoltiralo jer je pokazalo koliko malo fakultetsko vodstvo brine o jednom svome dijelu. Valjda se nekvalitetna nastava ne ukida, nego se nastoji poboljšati i fakultet je morao prije reagirati. Osim toga, pravica u meni će reći da su studenti pri upisu dovedeni u zabludu, jer neki su nam od njih rekli da su fakultet upisivali s namjerom da se jednom posvete upravo radiju. Moram priznati da mi već duže vrijeme primjećujemo

da s tog fakulteta ne izlazi kvalitetan kadar, i to utječe i na djelovanje medija. Mi odrađujemo posao koji bi fakultet trebao obavljati, obučavamo i obrazujemo na svim područjima – od tehnike, voditelja, produkcije, novinara. To bi fakultet mogao raditi jer za to ima odličnu platformu – Radio Student. A ne radi.

Već godinama istraživanja Eurostata pokazuje da građani od svih medija najviše vjeruju radiju. Zašto?

Mislim da je to do samog medija, koji je intiman, slušateljima prilazi s poštovanjem i ostavlja im prostora za razmišljanje i imaginaciju. Mada, naravno, ima puno radija čiji je program jeftin i glup, no ipak se radio, bez obzira na toliku konkurenciju tv-a i interneta, pokazuje kao relevantan i medij kojem se vjeruje. To me zapravo, kao i cijelu redakciju, inspirira da ga istražujemo i dalje.

Kako vidite radio za 20, 30 godina?

Uvjeren sam da će postojati i da će biti slušan. Već 20 godina nas uvjeravaju da je radio mrtav, a, gle čuda, istraživanja bilježe da ne samo da je živ, nego mu – što je i nas iznenadilo – i mladi vjeruju. E, sad, što će tehnologija od njega napraviti, ne mogu procijeniti, no za one kojima je zvuk važan, alati su sporedni. Samo treba pameti i kreacije. ●

Same smo i sretnne

Žene koje tvrde da uživaju u samačkom životu društvo će po šablوني poklopiti. 'Vjeruju li mi ljudi da sam sretna ili možda komentiraju iza leđa, ne znam. Nitko iz moje okoline nije rekao ništa loše, barem ne u lice, a od udanih prijateljica koje imaju obitelj često čujem uzdah 'Jo, blago ti se'', kaže novinarka Lucija Biondić

ZA mog djeda odnos u paru je jednostavan: muškarac se skrbi, štiti i zapovijeda, žena služi, pazi i sluša. Stoga je držao da je brak vrlo prikladan za muškarce, ali loš posao za žene. Bio je napredan za svoje doba; sad je potvrđeno da su dvije najzadovoljnije skupine oženjeni muškarci i neudane žene. Onog dana kad je kćer PANCHITU vodio do oltara rekao joj je po tko zna koji put da se ne udaje, da još ima vremena okrenuti se, ostaviti zaručnika da ondje stoji i uljudno raspustiti uzvanike. Isto je meni rekao kad sam se udavala dva desetljeća poslije, pisala je čileansko-američka spisateljica

ca ISABEL ALLENDE u svojoj knjizi 'Žene drage srcu mome'.

Eh, gdje su nestali ti džentlmeni koji nas bar pokušavaju upozoriti i spasiti od samih sebe? Umjesto toga, ne prođe dan da ne vidimo frustrirane muške komentatore po internetu kako sikću i prijete ženama da će dočekati starost sa svojih deset mačaka koje će im u smrdljivom stanu pojesti lice, ako ne spuste kriterije (iako ono pitanje o džentlmenima daje naslutiti da su nam kriteriji već u paklu). Zanimljivo je da su upravo muškarci koji prijete isti oni zbog kojih se život s mačkama i vibratorom čini kao bolja opcija. Što se

to dešava pod palicom novih proroka po forumima, društvenim mrežama i podcastima da su, 21. stoljeću unatoč, žene i mačke opet vještice koje ugrožavaju društveni sklad?

Žene koje tvrde da uživaju u samačkom životu društvo će po šablوني poklopiti. 'To mislite sada, ali vidjet ćemo vas kad budete stare.' 'Nikad nećete biti toliko ispunjene i sretnne kao što biste bile s djecom.' 'Tko će brinuti za vas?' 'Ma, to ona kaže, ali kad legne navečer sama u krevet nije joj svejedno.' 'Njen život izgleda zabavno, ali je prazan i nesretan.'

Lucija na Kornatima

Koliko je jaka ta sugestija društva, pitala sam LUCIJU BIONDIĆ (43), samozaposlenu novinarku koja putuje, piše i radi na projektima turističke promocije. Uz to ima ispunjen raspored, širok krug prijateljica i prijatelja i vlastiti obrt i krov nad glavom u Zagrebu, a ulovila sam ju taman između putovanja od Slavonije i Beograda do Splita i tko zna gdje još po Dalmaciji.

— Ja sam zapravo bila jedna od onih djevojki koje su u mladosti maštale o obitelji i zamišljale svoju savršenu vjenčanicu – smijala se kad je počela pričati, a ja sam se zagrcnula na te riječi jer nikad ne bih pomislila.

— No nisam htjela forsirati ništa. Jedan od razloga zbog kojih sam ostala solo jest i taj što sam očekivala zaista partnerski odnos. Nisam očekivala da me muškarac uzdržava, ali isto tako nisam ni planirala preuzeti baš sve kućanske poslove. Problem je što se danas od žena očekuje da mogu hendlati sve, a pritom još izgledati odlično i biti dobre volje. Odabereš li samo jedno, i koje god da odabereš, ne valja. Ako se posvetiš karijeri i solo životu, sebična si i razmažena. Ako se posvetiš obitelji, očito nisi dobro organizirana i sposobna jer druge žene stignu sve – kaže.

Eh, sad bi inceli rekli da si preizbirljiva, kažem.

— Preizbirljiva? Jer želim partnerski odnos? Poznajem ljude u prekrasnim vezama, koji se međusobno podržavaju i pomažu. Uživaju u zajedničkom životu, a istovremeno jedno drugome daju prostora. No puno je i onih koji su ušli u veze i brakove da ne ostanu sami ili 'jer je bilo vrijeme', pa su sada svi zajedno nesretni, a nitko nema hrabrosti i snage otići. Prije nego stupim u odnos s nekim, zapitam se bi li mi bilo bolje ili lakše da sam sama, i jesam li spremna pomiriti se s tim da možda neću imati djecu ni partnera ako to ne bude to. Mislim da je to puno poštenije nego da ispaštamo i djeca i brak i ja – tvrdi Lucija.

Možda su baš i mnogi (bračni) parovi oko nas najbolja reklama za solo život. Koliko god da smo daleko dogurali, velik dio kućanskog posla i dalje pada na leđa žena – čak i u nekim kućanstvima na našoj vrloj progresivnoj ljevici, a da ne govorimo o ostatku Balkana čija djeca u 'zabavnim' emisijama na pitanje 'što radi mama, a što tata', drukaju lijevo i desno: 'Mama čisti, a tata leži!' Pa neka se zapitaju

začudeni muškarci kakvi su partneri ako su im mačke konkurencija, i to ne samo u čišćenju iza sebe. Poražavajuća su svjedočanstva žena koje tvrde da im je lakše biti samohrana majka nego što im je bilo imati partnera koji je u najbolju ruku dodatno dijete, a u najgoru ruku prijatnja za život, a sjetile smo se i nekih vlastitih prijateljica koje su odustale od ideje da nekoga traže ili upoznaju jer su umorne od pomisli da će ispasti narcis, psihopat, agresivac, kockar, alkoholičar...

— Sugestija društva da žena, kao i bilo koja osoba, ne može biti ispunjena ako nema partnera i djecu je štetna i navodi na krivi put. Kakvu poruku onda šaljemo onima koji npr. ne mogu imati djecu? Kakvu poruku šaljemo ženama koje su skupile hrabrosti otići iz loše veze? Djeca i partner nisu garancija da ćeš biti sretan ili da će se netko brinuti za tebe u starosti – tvrdi Lucija.

Baš nedavno istraživanja su pokazala kako žene imaju šest puta veći rizik da ih partner napusti u slučaju teške bolesti poput primjerice karcinoma. Kažu da je to muški obrambeni mehanizam jer nisu spremni nositi se s nepoznatim, kao niti preuzeti ulogu onoga koji skrbi i brine jer je to obično 'ženski posao'. Umjesto da se ozbiljnije pristupi rješavanju obiteljskog nasilja ili pružanju podrške ženama u ovakvim situacijama, društvo i mediji se brinu hoće li žene određene dobi i dalje zadržati pozornost muškarca i tijelo 20-godišnjakinje. Pritom se čude statistikama da su žene sretnije same nego u vezama.

DOK žensko 'samovanje' omalovažavamo zajedno sa svim njegovim pratećim hobijima ili upiremo prstom uz prijatnje 'sama si je kriva', muškoj usamljenosti pristupamo smrtno ozbiljno kao i muškoj temperaturi od 37,5. Mediji su je nazvali epidemijom (usamljenost, ne temperaturu) i posvetili joj stotine članaka i naslova. Žene i epidemija se gotovo ne spominju skupa osim u jednom naslovu koji kaže: 'Muškarci su pod epidemijom usamljenosti: treba li žene biti briga?', na što su brojne žene odgovorile kako ne misle da trebaju donirati svoja tijela, vrijeme i energiju samo zato da im se muškarci zauzvrat ne bi osvećivali. Možda zato muškoj samoći pristupamo ozbiljnije. Jer za razliku od ženske koja se čini zadovoljna, malo luda i infantilna ili barem ne

Možda su baš i mnogi (bračni) parovi oko nas najbolja reklama za solo život. Koliko god da smo daleko dogurali, velik dio kućanskog posla i dalje pada na leđa žena – čak i na našoj vrloj progresivnoj ljevici

ubija ljude po ulici, muška usamljenost predstavlja opasnost po društvo kakvu nam ne trebaju crtati MARTIN SCORSESE i ROBERT DE NIRO. Imamo ju u obliku tipova poput 22-godišnjeg ELLIOTA RODGERA koji je govorio: 'Cure su dale svoju pozornost, tijelo i ljubav drugim muškarcima, ali nikad meni. Ja sam savršen tip i džentlmen, a one su se uvijek

Noćni marš 8. 3. 2023.
u Zagrebu (Foto: Robert Anić/
PIXSELL)

Noćni marš u Rijeci (Foto: Goran Kovačić/PIXSELL)

davale nekim budalama. Ne znam zašto im nikad nisam bio privlačan, ali sve ću ih kazniti za tu nepravdu i zločin.' Ubrzo nakon toga je na fakultetu ubio šest i ranio 14 kolegica i kolega, te konačno presudio sebi.

Nemoguće je i nedopustivo da si sretna bez mene, stoji između redaka ogorčenih komentara onih koji pod krinkom brige za dobrobit žena i društva zapravo kipe jer žena nije pod njihovom kontrolom, jer su u toj raspuštenici koju je uhvatila drapetomanija izgubili besplatnu sluškinju. I tu nastupaju ANDREW TATE, 'black pill', pokret Men Going Their Own Way... Možemo mi okretati očima do iščašenja kada vidimo muškarce i njihove podcaste, ali kad JOE ROGAN kaže da mu je najdraži citat 'Većina muškaraca živi život u tihom očajanju' jer je istinit – tu ima razloga za uzbunu. Usmjeravaju agresiju i projiciraju vlastitu usamljenost i očaj na slobodne žene jer su sami izgubljeni bez njih, a to će imati poslje-

dice na sve. Na pitanje što misli zašto su muškarci danas usamljeniji nego prije, jedan je mladić u SAD-u odgovorio: 'Jer žene konačno dobivaju ono što žele. A to nisu muškarci.'

Lucija se na to smije i sliježe ramenima.

— Vjeruju li mi ljudi da sam sretna ili možda komentiraju iza leđa, ne znam. Nitko iz moje okoline nije rekao ništa loše, barem ne u lice, a od udanih prijateljica koje imaju obitelj često čujem

razlog, mora posegnuti za klasikom: imam dečka, muža, ludu braću i slično. — Ali, osim toga, primijetila sam da sam za svog solo života proživjela puno više stvari nego kad sam bila u vezama. Otvaralo mi se puno više prilika, upoznala sam više ljudi, nisam se nikome trebala pravdati i živjela sam kako sam htjela. Viđala sam takve žene kao mlada cura i mislila: vidi ti nje, kako ona sebe stavi na prvo mjesto. Sada shvaćam da koristimo priliku života i pritom

Nemoguće je i nedopustivo da si sretna bez mene, stoji između redaka ogorčenih komentara onih koji pod krinkom brige za dobrobit žena i društva zapravo kipe jer žena nije pod njihovom kontrolom

ne štetimo nikome. Kad pogledam svoj život, sretna sam – opisuje Lucija. — Imam divna iskustva i uspomene, posao i prijateljice koje volim. Pričamo o našim poslovima i izazovima, o putovanjima i stvarima koje želimo zajedno raditi, pričamo i o frajerima, naravno. Većina mojih prijateljica su solo, možda je to tako jer sam i ja solo pa smo se povezale. Što se budućnosti tiče, dio njih razmišlja o nekoj vrsti komune u kojoj će biti solo ljudi. Dogovaraju se kako će živjeti u jednoj zgradi ili kući, dijeliti zajedničke troškove, imati neki zajednički prostor... Čini mi se da se sve više ljudi okreće toj ideji. Nemam strah od budućnosti u tom smislu i vjerujem da će se sve nekako posložiti. I mogu sigurno reći da neću završiti s mačkama jer sam više *dog person*. Eventualno ću hraniti golubove. Kao Tesla! – šali se.

Ima trenutaka kad joj nedostaje imati nekoga kraj sebe, i trenutaka kad joj je netko u kući i jedva čeka da ode.

— Mislim da to nema veze s drugom osobom, već samo s tobom i time kako se u nekom trenutku osjećaš. Znala sam se pitati: hoću li jednog dana požaliti što nisam imala djecu? Ali možda bih požalila i neki drugi odabir – govori Lucija.

Dodaje da u životu nema garancije. Najbolje što možemo je poznavati sebe, biti iskreni i sretni sa sobom.

— Te prve godine kad sam ostala sama nakon jako duge veze, bojala sam se da će me samoća tijekom zime učiniti slabom i da ću pokleknuti. Depresivna zima definitivno nije moje doba. No i danas se sjećam jednog jutra kad sam se probudila, odšetala do kuhinje, stavila vodu na šporet i pogledala oko sebe po praznom stanu. Vladala je takva tišina. Sunce se probijalo kroz prozor i cijeli stan je mirisao po kavi. Sjećam se da sam razmišljala koliko su lijepi taj mir i sloboda koje možeš imati sa sobom, i da sam tad zaista iskreno pomislila kako sam sretna – kaže Lucija. ●

Фудбал је ЖЕНСКА СТВАР

Покушавам да сваком својом објавом на друштвеним мрежама покажем млађим играчицама да је могуће достићи све што пожелеле, каже српска репрезентативка Дејана Стефановић

Успављивала сам се уз утакмице Лиге шампиона и од малена сам имала ту страст према фудбалу. У том периоду сам креирала сан који и данас живим, говори 26-годишњакиња ДЕЈАНА СТЕФАНОВИЋ, српска репрезентативка и европска фудбалерка.

Дејана каже да је све је почело у њеном родном граду Крагујевцу, тачније у школи 'Драгиша Луковић Шпанац'. Тамо је похађала тренинге фудбала са дечацима те се такмичила у Лиги будућих шампиона. Све до 14 године, када се придружила првом женском тиму Тријумф. Најдража јој је успомена када је са репрезентацијом Србије победила Немачку резултатом 3:2, као вице шампиона света.

— Са 17 година сам потписала за Црвену звезду, добила први позив од репрезентације Србије, на што сам

дефинитивно најпоноснија. После тог предивног периода добила сам прилику да се покажем на интернационалном нивоу и потпишем свој први професионални уговор са атп Алби из Француске. Тамо сам провела годину дана, где сам стекла искуство, научила француски језик и уживала у дивном Албију. Такође сам добила први позив за сениорску репрезентацију Србије са 19 година. Потом је убрзо стигао позив из Норвешке и клуба Авалдснес где сам први пут заиграла у Лиги шампиона те убрзо постала капитен екипе – присећа се Дејана те додаје да је тамо имала сјајну сезону са њима јер су јој сви они, солидарно, помагали да стигне до најбоље екипе у Норвешкој, клуба Валеренга.

Остваривши највећи успех у каријери до сада, освојивши дуплу круну, па онда и куп наредне сезоне, привукла

је пажњу и Велике Британије. Тачније, великог Брајтона, чије боје на позицији дефанзивке наша суговорница тренутно успешно брани.

Генерална скупштина Уједињених нација 2013. године прогласила је 6. април као Међународни дан спорта за развој и мир – оба пола. Иако је женски фудбал кроз историју етикетан спрдњом, неравноправним положајем, неретким забранама и вређањима, присвојен као 'мушка ствар', у женским круговима пробија се у 19. веку. Стереотипи, друштвене и социјалне препреке обавијене у предрасуде друштва нису спречиле храбре играчице да покажу таленте на теренима. Међутим, женски спортови, па тако и фудбал, до данас мање су плаћени и вредновани.

— Сматрам да су девојке посвећене и дају себе спорту исто онолико колико и мушкарци, али ипак све остало је другачије. Ако направимо поређење каква су улагања, услови и медијска пажња, мислим да је разлика итекако велика. Свакако се надам да ћемо се у нередних неколико година приближити мушкарцима и добити оно што заслужујемо. У Великој Британији, где тренутно и играм, све што сам навела је на виском нивоу, али се свакако надам да ће бољи услови бити за девојке из Репрезентације и наше Српске лиге, јер оне то и заслужују. О мање развијеним земљама и клубовима да не причам – говори Дејана.

Већ споменута разлика у медијској заступљености није очита само кроз недостатак видљивости утакмица и женског спорта, него и недостатак новинарки у спортским редакцијама. Присетимо се Олимпијских игра у Лондону 2012. године, где је током читавог такмичења учествовало само 15 посто новинарки и фоторепортерки. — Друштвене мреже су свима приступачне и тренутно најбоља, али и најлакша платформа да се промовише женски фудбал. Покушавам да сваком својом објавом покажем млађим играчицама да је могуће достићи све што пожелеле – упркос медијском и друштвеном притиску. Водим рачуна да не промовишем ништа што је изван спортског и здравог по-

нашања. У свакој својој изјави трудим се да поделим неки охрабрујући савет или неко своје искуство из каријере. Баш зато што немамо увек прилику да будемо подржане. И ту не мислим само на друштвене мреже, него и на представнике власти, публику на интернету, али и мушкарце који на професионални женски спорт гледају као 'узимање медијског простора на тв екрану' – каже Дејана Стефановић.

Кроз историју женског спорта можемо да се присетимо врхунских спортисткиња, које нису биле само играчице, него симболи и одлике снаге једне жене. АБИ ВАМБАХ, МИА ХАМ, МАРТА ВИЕИРА ДА СИЛВА или Дејана Стефановић – поред врхунских успеха у женским фудбалским каријерама, једнако као и свака остала жена имају препреке у обављању физичких активности током менструалног циклуса. Колико год негативно утиче на промене расположења, варирање телесне тежине, хормоне и уопштено на нелагоду, тренирање током менструације је пожељна ствар. Иако, у тренуцима интензивног тренинга не сме да изостане подршка.

— Свесне смо тога колико промена расположења и колико пута се наше тело мења у току месеца, за неке жене то заиста може бити веома стресно. Бити физички активна и водити рачуна о здравој исхрани може нам помоћи да себи олакшамо, али и да се ментално осећамо боље и стабилније. Нутрициониста у клубу нам пружа велику помоћ. Тренутно имамо и план исхране који прати четири фазе менструалног циклуса. Докторски тим у клубу има разумевања ако нас проблеми са циклусом спречавају да тог дана одрадимо тренинг. Поруча коју бих свакако хтела да пошаљем свим девојчицама у том периоду: верујте у себе, биће још много стигми које ће вас пратити током одрастања и тренирања. Будите спремне једна другој дати ветар у леђа – додаје Дејана.

Професионални женски фудбал укључује појачани такмичарски дух, техничке вештине, али и тактичке софистицираности од малена. Повећање медијске пажње и улагања доприноси већој видљивости и атрактивности женског спорта, са акцентом на нове генерације играчица. У сваком наведеном сегменту, потребно је још много друштвеног рада. Осам од десет грађанки Европе, наиме, сматра да би већа пажња жена у јавном простору надахнула многе девојчице и жене да следе примере њихових узора.

— Упознала сам много играчица током своје каријере и не могу да издвојим ни једну од њих јер сам увек покушавала да научим нешто од сваке. Верујем да свако има нешто посебно у себи што може да те инспирише, врати на пут и научи. Током каријере сам више имала мушких тренера и увек сам добро сарађивала са њима. Мада, када боље поразмислим и нисам имала много прилика у професионалном спорту да ми жене буду тренерице. Волела бих да се пружи више пажње и улагања у женски спорт. Дефинитивно је потребно више спонзора и различитих светских брендова који могу да привуку фанове и аутоматски побољшају раст сваког женског клуба – закључује Дејана Стефановић. ●

Дејана Стефановић
(Фото: Приватна
архива)

VRZINO KOLO

115 godina žena

PIŠE Marija Andrijašević

U Jugoplastici se Dan žena obilježava ovako. Organizira bi se domjenak. Svake godine. Za žene. Svaka bi žena dobila crveni karanfil. U prvom tromjesečju je uvijek rasla i plaća, tako da smo taj dan, posebno mi žene, čekale s većim guštom nego Božić

SRETAN ti Dan žena, draga čitateljice! Sretan Dan žena i tebi, dragi čitatelju! Petak je, godina gospodnja 2024., Dan žena formalno tek 115. po redu, a tako mi se ponekad i čini, kao da smo tu tek 115 godina. Uče nas, kratka je i jednostavna povijest žena iz političke, ekonomske, kulturne itd. perspektive, sužena je i mala, da se zahvatiti dlanom i s njega otpuhati ne posebno upregnutim muškim dahom, dok rukice stišču krunice a nogice kleče na mrzlim pločama na Trgu Bana Josipa Jelačića.

Smiješni su, treba ih ignorirati, zanemariti, to su redikuli, govori se za kafićkim stolovima, komentira se pod člancima o pojavi klečavaca na teritoriju RH. Gledam lica, muški. Čitam imena komentatora, muški. Lako vama ignorirat budalu, pomislím, meni nije. Uglavnom, ljuta sam.

Zato ću vam s posebnim upozorenjem prenijeti proglaš žena kojima ću se, ako kičma posluži, pridružiti baš 8. marta u 18:00 na Trgu žrtava fašizma, rascijepan kroz pitanja postavljena n. A. (70, Split), nekadašnjoj radnici Jugoplastike umirovljene davne 1994. Čisto da nas podsjeti zašto je važno znati da ništa nije smiješno oko borbe za ženska prava i pravično društvo, da ne treba ignorirati i jezikom omalovažiti nekog kao budalu, jer ćemo onda ostati praznih ljudskopravaških žepova. Nema tu redikula, oni su samo pješadija, oni što istrče prvi i koji nam se prvi pribroje kad oni za koje su istrčavali krenu proskribirati što je to pravo i pravda.

Kažu Faktivke, žene koje organiziraju Noćni marš u Zagrebu: Osmi mart naš je dan, dan kada slavimo borbu koja traje desetljećima, koja zove na otpor i na ulice, borbu koja daje nadu. Je li vam drago da nove generacije izlaze na ulice, da se bore

Drago mi je, kako mi ne bi bilo drago! Ali i nije mi drago. To znači da smo kao društvo izgubili neke vrijednosti koje smo imali. Radije bih da simbolično obilježimo taj dan i nastavi svaka svojim poslom. U neka se doba činilo da će i bit tako. Kad sam se ja zaposlila u Jugoplastici, davne 1973., došla sam tamo iz srednje konfekcionarske, na odjel termoplastike. Tamo se Dan žena obilježava ovako. Organizira bi se domjenak. Svake godine. Za žene. Svaka bi žena dobila crveni karanfil. U prvom tromjesečju je uvijek rasla i plaća, tako da smo taj dan, posebno mi žene, čekale s većim guštom nego Božić. Je, Božić se slobodno blagova svake godine, mislila sam jedno vrime da ćete i zbog toga morat na ulice. Zamisli, obrazuješ nekoga, daš mu olovku u ruke, a šta budala radi, šara po povijesti. Di to ima! Nama bi direktor održa govor, kao socijalizira nas je, socijalizamira (smijeh), citira bi ROSU LUXEMBURG... Ona je isposlovala da žene budu slobodne. On bi nju citira da se mi naučimo cijeniti, da se osnažimo međusobno. Zna li vi mladi za nju?

Znamo... Ali... Kakvo vi znate za nju

A šta vi mladi mislite da smo mi stari svi bili glupaci? To vam je novotarija sad, od tranzicije naovamo. Žene čiste kuću, a muški povijest.

Ali želin dodat i da nije svaka žena bila priznata ni onda. Ova koja je radila je radila, ako je radila sa sela, radila je i po vrtlu, ako je živila s familijom, radila je i oko staraca. Mi smo non-stop radile. Ali najteže je bilo ženama koje su bile kućanice i po zemlji, njih je malo ko vidija. Moja svekrva nije radila, ali je znala za Rosu isto. Čitala je novine, nešto malo knjige, družila se sa ženama i govorila mi: 'Radi, imat ćeš svoju plaću, niko te neće zaje...' Njoj bi neville za Dan žena nakupovale robe, a ona bi njima skuvala ručak. Njoj ta roba nije trebala, pa bi ona to sve muževim sestrama, neudatima, poslala na selo. Pa su one priko nje imale sukanja, traveša, pumparica... Žena za ženu, tako je to bilo di je moglo bit. Možda bi njih trebalo intervjuirati.

Hvala na prijedlogu. Hoću. To jest, budem. Nego... Kažu Faktivke dalje: I ove godine pozivamo vas da hrabro i prkosno marširate – u ime onih koje su nam kroz povijest pokazale kako se stvara pokret, u ime prijateljica koje pružaju osjećaj sigurnosti u izlascima, u ime žena koje hrabro pričaju o nasilju u fakultetskim kabinetima i ginekološkim ordinacijama, u sudnicama, na ulicama i u četiri zida, u ime radnica likvidiranih i stečajnih poduzeća koje ustrajno traže isplatu desetljećima ignoriranih dugova.

Ne razumin se u današnja vrimena pa se ne bi tila ni mišat, je li. Vi mladi bi tribali nama reć šta tribate od nas, kako da vam mi doprinesemo, i mi bi vama tribali reć kako smo zamišljali svoju starost. Neki su i mladi popadali, kad se samo rata sitim. Teško mi je čut ovakve stvari, kad gledan da vam obrazovanje nije donilo šta vam triba, jer se uvijek nađe neka budala na putu, neko na položaju ko diktira šta ćete i u koja doba pojist, kolika će vam bit plaća, hoćete li imat pravo na porodiljni, godišnji, bolovanja... Ja sam radila tri smjene, jutro, popodne, noć, pa si slobodan i ispočetka. Muž je inzistira na tome da radim, imala sam veću plaću od njega. On je radija u jednom manjem gradskom poduzeću. Kad je Jugoplastika krenila u stečaj... Znalo se da će loše završit. КУПЛЕ, sindikati, privatizacija, ko je kriv... Činjenica je da od parole tvornice radnicima ostalo tvornica radniku, to jest – direktoru. Puno žena iz Jugoplastike je penziju dočekalo na birou, po trafikama i dućanima, neke i po bancima na Pazaru. Zamisli te muke, radi i po buri i po kiši pod ceradom... Tugo moja. Tu se i raspa Dan žena. To je u tranziciji krenilo. Kad je došla ova država. Nije više bilo karanfila i govora, nego pogni glavu i čekaj plaću. Više se nismo osjećali... Zajedno. Osjećali smo se izdano. Meni je srića u nesrići bila to što mi se kičma raspala, pa sam isposlovala invalidsku penziju.

A kako ste se osjećali kad su rušili tvornicu na Brodarici?

Nama je simbolički i zapravo srušen jedan ideal. Zatrta svaka ideja o jednakosti. Zato mi je drago čut da izlazite na ulice i da se borite. Ne smite zaboravit. Svašta se da izmislit i izmontirat o onim vrimenima, ali radnik se poštiva. Meni je najgore kad kažu da vas vraćaju u prošlost, da vas unazađuju. Govorim vam ja, relikat prošlosti, nama je bilo dobro. Vi živite u sadašnjosti, kako je reka premijer, da, da, o onome krimosu, vi živite u stvarnosti reduciranog izričaja. Kad je takva sadašnjost, onda je sve podložno interpretaciji. Morate se protiv toga borit! Morate imat pravo na svoju interpretaciju. Institucije koje vas štite u društvenom smislu. Ko će inače?

I kažu na kraju organizatorice marša: Na nama je da prenosimo riječi onih koje iz mjeseća u mjesec strepe za svoj život. Na nama je da upiremo prstom za one čiji su prsti slomljeni od udaraca, na nama je da se borimo u ime onih koje privilegiju marširanja nemaju jer se od prvog do prvog bore za puko preživljavanje. Ne odustajemo jer rastu i inflacija i rasizam i broj ubijenih u Gazi. Rastu nasilje i desnica, raste broj femicida, ali raste bome i naš bijes. Jeste i vi ljuti?

Ljuta jesam, više radi vas mladih nego nas starih. I jer ste kao žene preuzele tako velik teret na sebe. A opet, ko će nego mi.

Imate dosta progresivne ideje i razmišljanja.

Nisam ja progresivna, nego smo mi zaboravili zašto smo radili, kakvo smo društvo imali. To je tragedija. Oni neka kleče. Dosadit će im. Nije to naviklo. Ali opet, nikad nemoj podcijenit budalu. Pješadija, dobro ste ih nazvali. Ni ne znaju šta su ni kome služe. Najgore je služit društvu koje nema ideju o sebi ili koje jedan dio svog društva smatra nevažnim. To nije društvo. To je jedno veliko ništa. Pozdrav Faktivkama! ●

DVOKORAK NAPRIJED

Milka za 8. mart

PIŠE Ivana Perić

DVIJE su epizode iz odrastanja kojih se često prisjećala poznata atletičarka, sportska komentatorica i urednica MILKA BABOVIĆ. Prve su bile uspomene na učenje čitanja i otkrivanje života kroz knjige. Imala je privilegiju velike očeve kućne biblioteke, po kojoj je slobodno lunjala. 'Kroz to čitanje sam upoznala svijet u kojem žive žene, koje su ljudi, ravnopravne. Kasnije, autora koji bi pisao – žene i ljudi, a ne žene i muškarci – ne bih nastavila čitati', kazala je u intervjuu za Radio Slobodna Evropa (RSE) 2010. godine.

U tom razgovoru opisuje i drugi formativni period: ulazak u svijet rada (počela je raditi s 14 godina, davala instrukcije) i pridruživanje partizanima. 'Moj otac se nije vratio iz zarobljeništva. Sa 16 godina sam pitala majku za dozvolu i već drugi dan se javila u prvu organiziranu bolnicu u Rumi, na frontu. Nisam nikada imala to iskustvo, ali bio je jedan proglas, pošto je bilo premalo partizanki bolničarki u stacioniranoj bolnici koja je bila u zgradi gimnazije. Tu sam puno naučila o ljudima, o vrijednosti onog udjela koji žena ima', ispričala je. Među brojnim zadacima koji su je zapali u bolnici u Rumi bilo je i držanje limene zdjele u koju su bacani gnjili prsti koje su doktori borcima sjekli po povratku s fronta.

Rat je prošao, a Babović se u kasnijim desetljećima u javnosti udomačila kao sportsko ime. Međutim, i dalje je u medijima podsjećala na 'onaj udio koji žena ima'. Opisivala je kako je u sportskim redakcijama u početku dočekana kao bogohulstvo, 'jedna ženska da čita nogometne vijesti'. Bilo joj je odmah jasno da mora znati više nego muškarci ako misli ostati u sportskom novinarstvu. Poteškoćama unatoč, postala je prva urednica sportske redakcije na tv Zagreb. Uspješna novinarska karijera pružila joj je mogućnost da ne bude kućanica, a privilegiju lišenosti kućanskog rada smatrala je i odgovornošću, inzistirala na tome da prostor i vrijeme koje joj se oslobodilo koristi za društveno dobro.

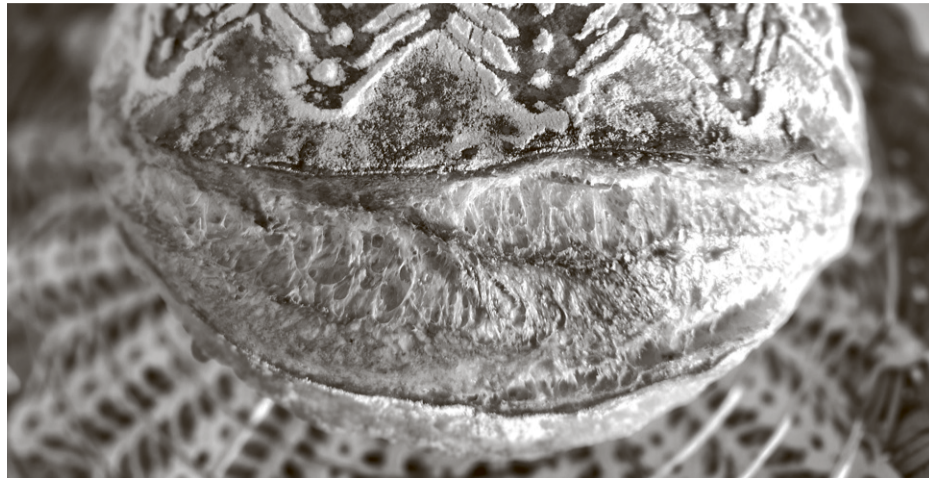
Milka Babović (Foto: Sandra Šimunović / PIXSELL)

'Imala sam muža novinara koji je to razumio. Nismo imali normalni građanski život intelektualaca koji provode kod kuće dobar dio vremena, uz knjigu, radio ili televiziju. Hoću i mislim da moram raditi nešto malo više u društvu, za one žene koje to ne mogu jer rade dva posla. Nikada ne pitam domaćicu da li radi nešto. Uvijek je pitam da li još negdje radi. Kod kuće ona radi puno radno vrijeme, pa i preko toga. Uvijek kada neki muškarac nešto zagunđa za ženu, objasnim mu koliko košta sat čišćenja, sat njegovanja, sat instrukcija', kazala je u razgovoru za RSE.

I u intervjuu za magazin Nada 1982. Babović je govorila o nužnosti šireg društvenog angažiranja, van skućenog *mainstream* novinarskog rada: 'To je život, izvorni. Morate se u njega zagnjuriti i to svjesno, i najedanput počnete razmišljati i o problemima škole, snabdijevanja, o energetske situaciji... Onda stanete i zamislite se. Ma čekajte, nisu baš ovi sportaši u pravu, jer bez jednog gledališta na nekom nogometnom igralištu se može, ali nisam sigurna da se može bez još pet vrtića. Širim saznanja i sad tek dolazim u sukob sa svojom, recimo, bazom. Iako ja nisam samo njihova.' Među dražim projektima isticala je sudjelovanje u radnoj skupini novinara koji su surađivali s liječnicima, psiholozima i ravnateljima psihijatrijskih bolnica. Skupa su razmatrali uvođenje tjelesnog odgoja i sporta kao preventivnog programa u bolnicama. Posjećivala je bolnice, snimala sportske vježbe i primjenu programa koji je zaživio i na svjetskoj razini. Milimetar po milimetar, Milka po Milka, živio nam 8. mart! ●

ГОРСКИ КОТАО

пише Валентина Вукадиновић

Крух с домаћим квасцем

У овом броју Наде објаснит ћу начин израде круха те методе руковања с тијестом. Први савјет који је и најбитнији у цијелом процесу је: уживајте! Опустите се, дајте си времена и резултат неће изостати. Чак и најнеуспјешнији крух с домаћим квасцем није се бацно јер увијек можете направити крутоне, крушне мрвице, попећи га на тави или искористити за неко друго јело. Осим неколико састојака, воде, брашна, соли и домаћег квасца, за овај крух су вам потребни само вријеме и стрпљење те мало вјештине.

Састојци

400 г брашна (можете комбинирати 100 г пшенично бијело из млина, 200 г брашна за дизања тијеста, 100 г мантиоба или по властитом укусу)
295 г воде (ако сте почетник, ставите 280)
80 г чврстог квасца
9 г соли
1 жличица меда

Припрема

Најприје помијешајте брашно и воду да добијете меко тијесто које не треба бити глатко и израђено. Покријте да се не ствара корица и оставите да стоји сат времена. Та фаза, у којој се брашно отапа у води и ослобађа храну за квасце, назива се аутолиза. Аутолиза може трајати од 30 мин па чак до 12 сати, но ја увијек оставим неких сат времена. Након сат времена додајте чврсти бијели квасац, умијесите га да се потпуно укомпонира у тијесто и опет покријте па оставите да стоји неких 20 мин. На крају додајте сол и мед те мијесите неких 10 мин. Тијесто нека буде компактно и сол се мора посве отопити.

Покријте и оставите 30 мин до сат времена. Направите прво растезање тако да намочите руку водом па ухватите руб тијеста (подвучите прсте испод) и повучете га у вис (растегните колико иде), а затим га преклопите. Заротирајте здјелу и понављајте исто док тијесто не почне пружати отпор.

Исти поступак се понавља још два пута сваких 30 до 40 мин.

Након растезања радите преклопање тако да с обје намочене руке одигнете тијесто од посуде (подвучите прсте под тијесто и одигните га да се одлијепи од посуде) и лагано га спустите и тако три до четири пута у размаку од неких 30 мин. Покријте тијесто и оставите да расте.

Дизање тијеста почиње од третутка стављања стартера и овисно о температури просторије, може трајати од пар па до десет сати. Некакав оквирни омјер је око четири до шест сати на 24 ступња. Што је температура нижа, требат ће више времена.

Када видите да је спремно, дигнуто неких 50 до 70 посто и има пуно мјехурића, обликујте тијесто у штруцу. То радите на подлози посутој с мало брашна. Преклопите лијеву и десну страну, преклопите горњи дио попут писма, заролајте све скупа и спојите крајеве да зрак остане у штруци. Пар пута длановима заротирате о подлогу да се створи површинска тензија и поспите површину тијеста с мало брашна. Затим га спремите у кошарицу за дизање (ставим платнену крпу коју побрашним), умотајте у врећицу или капу за туширање и спремите на ноћење у хладњак да ферментира. Хладна ферментација може трајати од само пар сати па до 24 или 48 сати. Код мене је то од осам па до 36 сати.

Прије самог печења, потребно је загријати пећницу и посуду за печење. Користим жељезну посуду с поклопцем па све ставим у пећницу и загријем на 250 ступњева отприлике 45 мин. Крух из хладњака преврните на папир за печење, зарежите жилетом и ставите пећи (поклопљен). У првих 20 мин му је потребна водена пара коју можете створити ако ставите коцкицу или двије леда под крух. Након 25 мин скините поклопац и пеците крух 15 до 20 мин до жељене боје корице. Покушајте дочекати да се охлади и уживајте у посебном окусу.

Добар тек! ●

IMPRESSUM

Godina IV / Zagreb | petak, 8. 3. 2024.

Nada #054

Друштвени magazin

SDF srpski
demokratski
forum

IZDAVAČ
Srpski
demokratski
forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA
UREDNIKA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić,
Katarina Bošnjak, Nina
Čolović, Anja Kožul, Ivana
Perić, Olja Savičević
Ivančević, Anja Vladisavljević
i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak / Finalizacija

DIZAJN
Parabureau /
Igor Stanišljević
i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

Foto: Institut za filozofiju
i društvenu teoriju u
Beogradu

i kao komunist jer verujem da čovečanstvo ima kapacitet za stvaranje globalnog društvenog poretka zasnovanog na racionalnom ekonomskom planiranju koje će raspodelu resursa vršiti bez posredstva novca. Da li mi je, uzevši u obzir da sam marksista, istorijski metod materijalistički ili ne, zavisi od okolnosti i tematike. Materijalizam je svakako prikladniji metod za knjigu na kojoj sada radim nego za kratku studiju o Velikoj čistki. No mislim da je marksizam neophodan za razumevanje savremenih problema, osim ako ne biste celog života kao Index.hr da se vrtite u krug i pitate se kako vaš ekspozit o 274. korupcionaškoj aferi vladajuće stranke ne utiče na njenu izbornu podršku dok su za dve trećine države jedine opcije u životu ulazak u HDZ i emigracija.

Je li u znanstvenom, posebno povjesničarskom mejnstrimu etiketa marksista svojevrstna diskvalifikacija? Kada konstatirate da marksisti imaju pravo profesionalno se baviti poviješću, pa onda i poviješću KPJ, pada nam na pamet pitanje koje je u svojoj knjizi o nacionalizmu svojedobno postavio britanski marksistički povjesničar Eric Hobsbawm, a glasi: 'Imaju li nacionalisti pravo baviti se nacijom?'

Zanimljivo je, ali naravno nimalo iznenađujuće, da 30 godina niko nije postavio to pitanje antikomunističkim istoričarima koji pišu o komunizmu. Jedini izuzetak koji znam je TOMA MILENKOVIĆ u svojoj kritičkoj knjizi KOSTE NIKOLIĆA polovinom devedesetih, mada je na taj tekst malo ko obratio pažnju. U međuvremenu se u javnost provuklo obilje pseudoistorije, što kroz javnu sferu, što kroz akademsku historiografiju. Nagadanja i površnost istorije komunizma kod nas čine da socijalistička jugoslovenska historiografija, uprkos arhaičnosti i određenim tabu temama, deluje kao bastion objektivnosti i naučne rigoroznosti. Navešću samo jedan primer, priču o tome kako su BLAGOJA PAROVIĆA u Španiji tobože ubili komunisti, pošto kolega VLADAN VUKLIŠ i ja imamo i članak o tome koji će izaći kroz par meseci. Tu kuloarsku bajku u širu javnost je lansirao Vladimir Dedijer još 1990. Demantovao ju je MILORAD GON-

ČIN u Politici, neborivim argumentima. Demanti je štampan na istom mestu u sledećem broju, kao što se to nekada radilo. Uprkos tome, taj mit je od tad ponovio u naučnim knjigama, nekad u ublaženoj formi 'sumnjanja', 'smatranja' i 'pretpostavljanja', čitav niz istoričara. Čak i bez Gončinovog demantija, priča očito ne štima jer je Parovića tobože ubio Tito kao svog rivala za generalnog sekretara nakon hapšenja Gorkića, iako je on uhapšen tek nakon Parovićeve pogibije. S obzirom na to da je gomila kolega nekritički ponavljala tu očiglednu laž bez provere najosnovnijih istorijskih fakata, očito je da se radi o ideološkoj odluci da se delegitimiše komunizam kao pokret ubica željnih vlasti, a ne o pokušaju otkrivanja istorijske istine.

Srp bez čekića

Kako biste okarakterizirali stanje u ovdašnjoj historiografiji?

Stanje naučne proizvodnje u historiografiji nije nimalo loše. Imamo mnogo kolega koji se bave kvalitetnim i raznovrsnim te-

Nacionalne države su bivšoj Jugoslaviji donele nekoliko besmislenih ratova i stradanja, pustoš iseljavanja zbog siromaštva i besposlice te zapravo gubitak suvereniteta kroz ekonomsko podčinjavanje stranom kapitalu

mama, kako u državama Jugoslavije tako i u inostranstvu. Imamo socijalnu istoriju, istoriju rada i stanovanja, kulturnu istoriju, istoriju detinjstva, ideja i prosvete. Mnoge teme se istražuju profesionalno i u skladu sa najvišim svetskim standardima. Čak ni revizionizam nije jak i uticajan kao što je bio pre deset ili dvadeset godina, a metodološki nacionalizam jenjava čak i među onima koji bi sebe politički smatrali nacionalistima. Uz to imamo i odlične portale kao što su Historiografija.hr i Historiografija.ba, koji omogućavaju kolegamicama i kolegama da na jednom mestu prate najvažnija dešavanja u struci. Postoje, međutim, i dve izrazito negativne pojave. Jedna je generalno rezanje sredstava koje pogađa nauku i koje se sa konstantnom ekonomskom krizom pogoršava. Ono ide rame uz rame sa nedostatkom specijalizovanih institucija i porastom prekarnog zapošljavanja, odnosno nestankom ugovora na neodređeno vreme. Druga je ta što se javnost obično ne upoznaje sa historiografijom direktno, nego posredstvom medija ili državnog obrazovnog sistema. I jedno i drugo strukturno služe, u najboljem slučaju, održavanju *statusa quo*. To je svojevrstni začarani krug jer u tom procesu nastaje i potražnja na koju onda mediji odgovaraju. Tako je, za većinu stanovništva, historija i dalje samo vojna i politička istorija, a jedini žanrovi koji dolaze do šire javnosti su romantizacije kraljeva i apologije ratnih zločina. To, naravno, ne iznenađuje: mnogo je korisnije za svaki klasni režim da se neko ko danas rinta po deset sati dnevno poistovećuje sa izmišljenim srednjovekovnim herojem nego sa nekim ko je pre sto godina rintaio deset sati dnevno kao VICKO KRSTULOVIĆ ili VUKICA MITROVIĆ, i onda zbog toga uzeo pušku u ruke.

Možemo li reći da postoji i znanstvena dijaspora, čija se djela pisana uglavnom na engleskom, za razliku od vaših, slabo prevode? Što to govori o našoj intelektualnoj sredini?

To je još jedna oblast u kojoj je stanje dosta loše, ali ne bih nužno krivio našu intelektualnu sredinu. Problemi su materijalne prirode. Sa finansijske tačke gledišta, izdavaštvo je u jednako lošoj, ako ne i gorjoj poziciji u odnosu na naučne institucije. Troškovi štampe i prevoda su veliki, profit skoro nikakav, a i pomenuto odsustvo medijskog interesovanja za nauku snosi deo krivice. Iako to možda zvuči nelogično javnosti, koja pretpostavlja da je 'kod nas' sve uvek najgore, mnogi u dijaspori su u bitno lošijoj poziciji od onih koji rade u državnim naučnim situacijama u bivšoj Jugoslaviji. Potonji imaju mnogo stabilnije prihode, uprkos tome što se i taj proces polako menja, odnosno da je stalnog zaposlenja sve manje, naročito u Hrvatskoj. Sad, ako ste se odlučili da naučnu karijeru ipak nastavite u zapadnoj Evropi ili SAD-u, pored konstantnog imperativa pisanja članaka i knjiga, za koje obično ne dobijate apsolutno nikakvu finansijsku nadoknadu, morate stalno da menjate poslove jer su 'poslovi' zapravo privremena zaposlenja od 'projekta' do 'projekta', u rasponu od šest meseci do maksimalno nekoliko godina. Drugim rečima, pored toga što ste istraživač/ica, morate biti i organizacija koja stalno piše prijave za projekte ili učešće u njima. Ako je prethodni projekat završen, a niste ga provele pišući prijavu za novi projekat, na šta vrlo često odlazi većina vremena, onda se odjednom nadete bez ikakvog izvora prihoda, što znači da morate da radite nešto honorarno. Nekome će se zalomiti da može da predaje, ali i tu su plate mizerne i moraju da se traže alternativni prihodi. Ako povrh svega toga imate i porodicu, otkud vam vreme da se još mučite sa traženjem izdavača u Srbiji ili Hrvatskoj koji ionako nemaju novca da vas prevode?

Na čemu trenutno radite i kakve uvjete imate u Visokoj školi ekonomije u Sankt Peterburgu u kojoj ste sada angažirani?

Trenutno pretvaram svoju doktorsku disertaciju u knjigu na engleskom. Naslov je 'Srp bez čekića: Revolucija i nacije na Balkanu od 1900-ih do 1930-ih'. Knjiga govori o odnosu marksista prema činjenici da su apsolutnu većinu stanovništva njihovih država činili seljaci, a ne proletarijat. To je bio problem koji je u suštini razrešila tek Oktobarska revolucija sa idejom radničko-seljačkog saveza i platformom nacionalnog samoopredeljenja do otepljenja, koja je bila lepak da se taj savez drži na okupu. Nacionalno oslobođenje smatralo se za deo nedovršene 'buržoasko-demokratske' revolucije u perifernim zemljama, koju su, usled slabosti buržoazije, nosili seljaci, dok je posao radništva bio da taj proces vodi ka socijalizmu. Stoga je nacionalno pitanje dobilo centralni značaj pre svega kao seljačko pitanje, odnosno kao izraz klasnog nezadovoljstva seljaštva. Knjiga se bavi tim problemima u jugoslovenskom, bugarskom, grčkom i rumunskom kontekstu, kao i pokušajima da se na platformi nacionalnog oslobođenja zapravo izgradi ujedinjena balkanska federativna sovjetska socijalistička republika. U Sankt Peterburg sam se preselio pre svega iz porodičnih razloga, ali je on za mene i profesionalno jako bitan. Visoka škola ekonomije ima jedan od najboljih programa i odseka za istoriju u Rusiji i odlična je sredina za rad, kako sa kolegama tako i sa studentima. Pored toga u Rusiji se, naravno, nalazi većina arhiva i knjiga koje su mi neophodne za istraživanje. Peterburg je četvrti najveći grad u Evropi i ima bogat društveni i kulturni život, a pritom je i grad u kojem je započeo najznačajniji događaj dvadesetog veka, odnosno Ruska revolucija i revolucionarni proces koji je zahvatio Evropu od 1917. do 1923. ■

ИНФОРМАТОР

Милан Козловић,
Милорад Пуповац,
Сенка Петровић и
Никола Ивановић

Донација за заједницу

Породица Петровић из Новог Сада донирала је грађевинско земљиште у Кусоњама, гдје је до рата била обитељска кућа

УПРОСТОРИЈАМА Српског народног вијећа у Загребу потписан је уговор којим је породица Петровић из Новог Сада, поријеклом из Кусоња код Пакраца, донирала земљиште у центру овог, најбројнијег српског села на том подручју, гдје је својевремено била њихова кућа.

— Како је кућа спаљена 1991., а парцела с остацима зарасла је у вегетацију. Град Пакрац је покренуо поступак да примора власнике да земљиште рашчисте или да то они учине о трошку власника. Чланови породице изјавили су да би све донирали српској заједници у Пакрацу, а договорено је да ће се земљиште окрчити о нашем трошку – каже нам пожешко-славонски дојупан НИКОЛА ИВАНОВИЋ.

— Српској заједници и становницима Кусоња локација на којој је смјештено важна је с обзиром да су тамо окупљени и разврстани мјештани Кусоња, Драговића и Чаковца 13. августа 1942. након чега су побијени или су завршили у логорима. Зато желимо имати простор на којем би се на дан сјећања на страдање мјештана могли окупити након комеморативног догађаја код споменика – нагласио је Ивановић, захваљујући породици Петровић на гести од, како је казао, превеликог значења. Подсјетио је да су хиљаде кућа, хектара шума и пољопривредног земљишта продани у бесцјење. По ријечима председника ВСНМ-а Пожешко-славонске жупаније МИЛАНА КОЗЛОВИЋА, до сада је црквеној општини Кусоње донирана једна усељива кућа.

— Породица која живи у Шведској донирала је кућу која се користи за смјештај гостију, прије свега умјетника. Земљиште које је донирала породица Петровић налази се у центру села на магистралном путу. Како је тамо била кућа, има сву потребну инфраструктуру. За сада

немо одржавати то земљиште као мјесто окупљања, а израдит ћемо и планове за додатне садржаје – наглашава Козловић.

СЕНКА ПЕТРОВИЋ, која је у Загребу представљала дароватеље, сестру БРАНКУ ПЕТРОВИЋ МАТИЋ и брата МИХАЈЛА ПЕТРОВИЋА, присјетила се дјетињства у Кусоњама. Истакнуто је да је потписивање даровног уговора уједно прилика за боље повезивање, јер је Сенка Петровић активна у културним институцијама у Србији и радила је на пројекту Новог Сада као пријестолнице европске културе. Изразила је жељу да у том смислу помогне српској заједници у Пакрацу. На донацији је захвалио и председник СНВ-а МИЛОРАД ПУПОВАЦ.

— Хвала на одлуци да дарујете ово за све нас историјски релевантно земљиште. Старат ћемо се о њему у манири најбољег господара због одговорности према нашем родном крају и народу који је остао да сачува себе, своје историјско искуство, добро и зло. Настојат ћемо да се на том мјесту створе претпоставке за извођење различитих програма и активности – нагласио је и подржао идеју о сурадњи Сенке Петровић са СНВ-ом и 'Просвјетом'. Након потписивања, делегација из Пакраца о плановима у култури и образовању разговарала је с водитељицама одјела за културу АНЕТОМ ВЛАДИМИРОВ и образовање САЊОМ ШАКИЋ ТЕ С НИКОЛОМ ОСТОЈЧИЋЕМ ИЗ 'ПРОСВЈЕТЕ'.

■ Н. Јовановић

Чувајмо воћке

Размјењивало се у Цернику сјеме старих сорти, куповале су се и поклањале саднице

НА манифестацији 'Сачувајмо старе сорте 2024.' у Цернику код Нове Градишке, окупио се рекордан број заљубљеника у старе сорте воћа и поврћа, њих преко 130, који су уз бројне грађане попунили тамошњу

спортску дворану. Судјеловали су воћари Ђорђе Докмановић из Моравица, Душан ШТИМАЦ из Скрада и БОРИС МАРАС из Лича. Размјењивало се сјеме старих сорти, поврћа, зачинског, љековитог биља и племки, куповале су се и поклањале саднице. Осим из Хрватске, броји су учесници дошли из Србије, БиХ и Њемачке. Организатори су били Удруга виноградара и воћара Церник, Опћина Церник и Фејсбук група 'Сачувајмо старе сорте' уз потпору Бродско-посавске жупаније и Министарства пољопривреде. Зачетници размјене сјемења старих сорти поврћа били су чланови новоградишке удруге 'Жива земља', а окупљање се испрва одржавало у Новој Градишки.

Иако је Горски котар неповољан за узгој воћа јер мраз, лед и олује скоро сваке године праве велике штете, Ђорђе Докмановић годинама се бори како би сачувао воћке: штити их од дивљачи и разних болести.

— Није ово само сусрет у Цернику; ово је примјер гдје се руше све границе и стварају трајна пријатељства, примјер из којег би требали учити сви из региона и запитати се је ли вријеме да се оснује банка сјемена коју би оставили генерацијама које долазе – каже Ђорђе. Скупом је одушевљена и његова кћерка Наталија, прије свега занимањем младих генерација. Ученици ОШ Владимир Назор из Ацамоваца изложили су резнице старих сорти воћа и еко сок од јабука. Председник Удруге виноградара и воћара из Церника ЗВОНКО ЖИВКОВИЋ НИЈЕ КРИО ЗАДОВОЉСТВО РЕКОРДНОМ ПОСЈЕТОМ И ИНТЕРЕСОМ.

Манифестација у Цернику

— Обавили смо размјену сјемена, пријели савјете и знања, а сада слиједе сјетва и калемљење племки воћарица. Кад се све прими и кад роди, треба уживати у плодовима јесени на овом истом мјесту у рујну кад се исто тако традиционално одржава изложба плодова, казао је Живковић

■ Н. Ј.

Садња петровача

Представници ВСНМ-а Врбовског посадили су саднице јабука у близини вуковарске цркве

УОКВИРУ пројекта 'Петровдан код Срба', код храма Преподобне матере Параскеве на Доброј води у Вуковару, представници Већа српске националне мањине Града Врбовског, са председником МИЛАНОМ ВУКЕЛИЋЕМ, начелником Сектора за образовање на језику и писму националних мањина у Министарству образовања, донирали су и 3. марта засадили четири саднице јабуке петроваче, као знак добре сарадње и пријатељства.

Реч је о пројекту Одбора за образовање Заједничког већа општина који је покренут у јулу прошле године, а учесници су били ученици седмих и осмих разреда основних школа, као и ученици средњих школа који наставу похађају на српском језику и ћириличном писму. Њихов задатак је био да се литерарно или ликовно изразе на тему јабуке, односно њене симболике у делима српске књижевности. С обзиром да се воће не сади у том периоду, одређено је да тај део пројекта буде реализован почетком марта.

— Министарство науке и образовања сваке године расписује јавни позив за посебне програме националних мањина. Једна од ставки било је обележавања значајних верских празника код свих националних мањина, па тако и код Срба. У договору са свештеником МИЉАНОМ ИЛИЋЕМ одредили смо се за прославу Петровдана (7. јула). Професорка српског језика ЈЕЛИЦА ЛИПОВАЦ ДУДАШ која је писала пројекат, расписала је јавни конкурс по школама, како би анимирала ученике да припреме литерарне и ликовне радове на тему Петровдана – објаснила је основне циљеве пројекта председница Одбора за образовање у ЗВО-у МИЛИЦА СТОЈАНОВИЋ.

— Уз ове јабуке, данас смо у Вуковар донели мало земље нашег краја те на тај начин овековечили наше пријатељство и један заиста домаћински приступ, који наши пријатељи у Вуковару показују сваки пут кад дођемо – нагласио је Вукелић.

Уз представнике ЗВО-а, Српског културног центра и Генералног конзулата Републике Србије у Вуковару, у садњи јабука учествовали су ученици вуковарске гимназије у пратњи професорке српског језика ЉИЈАНЕ БАЈАЦ НИКОЛИЋ.

■ Сенка Недељковић

Саднице и земља из
Горског котара у Вуковару

финанцијским улагањем ОБЖ добили смо нови спортски под, голове, ужад за пењање, морнарске љестве и дворана је оличена. За све наше ученике, којих има 205, ово је напакон модерно мјесто за наставу тјелесног одгоја – изјавио је тим поводом равнатељ школе Ивица ПРГОМЕТ.

Обнашатељ дужности жупана ОБЖ Мато Лукић, који је недавно са сурадницима посетио ту школу, изјавио је да ОБЖ улагањима у основне и средње школе жели осигурати боље увјете образовања ученицима и професорима те равномјеран развој свих одгојно-образовних установа. Уједно је најавио да ће ОБЖ и даље улагати у инфраструктуру на подручју Општине Кнежеви Виногради, што се тренутно врши кроз санацију спортског терена Подручне школе Каранац. Ти радови, вриједни око 69 хиљада еура, требали би бити завршени до краја марта ове године.

■ Јован Неђић

Еури за школе

Осјечко-барањска жупанија (ОБЖ) уложила је у школске објекте скоро 180 хиљада еура

Прошли мјесец завршена су два пројекта којима је Осјечко-барањска жупанија (ОБЖ) уложила у барањске школске објекте скоро 180 хиљада еура. Инвестицијом вриједном 70.000 еура финансира је уређење вањске и унутарње расвјете у беломанастирској Гимназији, Основној школи, Првој и Другој средњој школи те у Наставно-спортској дворани, које се све налазе једна уз другу. Тиме је повећана видљивост око школа и дворане у вечерњим сатима, која је, како се каже у саопштењу Града Белог Манастира, 'ја-

мац веће сигурности у промету, особито дјеце и младих, те се значајно повећава квалитета живота и рада свим спортишима и грађанима који имају тренинге у вечерњим сатима'.

У Кнежевим Виноградима завршени су радови санације и опремања спортске дворане Основне школе, коју користе и локални спортски клубови. У тај пројект Жупанија је уложила око 117 хиљада еура. — Спортска дворана у склопу ОШ Кнежеви Виногради изграђена је 2007. године, а због продирања воде уништен је паркет те више није била сигурна за кориштење. Заједничким трудом и залагањем те

Представљен Летопис

Нема сличног часописа књижевно-културног карактера који непрекидно излази већ 200 година

МАТИЦА српска дјелује гдје год има Срба којима је стало до културе и идентитета, речено је на представљању Матице српске и промоцији њеног Летописа, најдуговјечнијег књижевног часописа у свијету, уприличеном 27. фебруара у Централној библиотеци Срба у Загребу.

Чедомир Вишњић, уредник Просвјетних издања, нагласио је да је Матица 'централна културна институција преанског српства која је увијек имала исту улогу и дјеловање, али су се мијењале историјске и географске прилике у којима су живјели Срби'. Нагласио је да су односи Матице Српске и Просвјете имали своје успоне и падове, као и да су бројни стипендисти Матице Српске остварили значајне улоге у заједници на овим просторима.

— Где год има Срба којима је стало до културе и идентитета који успевају да сачувају, ми смо спремни да дођемо, разговарамо и учинимо да буду још бољи чланови заједнице у којој живе, и то на уредан грађански начин који код озбиљних људи изазива само поштовање – рекао је председник Матице Српске, универзитетски професор ДРАГАН СТАНИЋ. — Летопис је 1823. покренула група интелектуалаца у новосадској гимназији, а 1824. изишао је први свезак. Нема часописа књижевно-културног карактера који непрекидно излази већ 200 година, иако је зебележено неколико покушаја гашења Летописа Матице српске – 1835/36. те 1848/49., као и у два светска рата – закључио је Станић.

— Срби од 90-их живе у различитим државама и сурађујемо са свима њима

Представљање Летописа
Матице српске

гдје год да живе, од Мађарске до Косова и Црне Горе. Са својим програмима и активностима били смо у Вуковару, Осијеку и Белом Манастиру – казао је генерални секретар Милан Мицић. Зоран Ђерић, члан уредништва Летописа, који је сада на челу Српског народног позоришта, нагласио је да је часопис уређивало укупно 39 уредника. За дојмове смо питали Станића и Вишњића.

— Имамо данас добре односе с Просвјетом. Радили смо тако да не оптеретимо једни друге, па је у неким периодима сарадња јавно била мање видљива. Помогли смо да се конституише Централна библиотека Срба у Хрватској у оно време кад су српске књиге уништаване у Загребу и по Хрватској. Мој предлог је био да је формирамо у Просвјети – изјавио нам је Станић.

По Вишњићевим ријечима, Срби на простору Хрватске су вјековима сурађивали с Матицом српском па је било и многих стипендиста који су касније имали важно мјесто у елити образованих људи. — Тко се појави, добро је дошао. Зато од данас постоје добри услови да сарадња крене јер политичких запрека објективно нема – нагласио је Вишњић.

■ Н. Ј.

Јубилеј ударника

Карловачка ударна бригада формирана је покрај Озља 5. марта 1944.

У СВЕТИЧКОМ Храшћу је обиљежена 80. годишњица формирања Карловачке ударне бригаде која је на том мјесту формирана 5. марта 1944., а након три мјесеца због заслуга у борби је одлуком Врховног штаба проглашена и ударном. Положени су вијенци и букети цвијећа те упаљене свијеће на споменик у центру мјеста. Стотињак присутних су поздравили Мирослав Делић, председник карловачких и озаљских антифашиста и МИРЈАНА МАРКОВИЋ у име домаћина, а минутом шутње одата је почаст свим палим борцима и антифашистима. Потом су на мјесном гробљу положени вијенци и упаљене свијеће

на гробницу палим истарским партизанима који су 1944. попунили састав јединице. У Ловачком дому је одржано заједничко дружење и пригодни културно-умјетнички програм у извођењу ученика озаљске Основне школе Слава Рашкај и тамошњег одсјека карловачке Музичке школе.

О формирању и борбеном путу Бригаде говорила је бивша градоначелница Озља и бивша саборска заступница БИСЕРКА ВРАНИЋ. Од формирања у марту 1944. Бригада је стварала претпоставке на том ширем карловачком подручју за коначно ослобођење земље тјерајући непријатеље према сјеверозападу, да би крајем априла и почетком маја 1945. дијелови Друге и Треће армије у савезу са Карловачком војском завршила је 6. маја у ослобођеном Карловцу ушавши у град под водством генерала БОРИСА БАЛАША.

О актуелним догађајима те стању у свијету и држави говорио је бивши председник СТЕЈАН МЕСИЋ. Казао је да се данас говори само о рату и наоружавању, о ратним приликама, а људи желе мир и зато очекује да ће доћи до промјене овог наратива па ће се почети причати како довести мир у Украјину и Газу.

■ М. Ц.

Скупштина на крњачке Просвјете

Пријављени су неки нови пројекти Министарству културе и Карловачкој жупанији

ДОСАДАШЊА председница подбора Српског културног друштва Просвјета из Крњака ГОРАНКА МАНДИЋ поновно је једногласно избрана на мандат од четири године на извјештајно-изборној скупштини подбора. Подбор Просвјете у Крњаку је основан прије 25 година и тај ће јубилеј бити обиљежен ове године, а први председник подбора је био недавно преминули Ђуро Мрђеновић којем је скупштина минутом шутње, као и осталим преминулим члановима, одала почаст. У подбору дјелују фолклорна, пјевачка, музичка и драмско-рецитаторска секција.

Подбор је лани са својим секцијама наступио на 20 манифестација и приредби у Хрватској, Босни и Херцеговини и Србији. Лани су располагали с нешто мање од 14.000 еура. Пријављени су неки нови пројекти Министарству културе и Карловачкој жупанији те ће бити набањене нове и комплетирани постојеће народне ношње. Ове године подбор је наступио на Српској вечери у Загребу и на Светосавској академији у Вргинмосту. Начелник Крњака ПЕРИЦА МАТИЈЕВИЋ

ИНФОРМАТОР

је рекао да је пододбор најбоља српска организација на подручју општине.

■ М. Ц.

‘Звездара’ У Осијеку

Београдски Звездара театар одиграо је у осјечком ХНК-у представу ‘Осама — Касаба у Њујорку’

БЕОГРАДСКИ Звездара театар одржао је 24. фебруара у Хрватском народном казалишту у Осијеку 117. извођење представе ‘Осама — Касаба у Њујорку’, у режији Дарка Бајића. Публика је имала прилику да ужива у овој дуговечној представи захваљујући ангажману Српског демократског форума и његовој сарадњи са београдским театром и осјечким ХНК-ом.

Аутор представе Владимир Кеџмановић настоји босанским говором, препознатљивим стилем с језгровитим реченицама, да изгради незаборавне ликове мештана, ратних профитера, дођоша и поробљивача. На тај начин је потврдио да котира високо у савременој српској књижевности.

Прича прати живот приповедача, старог муслимана из Босне, који исповеда свој живот некадашњем земљаку с којим се срео у Америци, где је доспео после ратова и распада Југославије. Трагикомедија прати живот и судбине бројних ликова, који су повезаних с главним ликом. Глумачку поставу чине углавном млађи глумци.

— Књига је за мене била инспиративна, јер су ме неке ствари о којима се у њој говори затекле као дете и оставиле дубок траг. Драго ми је што у овој представи бранимо човека од другог човека и од система, а једино од чега га не бранимо су емоције. За мене је од почетка тај део био веома битан јер код нас у региону се стално дешавају свакакви ствари — рекао је уочи почетка представе све популарнији глумац Андрија Кузмановић. Његов колега Бранко Јанковић у представи је утеловио лик главног негативца, Мунира, који од особе која је у младости била најомраженија, напредује до високе функције.

— То је амбициозан човек који успева у разним околностима. То значи да не бира начин како да друштвено напредује и увек проналази средства како да расте у животној хијерархији — истакао је Јанковић. Српски демократски форум од раније има успешну сарадњу са Звездара театром, која је прошле године резултовала гостовањем представе ‘Љубав у Савамали’ у Вуковару.

— Српска заједница се по први пут на овакав начин појављује у граду Осијеку, што нам је изузетно битно, јер је реч о граду, у којем егзистира и према којем гравитира велики број припадника наше заједнице. Видимо да у публици нису само Срби што показује да су наши

За представу су подељене све улазнице

програми занимљиви свима — рекао је извршни директор СДФ-а Јован Влаовић. Овај културни догађај реализован је захваљујући разумевању новог интенданта ХНК-а Владимира Хама.

— Радовало ме је кад су се јавили са идејом о гостовању театра из Србије. То је заправо увод у интензивнију сарадњу с београдским колегама — рекао је, интендант осјечког ХНК-а.

■ С. Недељковић

Најважнији је опстанак

У Мохову и Вуковару обележена је крсна слава Већа српске националне мањине

УХРАМУ Вазнесења господњег у Мохову те свечаним програмом у Српском дому Вуковар, Већа српске националне мањине Вуковарско-сремске жупаније обележило је крсну славу, светог Симеона Мироточивог. Председник Светислав Микеревић говорио је о најзначајнијим програмима.

Додељене су награде истакнутим појединцима и колективима. Похвалница је уручена младој Сањи Броцић, студенткињи друге године рехабилитацијске едукације у Осијеку за истакнуте резултате у области образовања, културно-уметничког рада и спорта. Плакета је уручена скД Просвјети из Загреб за дугогодишњи допринос у очувању и промовисању српске културе, док је Повеља уручена Драгани Бошњак, дугогодишњој новинарки и директорки радио Борова те дописници Новости. Председник Заједничког већа општина, Дејан Дракулић. Истакао је важност мањинских удружења и организација у креирању различитих културних програмских садржаја, као и даљу помоћ Већа у појединим пројектима. Подсетио је да је зво предвидело значајна средства за пројекте у том сегменту. У име награђених, захвалила се Драгана Бошњак, истакавши задовољство и мотивацију за даљњи рад.

— Опстанак је кључна реч за нас Србе у Хрватској, опстанак у смислу да треба да се држимо заједно, да треба да се међусобно помажемо — рекла је. Програм су

својим наступом употпунили чланови Дечјег хора Сањалице, ученице основних школа, чији су радови проглашени најбољима у оквиру конкурса Деца, песници рода свога, те гамбурашки састав Дунавске зоре.

■ С. Н.

Упорношћу до медаља

Млади вуковарски атлетичар Никола Бусић осваја медаље у кадетској конкуренцији

НАКОН што је средином фебруара у Загребу, на Дворанском атлетском првенству Хрватске у утрци на 3.000 метара у категорији кадета, освојио треће место, млади Никола Бусић, члан Атлетског клуба Маратон из Вуковара, неколико дана касније окитио се бронзаном медаљом и на првенству у Београду, овај пут на деоници од 2.000 метара.

На треће место хрватског првенства уврстио се резултатом од 9 минута и 54 секунде, док је у Београду, хиљаду метара мање истрчао за 6 минута и 16 секунди, што је у његовој конкуренцији најбољи резултат у Хрватској.

— Државно првенство је било треће Николино такмичење ове године, а својим успесима ушао је у ужи круг кандидата за државну репрезентацију — похвалио је резултате 14-тогодишњака из Негославаца, Срећко Илинчић, дугогодишњи репрезентативац Југославије и првак Балкана у атлетици, који с Николом ради нешто мање од годину дана. Задовољан је његовим успехом, истакавши да је резултат могао да буде и бољи да се Никола, пред сам крај није опустио.

— Али и поред тога, лични резултат је поправио за 20 секунди — похвалио га је тренер Илинчић. У разговору с Николом, скромним дечаком зрелих ставова, сазнали смо да преферира отворене терене.

— Између дворанског и отвореног терена постоји разлика. У дворанском је круг 200 метара, а на отвореном дуго више. У дворани је теже трчати јер је ваздух сув, а вани сам у природи — објаснио је

Тренер Срећко Илинчић и Никола Бусић

Никола. Тренира пет пута недељно те уз добру организацију успева да усклади споје спортске активности са онима унутар школе. Након краће паузе, ускоро га очекује сезона у којој планира неколико значајнијих трка.

— Ту су трке у оквиру вуковарске лиге, Осјечки фериви полумаратон, на којем ћу трчати пет километара, а средином године следи оно најважније, а то је државно првенство у Карловцу — најавио је Никола.

Пре него се озбиљније посветио трчању тренирао је фудбал, али се након повреде и уз подршку оца Синише, који се рекреативно бави атлетиком, одлучио окушати и у краљици спортова. Истиче да је можда једна од његових предности ментална снага па чак и кад не крене очекивано, не одустаје. То је потврдио и тренер Илинчић, који годинама улаже велике напоре у рад с младим талентима. Атлетика данас није толико атрактивна као неки екипни спортови, попут фудбала или кошарке, али има своје предности у формирању здравих животних навика и размишљања, сложили су се наши саговорници. Када су у питању уплате, односно котизације на такмичења, тај део покрива Клуб, док се за остало сналазе сами.

Још ову сезону Никола се такмичи у кадетској категорији, а према досадашњим оствареним резултатима и властитом афинитету, највише му одговарају трке на 3.000 метара.

■ Сенка Недељковић

Мистерије о Орфелину

Боривоје Чалић промовисао је књигу посвећену истакнутом вуковарском књижевнику и сликару 18. века

УСАЗВЕЖЂУ Орфелина, назив је књиге Вуковарчанина Боривоја Чалића, у издању СКД Просвјета, промовисане у Српском дому Вуковар. Осим аутора, о књизи су говорили рецензент, др. Жарко Војновић, начелник Одељења за израђивање ретроспективне националне библиографије у Народној библиотеци у Београду, главни уредник СКД Просвјета Чедомир Вишњић и песник Ђорђе Нешић. Књига садржи 27 текстова које је Чалић у последњих 25 година истраживања Захарија Орфелина објављивао у различитим часописима. Истакао је да су га многи сегменти познатог Вуковарчанина инспирисали за истраживачки рад. — Давно сам наишао на Орфелинове песме и сазнао да је био пореклом из Вуковара. С обзиром да ме је занимала завичајна историја, кренуо сам да прикупљам информације, рекао је аутор, додајући да је оно, између осталог показало да је био први српски песник, који је сам штампао своју поезију, врсни бакрорезац и уопште свестрана личност. Орфелин је међу најзначајнијим ствараоцима којег су Срби икад имали, задуживши својим делом подједнако књижевност и ликовну

уметност, али и друге области духовног и друштвеног живота. Његова обимна делатност представља највише домете српске културе тог времена. Тај опус не престано позива на нова размишљања.

— Његово најзначајније дело је двотомна монографија 'Живот Петра Великог', која је изашла у Венецији 1772. године и није била потписана. Историчари књижевности размишљали су зашто је то књижевно дело без аутора. Имао сам срећу да сам наишао на архивску грађу која је говорила да га је преварио штампар. Тако да Орфелин од свог животног дела није имао баш никакве користи – нагласио је Чалић. Оно што је још увек мистерија, када је Орфелин у потању, то је да још увек нису пронађени подаци о његовом школовању.

Доктор Жарко Војновић нагласио је значај Орфелина у српској књижевности, култури и науци уопште. Подсетио је на Књигу о Орфелину, коју је у издању Просвјете Чалић објавио 2002. године.

— Он је на велика врта ушао у орфелинологију. Невероватно је напредовао у том периоду до данас, у самој методологији анализе и ишчитавању, тако да ако је она књига била дипломски, ова данас има вредност докторског рада – рекао је о аутору рецензент. Чалић, врсни познаваатељ историје и књижевности, био је дугогодишњи радник Градске библиотеке у Вокувару.

■ S. H.

Захвалница професорици

Друштво за српски језик и књижевност додијелило је захвалницу беломанастирској професорици Анђелки Павић

Анђелки Павић, беломанастирској професорици јужнословенских језика и књижевности у пензији, Друштво за српски језик и књижевност Србије додијелило је на 65. Републичком зимском семинару за наставнике и професоре српског језика и књижевности, недавно одржаном у Београду, 'Захвалницу за чување од заборава српске усмене баштине и старање о српском језику и писму', коју је потписала председница тог друштва проф. др. ВЕСНА ЛОМПАР.

Професорица Павић била је један од оснивача Друштва за српски језик и књижевност у Хрватској, које је у почетку дјеловало као актив наставника српског језика. Као потпредседница, а касније и председница тог друштва, организовала је низ семинара за наставнике српског језика, на којима су се као предавачи појављивали познати професори с београдског, загребачког и новосадског универзитета. У то вријеме помогла је успостављању сарадње Друштва с Матицом српском, Институтом за српски језик САНУ у Београду и Српском акаде-

Анђелка Павић

мијом наука и уметности. Радилa је на прикупљању језичке грађе у Славонији и Барањи за потребе пројекта 'Дијалектолошка испитивања српског језичког простора', у организацији Института за српски језик САНУ.

У беломанастирској Другој средњој школи у којој је радила, али и у широј друштвеној заједници, борила за остварење права ученика српске националности за наставу на српском језику и писму, учествовала је у превођењу уџбеника за наставу на српском језику, била је члан групе професора која је у Националном центру за државну матуру у Загребу радила на изради задатака за државну матуру из српског језика.

■ Јован Недић

Ин мемоариам: Ранка Лазаревић (1947. – 2024.)

Учитељица Ранка преносила је културу читања на своје ученице и ученике, али и пријатеље, сусједице, колеге, сураднике

ИСТАКНУТА учитељица и културна радница РАНКА ЛАЗАРЕВИЋ, рођена КОТЉАНОВИЋ, преминула је у Нашицама 28. вељаче. Рођена је 2. сибјечња 1947. године у Ве-

ликој Лонцици. Радилa је као учитељица разредне наставе у селима нашичкога краја, а потом у Нашицама. Умировљена је с 44 године раднога стажа. Након одласка у мировину водила је групу Малих везиља у Основној школи Доре Пејачевић у Нашицама. Посљедњих мјесеци живота поучавала је дјецу ћирилице. Активно је судјеловала у раду Вијећа српске националне мањине Града Нашица. Често је долазила на састанке Вијећа и упућивала савјете, коментаре те конструктивне приједлоге. Својим радом унаприједила је културно-просвјетни живот српске православне заједнице Нашица и околице. Ријетки су примјери да неки просвјетни радник у другој половини седамдесетих година живота изводи радионице и поучава дјецу.

Учитељица Ранка преносила је културу читања на своје ученице и ученике, али и пријатеље, сусједице, колеге, сураднике, познанике па чак и личности с којима би се случајно сусрела. Била је узорна читатељица. Вољела је учити и поучавати. У својој изјави 2013. године за школски лист 'Свибањски звуци', међу осталим, је навела да је своје ученике жељела образовати и одгајати. Настојала их је

Ранка Лазаревић

поучити читању, писању, основним рачунским операцијама, али и његовати повјерење те искреност једних према другима, упорност у савладавању радних задатака и других изазова. Настојала им је помоћи да постану хумани и културни грађани.

Као умировљеница радо се сусретала са својим бившим ђацима. Говорила је да учитељи морају једни другима помагати у раду те његовати потицајне односе. Учитељица Ранка била је предана у односу са својим ближњима без обзира на њихову националну и вјерску припадност. Знала им је упутити лијепу ријеч, пружити утјеху и подршку у тешким тренуцима.

Поштовала је свако људско биће, а у своје дјеловању настојала је афирмирати вриједности сувремене демократије. Добро је познавала културу и повијест народа ових простора. Била је привржена своје завичају и домовини.

Сахрањена је на православном гробљу у Великој Лонцици 1. ожујка 2024. године. Црква и порта биле су пуне свијета. Дошли су Ранкени пријатељи, сурадници, колеге и колегице те некадашњи ученици. Погребна поворка протезала се од цркве до сеоскога гробља.

■ Винко Тадић

Stogodnjak (728)

8. 3. – 15. 3. 1924: Jedne zagrebačke novine objavljuju sličice o Beogradu. Prva priča: od početka 1920. pa do kraja 1923. broj sklopljenih brakova u Beogradu vrtoglavo je pao – s 2102 na svega 1304! Kad bi se ta tendencija pada nastavila, kroz sedam godina u cijelom Beogradu ne bi se sklopio ni jedan jedini brak, pišu novine... Druga priča: i u Beogradu se pojavio Jack Rasparač. Međutim, taj Jack ne ubija žene kao onaj londonski, nego crnilom – polijeva ženske haljine. Dosad je policiji prijavljeno više takvih slučajeva... Treća priča: u jednoj beogradskoj ulici neke noći nađena je na ulici mlađa žena, Njemica, u besvjesnom stanju. Najprije se pomislilo da je riječ o nesretnom slučaju ili zločinu, ali u bolnici je utvrđeno da je žena izgubila svijest zbog – vina i rakije! Čak i beogradske novine tim povodom pišu da je ta pijana žena po svemu nadmašila sve Palilulce, Dorćolce i Čuburce jer se, koliko se zna, ni jedan od njih nije do sada – onesvijestio zbog alkohola!

* i iz Osijeka jedna neobična vijest: 'U našem gradu imaju debele dame, osim običnih nevolja, još jednu posebnu. Naime, otežan im je posjet kazalištu. Lože su malo preskupe, a ako takva debela žena hoće da sjedi u parketu u njemu su stolci pretijesni, pa kad zasjednu lako se zaglave, da se jedva mogu izvući iz njih. Neku večer dogodilo se jednoj takvoj debeloj dami, da se zaglavila, pa kad je htjela ustati, potegla je za sobom cijeli red parketa. Sada se u Osijeku pokreće akcija da se za ove dame postave specijalni stolci na kojima će stajati natpis: 'Samo za dame iznad 120 kilograma'...' Novine ništa ne pišu o tome hoće li se i za debele muškarce ugraditi slične stolice.

* 'Nespretni su ti moji Čarugići', izjavio je harambaša Jovo Čaruga nakon što se otkrilo da je jedan od njegovih ortaka, Mato Krmpotić, pokušao pobjeći iz svoje zatvorske ćelije i pritom to omogućiti i svojem šefu. Novine izvještavaju da je zatvorski stražar koji čuva prizemne ćelije s dvorišne strane 'u neko doba noću čuo kuckanje i struganje iz ćelije broj 3, u kojoj se nalazi okovani Krmpotić. Ušavši u ćeliju stražari su pronašli tri rupe u zidu: dvije su bile pored prozora, a jedna je vodila u ćeliju u kojoj leži Čarugin ortak Prpić. Još veće iznenađenje uslijedilo je kad su ugledali Krmpotića. On više nije bio okovan za zid, već je stajao kod prozora... Krmpotić, čovjek neviđene snage, već je bio izvadio cigle u koje su bile usađene rešetke. Rešetke je savio kao da su od tanke šibe. Zidove je Krmpotić, kao samouki zidar, prokopao znalacki i na prvom mjestu i to običnom žlicom, a okove prepilio posebnim nožem, zvanim škljoca. Izjavio je da nije htio pobjeći, već samo 'otići vidjeti svoju ženu, nakon čega bi se opet vratio u tamnicu'. U zatvoru vjeruju da je posrijedi smišljeni pokušaj da se Čaruga i njegova družba opet nađu na slobodi...'

■ Đorđe Ličina

Bitka za Beograđane

Nakon što je objavljeno da će se u Beogradu održati novi izbori za gradski parlament naprednjačko-socijalistički blok objavio je da će na njih izaći sa zajedničkom listom, a lider Srbije protiv nasilja također je krenuo u udruživanje snaga sa svim 'pravim' opozicijskim strankama

APRIL će u Beogradu ove godine obilježiti i politički naelektrizirani novi izborni okršaj vladajućeg naprednjačko-socijalističkog i višestranačkog opozicijskog političkog pokreta. Ono što je srpska opozicija tražila, to je i dobila – nove izbore za Gradsku skupštinu Beograda. Nije ih dobila zato što su na njezin zahtjev zbog izborne krađe poništeni beogradski izbori održani 17. prosinca prošle godine, već zato što ni vladajuća koalicija, ali ni opozicija nisu uspjele prikupiti natpolovičnu većinu vijećnika u gradskom parlamentu. Koaliciji VUČIĆEVOG SNS-a i DAČIĆEVOG SPS-a za većinu su nedostajala dva vijećnika, a Đilasovoj 'Srbiji protiv nasilja' i JOVANOVIĆEVOJ NADA-i šest. Šest vijećnika koji su mogli odlučiti tko će upravljati Beogradom u svom je političkom portfelju držao pokret 'Mi – Glas iz naroda', ali se u međuvremenu raspao na tri frakcije i zapravo presudno utjecao na odluku da se raspišu novi gradski izbori.

Jedna od tri dvočlane beogradske frakcije bila je sklona prikloniti se naprednjačko-socijalističkoj koaliciji, ali je Vučićev SNS zaključio da im je bolje pokušati na novim izborima osvojiti stabilnu većinu, nego se izložiti rizicima koje bi im donijela tanka

postizborna većina skrpljena s prebjazima iz pokreta koji je predizborno tvrdio da poslije izbora neće koalirati ni s vladajućima ni s opozicijom. Za takvu odluku naprednjaci su uporište imali i u rezultatima prosinačkih gradskih izbora. Na tim su izborima birači bili više nego solidno motivirani: od nešto preko milijun i 600 tisuća upisanih birača na njima je glasalo njih oko 940 tisuća (58,4 posto). Od važećih oko 920 tisuća glasova koalicija Vučićevih naprednjaka dobila je oko 367 tisuća glasova (44,5 posto) i 49 mandata, a opozicijska koalicija 'Srbija protiv nasilja' oko 325 tisuća glasova (34,6 posto) i 43 mandata. Dačićevi socijalisti dobili su oko 45 tisuća glasova (4,7 posto) i pet mandata, a Jovanovićeva NADA preko 56 tisuća glasova (šest posto) i sedam mandata. Izborni prag prešao je i NESTORVIĆEV pokret 'Mi – Glas iz naroda' s preko 50 tisuća glasova (5,4 posto) i šest mandata. Zbog toga što nisu prešli izborni prag najviše glasova prosuli su koalicija Dveri-Zavetnici (oko 24 tisuće glasova – 2,6 posto), JEREMIĆEVA narodna stranka (oko 19 tisuća glasova – dva posto) i TADIĆEVA koalicija 'Dobro jutro Beograda' (14,7 tisuća – 1,6 posto).

Naprednjaci i socijalisti zajedno su dobili 412 tisuća glasova, a 'Srbija protiv nasilja' i

NADA 381 tisuću glasova. Tri najveće gubitničke izborne liste ukupno su prosule nešto manje od 58 tisuća biračkih glasova. Ako se tim propalim glasovima pridoda i preko 50 tisuća glasova koje je osvojio u međuvremenu raspadnuti Nestorovićev pokret, onda je već sada jasno da u bubanj za novu raspodjelu glasova na novim izborima ulazi barem tih skoro 110 tisuća glasova, odnosno preko 150 tisuća glasova ako im se pridoda četrdesetak tisuća koje su prosule i sve ostale izborne liste koje su ostale daleko ispod izbornog cenzusa.

Odmah nakon što je objavljeno da će se u Beogradu održati novi izbori za gradski parlament, Vučićevi naprednjaci i Dačićevi socijalisti objavili su da će na njih izaći sa zajedničkom izbornom listom, ali i sa svima onima koji im se žele pridružiti u političkom pokretu za narod i državu koji će na beogradske izbore izaći sa svojom izbornom listom na čelu s Aleksandrom Vučićem. Lider 'Srbije protiv nasilja' Dragan Đilas odmah je odgovorio pozvavši Jovanovićevu NADA-u da na izbore idu sa zajedničkom listom na koju bi pridodali i sve druge 'prave' opozicijske stranke koje im se žele pridružiti. Vučićevom političkom pokretu u nastajanju Đilas bi već na beogradskim izborima suprotsta-

vio još širi opozicijski politički pokret. Oba pokreta imaju namjeru sačuvati glasove birača koje su osvojili na prosinačkim izborima, ali i preoteti što je moguće više od 150 tisuća glasova birača koji su ili propali na tim izborima, ili završili na kontu raspadnutog Nestorovićevog pokreta. Usto su već sada nove beogradske izbore proglasili presudnima za političku budućnost Srbije jer će se na njima navodno o njoj odlučivati, a ne o beogradskim gradskim komunalnim i inim politikama.

Stvaranje mastodontskih političkih duopola već sada u temeljima potkopava višestranačku parlamentarnu demokraciju u Srbiji. Osim Vučićeve Srpske napredne stranke koja je od osnivanja funkcionirala kao stranka-pokret, pa njegovim dodatnim širenjem nastoji zahvatiti još veći krug birača, sve druge političke stranke suočene su s izborom hoće li se odreći svog političkog identiteta i utopiti u amorfne političke pokrete koji ideološko-politički nit' mirišu nit' smrde. Tek rijetke političke stranke i njihovi lideri tome se zasad potihno protive. Među Dačićevim socijalistima takvi su glasovi skoro utihnuli nakon njihovog lošeg rezultata na prosinačkim izborima. S druge strane, Đilasovoj inicijativi nešto glasnije su se suprotstavili pojedini lideri Zeleno-lijevog fronta kojima se ne sviđa ideja da se koalicija 'Srbija protiv nasilja' ujedini s desno-konzervativnom koalicijom NADA. Zeleno-lijevi front se stupanjem u Đilasovu koaliciju odrekao dijela svoje stranačke prepoznatljivosti i priklonio politikama koje su često suprotne onima koje kao stranka ljevice zagovara, a izbornim spajanjem s NADA-om stupio bi u politički brak sa strankom s kojom ne dijeli skoro ništa više osim želje da smjeni Vučićevu vlast.

SLIČNO su reagirali i lideri koalicije NADA. Dok Zeleno-lijevi front javno predlaže da 'Srbija protiv nasilja' i NADA i na nove izbore izađu s posebnim listama, lideri NADA-e zasad inzistiraju da se o eventualnoj zajedničkoj izbornoj listi razgovara tek nakon što se vladajuću Vučićevu koaliciju natjera da primjeni veći dio OESS-ovih preporuka kako bi se izbori održali u ravnopravnijim i slobodnijim uvjetima. Istovremeno, koalicija NADA osluškuje i pozive manjih stranaka desnice (Dveri i Narodna stranka), koje od nje traže da ih okupi na zajedničkoj izbornoj listi kako bi udruženi spasili propale glasove njihovih birača i tako ojačali svoju postizbornoj poziciju u Beogradu, a onda i na nacionalnoj političkoj sceni. Sličan pokušaj udruživanja desnice prije prosinačkih izbora nije uspio jer su se osim NADA-e druge stranke protivile postizbornoj suradnji s lijevo-liberalnom koalicijom 'Srbija protiv nasilja'.

No sve su to kalkulacije o kojima će završnu riječ izreći beogradski birači. Analitičari procjenjuju da će birači vladajuće naprednjačko-socijalističke koalicije jednako glasati kao na prosinačkim izborima, a ne bi ih iznenadilo i da udruženi naprednjaci i socijalisti poboljšaju svoj izborni rezultat preotevši dio birača izbornih gubitnika s prošlih izbora i razočaranih birača Nestorovićevog pokreta. Slično očekuju da će postupiti i birači 'Srbije protiv nasilja' i NADA-e ako i ovaj put samostalno izađu na izvore, ali nisu sigurni kako će reagirati na zajedničku izbornu listu, pogotovo birači Zeleno-lijevog fronta, Novog DSS-a i POKS-a. Najmanje se pak usuđuju prognozirati za koga će ovaj put glasati oko 50 tisuća birača Nestorovićevog pokreta 'Mi – Glas iz naroda', a teško im je procijeniti i hoće li se ponoviti zavidna izlaznost birača ili će veći broj njih dići ruke od izbora i preustupiti se radostima proljeća u Beogradu. ■

Novi izbori u glavnom gradu Srbije raspisani su nakon što je istakao rok za formiranje vlasti (Foto: Miloš Tešić/ATAImages/PIXSELL)

Андреј Пленковић и Драган Човић у Бањој Луци (Фото: Дејан Ракић/PIXSELL)

Плинска мора

Хоће ли Босна и Херцеговина напоскон постати енергетски неовисна од Русије, барем када је у питању природни плин, сада овиси о Драгану Човићу, а онедавно и о Андреју Пленковићу

Већ мјесецима траје одсудна политичка борба која би могла резултирати поћелом плинског водова у Босни и Херцеговини по етничким линијама. Најприје рецимо да грађани Босне и Херцеговине плаћају најскупљу цијену природног плина у регији, а очекује се да ће се тај тренд и даље наставити. Нарочито откако је почела агресија Русије на Украјину, цијене плина у БиХ повећане су неколико пута. Разлог томе је што Босна и Херцеговина овиси о руском плину који се допрема путем тзв. Турског тока.

Хоће ли Босна и Херцеговина напоскон постати енергетски неовисна од Русије, барем када је у питању природни плин – сада овиси једино о Драгану Човићу, вјечитом лидеру хдз-а БиХ и тренутном првом замјенику председавајућег Дома народа Парламентарне скупштине БиХ, који је сада добио потпору и од премијера Хрватске Андреја Пленковића.

Да би се то догодило, неопходно је да БиХ у сарадњи с Хрватском реализира пројект прикључења на тзв. Јужну интерконекцију, која је дио Јадранско-јонског плинског водова, чиме би БиХ добила приступ хрватској плинској мрежи. Другог начина нема, с обзиром на то да се председник Републике Српске Милорад Додик противи повезивању плинског водова преко

Славонског и Босанског Брода како би очувао тијесне везе с Русијом.

Подсјетимо се, БиХ тренутно увози плин једино из Русије путем Турског тока, којем се прикључила 2021., и у њој постоје два подухвата која увозе плин из Русије и два која управљају плинском водом. Енергоинвест из Сарајева, у већинском власништву Федерације БиХ, увозник је Газпромовог плина у овом ентитету. У Републици Српској формирана је 2012. компанија Гас Рес Бања Лука, која је увозник истог плина за тај ентитет. ВХ Гас управља дијелом бх. плинског водова који иде од Зворника до Сарајева, али само дијелом који пролази овим ентитетом. На територији ентитета РС плинском водом управља Гас Промет с Пала код Сарајева, који је у већинском власништву Србијагаса. Осим тога, постоји и Нова источна интерконекција, заједнички пројект Србије и ентитета Република Српска, који би ишао из Србије преко БиХ, али је покренут без сагласности институција БиХ.

Пројект Јужне интерконекције подразумева допремање плина из Азербједана, и подржавају га Европска банка за обнову и развој и УСАИД. У Босни и Херцеговини је закон о томе најприје упућен у парламентарну процедуру, након чега је повучен, и сада већ годинама стоји у некој врсти правног лимба, у

којем се сви актери слажу око чињенице да је потребно изградити тај плински вод, али и који се истодобно не могу договорити тко ће тим плинском водом управљати. Овај пројект обухвата изградњу новог плинског водова који би кренуо из правца Загвозда у Хрватској, са одвојцима према Мостару и Новом Травнику, након чега би се спојио с постојећим магистралним плинском водом у БиХ изграђеним 1980-их година.

Међутим, хдз БиХ има своје захтјеве у вези с пројектом, укључујући промјену носиоца пројекта и локације сједишта, што је довело до блокаде закона у парламенту. Та блокада представља озбиљну препреку за даљњи напредак пројекта, јер је за доношење кључних одлука потребна политичка сугласност. Додатно, члан Предсједништва БиХ из реда хрватског народа Жељко Комшић поставио је услов за подршку пројектима, захтијевајући доношење државног закона о гасу прије него што се настави с изградњом. Тај исти став је изнио и бошњачки члан Предсједништва БиХ Денис Бећировић, рекавши да да ће ставити свој потпис, али након што буде усвојен државни закон о гасу.

У најкраћем, закон којим би се званично покренула изградња плинског водова је усвојен у Представничком дому Пар-

ламента Федерације БиХ крајем 2021, када су га подржали и заступници хдз-а БиХ. Међутим, закон никада није дошао на дневни ред Дома народа Федералног парламента јер су делегати хдз-а уложили амандмане на раније усвојен закон у Представничком дому, који су подразумевали да се из пројекта искључи компанија ВХ Гас са сједиштем у Сарајеву и да се пројект пребаци на нову твртку, чије би сједиште било у Мостару. Главни аргумент због којег лидер хдз-а БиХ Драган Човић инсистира на оснивању нове твртке своди се на тврдњу да у 'ВХ Гасу нема Хрвата', унаоч обећању једног од лидера партнерске Тројке – Елмедине Конаковића из странке Народ и правда – да нема запрета да хдз постави 'свог' Хрвата на чело ВХ Гаса.

РАЗЛОГЕ за Човићево инсистирање на потпуно новој компанији треба тражити у чињеници да је још крајем 2021. у Мостару основана твртка Ероплин, чија је ђелатност градња цјевовода за течности и плин, и чији је оснивач и власник Човићев познаник, подузетник Ивица Нуић, иначе рођени Коњичанин и господарски тајник Матице хрватске. Мјесец након што је Нуић регистровао фирму за градњу цјевовода у Мостару хдз је кренуо с оспоравањем ВХ Гаса као фирме која би по природи ствари требала да доврши оно што је започела. Медији у БиХ су још тада писали како је ВХ Гас урадио сав посао, али да до урбанистичке сугласности није могао доћи, јер надлежно федерално министарство већ годинама воде кадрови хдз-а.

Због приче о Ероплину и свим опструкцијама прошле су године реагирани из САД-а, па је амерички државни секретар Ентони Блинкен писао министрима вањских послова БиХ и Хрватске – Елмедину Конаковићу и Гордану Грлићу Радману – захтијевајући од њих да изврше притисак на Драгана Човића како би престале опструкције овог пројекта.

Ови политички сукоби и несугласнице унутар земље представљају озбиљну препреку за остваривање стратешких циљева у вези с енергетском сигурношћу. Надаље, такви сукоби могу довести до одлагања или чак потпуног пропадања пројекта, што би могло имати дугорочне негативне посљедице по енергетску стабилност и развој Босне и Херцеговине.

За неупућене, Човићева идеја је да новоформирана федерална компанија под називом Јужна плинска интерконекција расписује тендер, на којем би посао добио Ероплин, чиме би се, ријечима Човића, завршио 'пројект од интереса за хрватски народ'. Упућени пак тврде да је стварни разлог Човићеве блокаде овог пројекта испуњавање жеља Владимиру Путину, зато што је смисао градње Јужне интерконекције управо слабљење руског монопола над плинским токовима у БиХ. Човић није једном у регионалним и свјетским медијима означен као, уз Додика, најпоузданији Путинов савезник у Босни и Херцеговини.

Тим прије више забрињава најновији став премијера Хрватске Андреја Пленковића, који се до сада није противио пројекту изградње Јужне интерконекције, али који је овога пута јасно ставио до знања да подржава Човићев став, те ће наставити с реализацијом пројекта који 'доприноси квалитетнијем животу Хрвата и бољитку цијеле БиХ'. ■

Božansko nasilje Aarona Bushnella

Ne bi li, u pravednom svijetu, američka flota trebala razbiti izraelsku blokadu Gaze i dostaviti onamo hranu i lijekove? Ne bi li Izraelu trebalo uručiti ultimatum da povuče svoje snage iz Gaze? Ne bi li one koji vrše genocid, kao i one koji ga podržavaju, trebalo pozvati na odgovornost? Bushnellova nas smrt prisiljava da se suočimo s ovim jednostavnim pitanjima

KADA je spustio svoj telefon na tlo kako bi pokrenuo prijenos uživo i zapalio se ispred izraelske ambasade u Washingtonu, uslijed čega je umro, AARON BUSHNELL suprotstavio je božansko nasilje radikalnom zlu. Kao aktivan član američkih zračnih snaga bio je kotačić u golemoj mašineriji koja podupire tekući genocid u Gazi, ništa manje moralno kriv od njemačkih vojnika, tehnokrata, inženjera, znanstvenika i birokrata koji su podmazivali aparat Holokausta. To je bila uloga koju više nije mogao podnositi. Umro je za naše grijeha.

‘Više neću sudjelovati u genocidu’, govori mirno na snimci, dok hoda prema kapiji

Prosvjednici ispred izraelske ambasade u Washingtonu
(Foto: CNP/SIPA USA/PIXSELL)

ambasade. ‘Uskoro ću počinuti ekstremni čin protesta. Ali u usporedbi s onim što od ruku kolonizatora proživljavaju ljudi u Palestini, taj čin nije nimalo ekstreman. To je ono za što je vladajuća klasa odlučila da će biti normalno.’

Mladi muškarci i žene prijavljuju se u vojsku iz raznih razloga, ali izgladnjivanje, bombardiranje i ubijanje žena i djece obično nisu među tim razlozima. Ne bi li, u pravednom svijetu, američka flota trebala razbiti izraelsku blokadu Gaze i dostaviti onamo hranu i lijekove? Ne bi li američki borbeni avioni trebali uspostaviti zonu zabrane letenja kako bi zaustavili neprekidno bombardiranje? Ne bi li Izraelu trebalo uručiti ultimatum da povuče svoje snage iz Gaze? Ne bi li trebalo prestati s isporukama oružja, milijardi dolara vojne pomoći i obavještajnih

podataka? Ne bi li one koji vrše genocid, kao i one koji ga podržavaju, trebalo pozvati na odgovornost? Bushnellova nas smrt prisiljava da se suočimo s ovim jednostavnim pitanjima.

‘Mnogi od nas pitaju se’, napisao je neposredno prije samoubojstva, ‘što bih napravio da sam živio u doba ropstva? Ili na Jugu u vrijeme rasnih zakona Jim Crow? Ili aparthejda? Što bih napravio da moja država vrši genocid? Odgovor je – ona ga čini upravo sada.’

Koalićijske snage intervenirale su u sjevernom Iraku 1991. kako bi zaštitile Kurde u prvom Zaljevskom ratu. Patnja Kurda bila je velika, ali ipak patuljasta u usporedbi s genocidom u Gazi. Uspostavljena je zona zabrane letenja za iračke zračne snage, a iračka vojska pogurana je izvan sjevernih kurdskih područja. Humanitarna pomoć spasila je Kurde od skapavanja od gladi i smrti izazvanih zaraznim bolestima. Ali to je bilo drugo vrijeme, drugi rat. Genocid je zlo kada ga čine naši neprijatelji, ali kada ga čine naši saveznici, mi ga branimo i podržavamo.

WALTER BENJAMIN, čiji su prijatelji FRITZ HEINLE i RIKA SELIGSON počinili samoubojstvo 1914. u znak protesta protiv njemačkog militarizma u Prvom svjetskom ratu, u svom eseju ‘Kritika nasilja’ razmatra djela nasilja koja poduzimaju pojedinci koji se konfrontiraju s radikalnim zlom. Svaki takav čin koji prkosi radikalnom zlu krši zakon u ime pravde. On učvršćuje suverenost i dostojanstvo pojedinca. Osuđuje nasilje države, povlači za sobom volju da se umre. Benjamin je ova ekstremna djela otpora nazvao ‘božanskim nasiljem’.

Bushnellovo je samozapaljenje, koje je većina novinskih organizacija i društvenih mreža cenzurirala, stav, a njegova je svrha da bude viđeno. Ugasio je svoj život na isti način na koji su ugašene tisuće života Palestinaca, uključujući i dječjih. Imali smo priliku gledati ga kako izgara do smrti. Tako to izgleda, to se zbog nas događa i Palestincima.

Slika Bushnellovog samozapaljenja moćna je politička poruka, slično kao i ona budističkog svećenika THICH QUANG DUCA u Vijetnamu 1963. ili mladog prodavača voća MOHAMEDA BOUAZIZIJA u Tunisu 2010. Ona

protresa gledatelja iz stanja pospanosti, prisiljava ga da pretpostavke dovodi u pitanje, moli ga da djeluje. Ona je politički teatar, ili možda religijski ritual, u svom najpotentnijem obliku. Budistički svećenik Thich Quang Duc ovako je rekao: ‘Izraziti volju samozapaljenjem ne znači počinuti čin destrukcije, već čin stvaranja, podnijeti patnju i umrijeti za dobrobit svog naroda.’

Ako je Bushnell bio voljan umrijeti, opeotavano pritom vičući ‘Slobodna Palestina!’ dok je gorio, onda to znači da se događa nešto užasno, užasno krivo.

Ova pojedinačna samožrtvovanja često postanu mjesta okupljanja za masovni otpor. Ona mogu zapaliti iskrnu revolucionarnog buđenja, kao što se to dogodilo u Tunisu, Libiji, Egiptu, Jemenu, Bahreinu i Siriji. Bouazizi, kojega je potaknula činjenica da su mu

Božansko nasilje užasava korumpiranu i diskreditiranu vladajuću klasu, ono razotkriva njezinu izopačenost, pokazuje da nisu baš svi paralizirani strahom. Ono je sirenski poziv na borbu protiv radikalnog zla, to je bila Bushnellova namjera

lokalne vlasti zaplijenile vage i proizvode, nije namjeravao započeti revoluciju, ali su male ponižavajuće nepravde koje je trpio pod korumpiranim režimom BENA ALIJA odjeknule među podjednako zlostavljanim publikom. Ako on može umrijeti, onda oni mogu izaći na ulice.

Ova su djela žrtvena rođenja, ona nago-viještaju nešto novo. Ona su potpuno odbacivanje, u najdramatičnijem obliku, konvencija i dominantnih sustava moći. Ona su dizajnirana da bi bila užasavajuća, cilj im je da šokiraju. Gorjeti do smrti jedan je od najjezivijih načina umiranja.

Riječ samozapaljenje (*self-immolation*) dolazi od latinske riječi *immolare* i označava posipanje žrtve posoljenim brašnom prilikom posvećenog ritualnog žrtvovanja. Samozapaljenje kakvo je Bushnellovo povezuje sveto i profano putem medija žrtvene smrti.

ALI da bi se učinilo nešto ovako radikalno potrebno je ono što teolog REINHOLD NIEBUHR naziva 'uzvišenim ludilom duše'. On kaže da 'ništa osim takvog ludila nije u stanju upustiti se u bitku protiv maligne moći i duhovne izopačenosti u vrhovima vlasti'. Takvo je ludilo opasno, ali nužno u konfrontaciji s radikalnim zlom jer bez njega istina ostaje zamagljena. Liberalizmu, upozorava Neibuhr, 'nedostaje duh entuzijazma, da ne kažem fanatizma, koji je nužan kako bi se svijet izbacio iz utabanih staza, on je previše intelektualan i premalo emocionalan da bi bio efikasna sila povijesti'. Ovaj ekstremni protest, ova 'uzvišena ludost' bila je tijekom cijele povijesti moćno oružje u rukama potlačenih.

Oko 160 slučajeva samozapaljenja zbog kineske okupacije koji su se u Tibetu dogodili od 2009. godine smatraju se vjerskim obredima, odnosno djelima kojima se objavljuje da su žrtve slobodne od kontrole države. Putem njegovog ili njezinog primjera samozrtvovanja mučenik slabi i raskida veze s nasilnom moći države. Mučenik reprezentira totalno odbacivanje *statusa quo*. To je razlog zašto svaka država nastoji diskreditirati mučenika ili ga pretvoriti u neosobu, one poznaju i boje se moći mučenika, čak i kada su mrtvi.

Godine 1965. DANIEL ELLSBERG svjedočio je događaju u kojemu se 22-godišnji antiratni aktivist NORMAN MORRISON polio kerozinom i zapalio – plameni jezici dizali su se nekoliko metara uvis – ispred ureda ministra obrane ROBERTA MCNAMARE u Pentagonu, u znak protesta protiv rata u Vijetnamu. Ellsberg je kasnije ovaj događaj, zajedno s antiratnim protestima diljem zemlje, naveo kao jedan od motiva zbog kojih je odlučio objaviti Pentagonske papire.

Nakon što je s mirovnom delegacijom u vrijeme rata otputovao u sjeverni Vijetnam, radikalni katolički svećenik DANIEL BERRIGAN posjetio je u bolničkoj sobi srednjoškolca RONALDA BRAZEEJA, koji se također polio kerozinom i zapalio ispred Katedrale bezgrešnog začeca u centru Syracusea u New Yorku u znak protesta protiv rata. 'Mjesec dana kasnije još je bio živ', piše Berrigan, 'osjetio sam miris izgorjenog mesa i ponovno doživio ono što sam vidio u sjevernom Vijetnamu. Dječak je umirao u mukama, tijelo mu je izgledalo poput velikog komada mesa položenog na roštilj. Umro je ubrzo nakon toga. Osjetio sam kako su mi osjetila napadnuta na jedan sasvim nov način. Razumio sam moć smrti u modernom svijetu. Znao sam da moram govoriti i djelovati protiv smrti koja se multiplicirala u tisućama u Zemlji goreće djece. Otišao sam u Catonsville zato što sam prije toga bio u Hanoiju. U Catonsvilleu u Marylandu

'Što bih napravio da sam živio u doba ropstva? Ili na Jugu u vrijeme rasnih zakona Jim Crow? Ili aparthejda? Što bih napravio da moja država vrši genocid? Odgovor je – ona ga čini upravo sada', napisao je Bushnell neposredno prije samoubojstva

Berrigan i osmero drugih aktivista, poznati kao devetorka iz Catonsvillea, u maju 1968. provalili su u tamošnji regrutni centar, uzeli 378 dosjea o regrutima i zapalili ih napalnom iz kućne radinosti na parkiralištu. Berrigan je osuđen na tri godine zatvora u federalnoj kaznionici.

Bio sam u Pragu 1989. u vrijeme Baršunaste revolucije i tamo prisustvovao komemoraciji za 20-godišnjeg studenta JANA PALACHA. On se 1969. na stepenicama ispred Narodnog kazališta na Vaclavskim namestima polio benzinom i zapalio. Umro je tri dana kasnije, ostavivši za sobom poruku da je to što je napravio bio jedini preostali čin da izrazi svoj protest protiv sovjetske invazije na Čehoslovačku, koja se dogodila pet mjeseci ranije. Povorku koja je došla na sprovod razbila je policija, a kada su se na njegovom grobu na groblju Olšany učestalo počele pojavljivati zapaljene svijeće, komunističke vlasti, odlučne da zatru uspomenu na njega, iskopale su njegovo tijelo, kremirale ga i uručile njegovoj majci.

Te zime 1989. cijeli je Prag bio prekriven plakatima s Palachovim licem. Dva deset-

Ugasio je svoj život na isti način na koji su ugašene tisuće života Palestinaca – Aaron Bushnell (Foto: Cristina Matuozzi/Sipa USA/PIXSELL)

ljeća kasnije njegova smrt veličala se kao vrhunaravni čin otpora protiv prosovjetskog režima instaliranog nakon svrgavanja ALEKSANDRA DUBČEKA. Tisuće ljudi marširalo je na Trg vojnika Crvene armije i preimenovalo ga u Trg Jana Palacha; pobijedio je.

Ako jednoga dana korporativna aparthejd država Izrael bude razmontirana, ulica u kojoj se Bushnell zapalio nosit će njegovo ime. Kao i Palach, dobit će počasti zbog svoje moralne hrabrosti. Palestinci, izdani od cijelog svijeta, na njega već gledaju kao na heroja, a zahvaljujući njemu neće biti moguće demonizirati sve nas.

Božansko nasilje užasava korumpiranu i diskreditiranu vladajuću klasu, ono razotkriva njezinu izopačenost, pokazuje da nisu baš svi paralizirani strahom. Ono je sirenski poziv na borbu protiv radikalnog zla, to je bila Bushnellova namjera. Njegova žrtva obraća se boljoj verziji nas samih. ■

INTERNACIONALA

Macronove ambicije su bez podloge

Šta se prije zaboravi Macronova izjava o tome kako nije isključeno da zapadne trupe odu u Ukrajinu, biće bolje i za njega i za NATO. Za Macrona kažu da je beskraino ambiciozan, ali njegove su ambicije bez stvarne podloge, govori Novostima Radimir Diklić, direktor novinske agencije Beta i nekadašnji ambasador Srbije u Francuskoj i Belgiji

NA samitu o pomoći Ukrajini, održanom krajem veljače u Parizu, Emmanuela Macrona su upitali hoće li vojske zapadnih zemalja otići u Ukrajinu kako bi pomogle obrani od ruske agresije. Odgovorio je kako 'ništa ne bi trebalo biti isključeno' te da bi zapad trebao napraviti sve što može da 'spriječi Rusiju da prevlada'. Izjava je odmah izazvala ne samo žestoku reakciju Moskve, nego i odlučno protivljenje cijelog niza zapadnih zemalja – Njemačke, Španjolske, Švedske i drugih, uključujući i Sjedinjene Države. Kako to komentirate? **MACRON** je tom izjavom jako uznemirio zapadni blok i dao 'municiju' Kremlju za žestok odgovor. **PUTIN** i njegov ministar obrane **SERGEJ ŠOJGU** dali su do znanja da bi, kad bi se ostvarila, takva pretnja dovela do nuklearnog rata. Interesantne su vrlo negativne reakcije unutar Evropske unije. Osim zemalja koje ste spomenuli i Poljska je odmah rekla da njeni vojnici neće ići da ratuju u Ukrajinu, a znamo kakav je inače

poljski stav prema Moskvi. Mislim da Macron uopšte nije mislio da će da izazove takve reakcije, i što se ta priča prije zaboravi, to bolje po njega i po NATO.

Jedna interpretacija kaže da je Macron poslao poruku Putinu i da je zapad već prešao mnogo prvobitno postavljenih 'crvenih linija'. Drugi ističu da je javnim podjelama samo iskazana slabost EU-a. Postoji i teza da se zapravo pokušao povećati pritisak na Njemačku da Ukrajini dostavi dalekometne rakete Taurus – dok je sama Francuska izložena kritikama jer je Kijevu poslala mnogo manje pomoći od drugih. Što je Macron zapravo htio postići?

Na prvi pogled je između Francuske i Nemačke sve u redu, ali u okviru EU-a između te dve zemlje, koje se smatraju motorima Unije, postoji tihi rivalitet. Nemačka je u blagoj prednosti u svim aspektima funkcionisanja EU-a, pa i što se odnosa prema sukobu u Ukrajini tiče. Berlin očigledno pomaže Kijevu, ali postoje neke granice. Dati Ukrajincima dalekometne rakete je veoma rizično, jer ne znate hoće li oni sutra da ih ispale prema Moskvi. Ni Amerikanci ne šalju rakete velikog nego srednjeg dometa, kojima se uglavnom gađaju ciljevi nedaleko ratišta. Francuska se nije proslavila što se slanja pomoći tiče. Svakako, sve što je poslato nije ni blizu onog što Ukrajina od Francuske i Nemačke očekuje. U priči ima i

drugi aspekt, a taj je da Macron kod kuće ima veoma komplikovanu socijalnu situaciju, sa prosvedima poljoprivrednika kod pariške Trijumfalne kapije. Moguće da je njegova namera bila i da skrene pažnju s tih pitanja.

Uvelike se raspravlja o tome što bi za budućnost NATO-a značio Trumpov povratak u Bijelu kuću. Francuska je jedina članica EU-a s nuklearnim arsenalom i mjestom u Vijeću sigurnosti UN-a. Je li ta Macronova izjava dijelom i pokušaj da demonstrira ulogu Francuske kao sile koja bi mogla preuzeti brigu o evropskoj sigurnosti?

Za Macrona kažu da je beskraino ambiciozan, ali od Francuza možete da čujete kako su te ambicije bez stvarne podloge. On sasvim sigurno želi da Francuska bude vodeća sila. Stalna linija francuske politike je da zemlja mora da bude među prvima u Evropi u svakom pogledu, pa i u pitanjima bezbednosti. Pariz odavno zagovara zasnivanje evropskih vojnih snaga, zajednički vojni korpus. Međutim, ko bi sada hteo da u taj korpus pošalje svoje vojnike, pa da oni završe u Ukrajini? Takvim izjavama Macron odbija druge. Takođe, Francuska je dosta razapeta, njene trupe su razmeštene na više mesta u Africi gde dnevno sudeluju u borbama. Konačno, istočni deo EU-a, zemlje bivšeg sovjetskog bloka, što se bezbednosti tiče gledaju samo u Washington. Zahvaljujući EU-u snažno su se razvile, ali za njih bezbednost znači – Amerika. U Nemačku nemaju poverenja iz istorijskih razloga, dok im je Francuska predaleko i u njihovoj percepciji izgleda slaba. Nema sumnje da bi Macron želeo da se Francuska nametne, ali ona nema za to potrebne kapacitete.

Bliže se izbori za EU parlament, a prema anketama u Francuskoj vodi tvrdo desna stranka Nacionalno okupljanje pod vodstvom Marine Le Pen. Čitav svoj mandat Macron pokušava provesti liberalne ekonomske reforme, no nailazi na snažan otpor. Kakva je njegova unutarnja politika?

Francuska je kapitalistička zemlja, ali s veoma razvijenim socijalnim sistemom za-

štite građana. Macron na nekoliko frontova pokušava da ta davanja smanji ili ukine. To proizvodi situacije kakva je sada s poljoprivrednicima. Oni čine možda pet-deset odsto ukupnog stanovništva, ali su tako dobro organizovani da maltene onaj ko njih pridobije može da dobije izbore. To zna svako ko se u Francuskoj bavi politikom. Prva francuska briga unutar EU-a jeste zaštita svog seljaka, a nema francuskog predsednika koji ne posećuje poljoprivredne sajmove. Sada je na sajam išao i Macron, ali su ga zasuli smećem i dočekali zvižducima. Pokušaj da smanji davanja ne može da prođe. Njegov rejting je za francuskog predsednika izuzetno nizak i u ovom je trenutku on čisti gubitnik.

Kuloari kažu da je Macron u izuzetno dobrim ličnim odnosima s Aleksandrom Vučićem. No u zadnje vrijeme se Francuskoj strateški približava i Hrvatska, između ostalog i kupnjom borbenih aviona. Kako komentirate ulogu Pariza u našoj regiji?

To da je Macron najbolji **VUČIĆEV** prijatelj kaže sam Vučić. Od Macrona to baš i nismo čuli. Naravno, Francuzi neće reći da to nije tačno, na toj priči oni imaju koncesiju za gradnju beogradskog metroa, koncesiju za beogradski aerodrom ili za spalionicu i reciklažu otpada. Imaju dakle veoma ozbiljne poslove i šta smeta Macronu šta neki mali diktator tvrdi da su oni najbolji prijatelji? Macron je svojevremeno odveo Vučića u podrume Jelisejske palate gdje se nalaze klasičkovana vina, ali za praznik 14. jula, kada se palata otvara i u nju može da uđe i vidi je svako. Znači samo da su Francuzi znali na šta se ovdašnji predsednik 'pali' i to su mu priredili. Francuska sa ovdašnjim zemljama ima veoma razvijene ekonomske odnose i želi da ih i dalje razvija. Iste ambicije kao sa Srbijom gaji i prema Kosovu, a interese ima i u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Pariz pokušava aktivno igrati i diplomatsko-geopolitičku ulogu, imamo primjer francusko-njemačkog plana za rješavanje problema Kosova?

Francuzi su sa Nemačkom napravili dobar posao oko tog sporazuma, koji je u martu prošle godine operacionalizovan takozvanim Ohridskim sporazumom. Zapravo su doveli do toga da danas Srbija na Kosovu nema ni jedan znak suverenosti. Srbija je iz predviđene mape puta uradila sve, dok Albanci nisu ispunili svoje obaveze. Kamen spoticanja je Zajednica srpskih opština, za koju Vučić tvrdi kako će da dokaže suverenost Srbije na Kosovu, šta naravno nema veze sa stvarnošću. Istovremeno Albanci slušaju samo Washington.

Premijer Kosova, **ALBIN KURTI**, nema namere da se pretrgne u implementaciji sve dok ne zagrne Amerikanci. Sličnih situacija je bilo i ranije, Kurti ili njegovi prethodnici inzistirali su da nešto neće prihvatiti, da bi nakon večere kod američkog ambasadora skupština Kosova izglasala upravo to šta se prethodno odbijalo. Naravno, Amerikanci gledaju da taj mehanizam ne upotrebljavaju preterano i da, kada pritiskaju Albance, mogu ukazati na to da je Srbija izvršila svoj deo obaveza. Svakako, teško da Francuska može sama da nametne ili postigne ikakvo rešenje.

■ Jerko Bakotin

Radimir Diklić
(Foto: Beta/Nenad Petrović)

Suđenje pod svetlom tabloida

Suđenje za ubistvo devet učenika i čuvara u oš Vladislava Ribnikara zatvoreno je za javnost, ali tabloidi iznose detalje iz sudnice. Porodice žrtava smatraju da bi bilo dobro da je suđenje otvoreno, a na zidu pored škole na rođendan predsjednika Vučića osvanula je čestitka na kojoj piše i 'bojte se psi'

VEST o produženju pritvora VLADIMIRU KECMANOVIĆU, ocu dečaka koji je 3. maja 2023. ubio devet učenika i čuvara u školi, uz još šest povredjenih, popunila je pauzu u suđenju za ubistva u oš Vladislav Ribnikar. Prema rešenju Višeg suda pritvor mu može trajati najduže 60 dana. Otac je optužen za teško delo protiv opšte sigurnosti. Sumnja se da je obučavao dete kako da rukuje oružjem, kao i da nije obezbedio uslove za čuvanje vatrenog oružja. Protiv majke maloletnog napadača optužni-

ca je podignuta zbog krivičnog dela nedozvoljene proizvodnje, držanja i prometa oružjem. Optužnicom Višeg javnog tužilaštva predloženo je da sud oca maloletnika K. K. osudi na kaznu zatvora od 12 godina, a majku na kaznu zatvora od dve i po godine. Osim roditelja optuženi su i vlasnik i instruktor streljačkog kluba, u koji je prema navodima tužilaštva, V. K. odvodio maloletnog sina da vežba pucanje na pokretnim metama. Za vlasnika i instruktora Više javno tužilaštvo u Beogradu traži kazne zatvora u trajanju od po tri godine zbog davanja lažnih iskaza tokom istrage. Kao što su u Tužilaštvu najavili suđenje je zatvoreno za javnost, iako su i roditelji ubijene dece bili protiv toga. To, međutim, nije smetalo brojnim tabloidima da iznose detalje iz sudnice. Kako i zašto? Možemo samo pretpostaviti da informacije iz suda cure. Koliko su one tačne, ne znamo. — Mi tu tabloidizaciju imamo od 3. maja — govori nam Žarko CVEJIĆ, otac devojčice koja i

dalje ide u oš Vladislav Ribnikar i dodaje da su mediji od prvog dana od ubice pravili zvezdu, pa su prenosili kako se ponaša u ustanovi u koju su ga zatvorili.

— A mnogo manje čujemo o deci koje više nema — zaključuje on.

I on smatra da bi bilo dobro da suđenje bude otvoreno za javnost.

— Voleo bih da čujem kako je bilo moguće da puca, da dođe u školu naoružan, ali nadam se da ćemo u presudi saznati odgovore na pitanja: ko, zašto i kako jer je to jedan od razloga zašto se i sudi — ističe Cvejić.

Na ročištu početkom marta optuženog Kecmanovića ispitivali su Sud i Tužilaštvo. Omogućeno je da u sudnici budu prisutni roditelji ubijene dece, koji tek treba da postavljaju pitanja optuženom. On, za sada, ne želi da odgovara na njihova pitanja, ali advokati oštećenih porodica ističu da ta odluka nije u skladu sa zakonom i da ne postoji mogućnost da se to desi. Postoji, naime, mogućnost da se on brani ćutanjem, ali nema mogućnost da bira da li će mu neko postavljati pitanja. Kecmanović je, inače, negirao svoju krivicu za delo protiv opšte sigurnosti. Nakon odbrane prvooptuženog slede i iznošenje odbrane MILJANE KECMANOVIĆ, a zatim i instruktora i vlasnika streljane.

Uporedo sa krivičnim postupkom vodi se i parnični koji je, za razliku od krivičnog, javan. Parnični postupak vodi se zato što su porodice nastradalih tužile porodicu Kecmanović zbog naknade nematerijalne štete zbog smrti bliskog lica.

Dok traju ti postupci ne jenjava ni priča o eventualnom memorijalnom centru na mestu škole. Ministarka obrazovanja, SLAVICA ĐUKIĆ DEJANOVIĆ, u intervjuu Insajderu rekla je da očekuje da ideja o memorijalnom centru bude formirana do kraja školske godine.

Objavljena je i informacija da porodica Kecmanović želi dati donaciju za taj memorijalni centar, u znak sećanja na ubijenu decu i radnika obezbeđenja, na što se oglašio DRAGAN KOBILJSKI, otac ubijene devojčice.

‘Još uvek ne mogu da pojmem pokušaj relativizacije gnusnog zločina od strane Kecmanovića i njihove advokatice IVELJE iznošenjem tobožnje želje porodice Kecmanović da daju donaciju za memorijalni centar ubijene dece. To nam putem advokata poručuju ljudi koji se nisu ni pojavili na iznošenju naših najdubljih patnji, čime su još jednom potvrdili potpuno odsustvo saosećanja i društvene odgovornosti. Ostaje mi samo da ih umirim i da im kažem: ‘Već smo se izjasnili da svu eventualnu odštetu opredeljujemo u humanitarne svrhe, tako da ne brinete oko donacije za društveno dobro. Kada je memorijalni centar u pitanju, učinili ste više nego dovoljno, jer bez vas memorijalni centar ne bi ni postojao. Za njega ste u potpunosti zaslužni, tako da i tu budite spokojni’, napisao je Kobiljski na jednoj od društvenih mreža.

Advokatica optuženih predložila je da se parnični postupak obustavi do okončanja krivičnog jer je ishod parničnog vezan za ishod krivičnog. Nastavak saslušanja, u oba postupka, očekuje se početkom aprila, a dok javnost iščekuje nove vesti, na zidu, baš ispod škole, za rođendan predsednika VUČIĆA osvanuo je grafit ispisan ćiriličnim slovima koji posebnom bojom akcentuju slova A. i V.: ‘Srbija je večna dok su joj deca verna!!! Srećan rođendan!!!’, uz dodatak: ‘Bojte se psi’.

■ Dejan Kožul

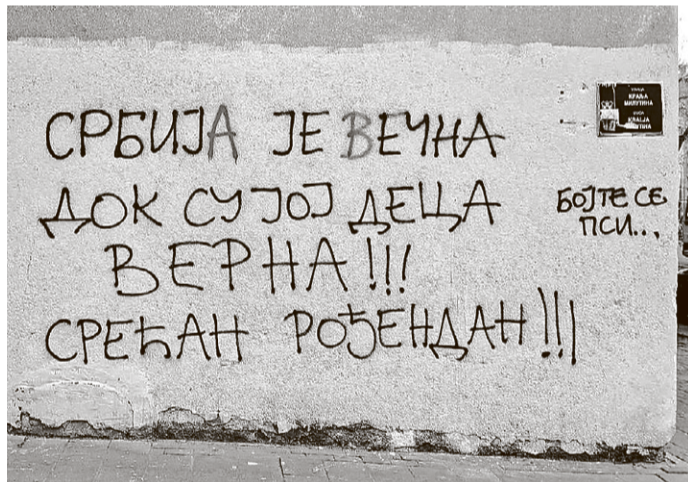
Rasulo na Haitiju

VLADA Haitija u nedjelju, 3. ožujka, proglasila je trodnevno izvanredno stanje i policijski sat nakon što su naoružane bande izvele veći broj koordiniranih napada na institucije u glavnom gradu Port-au-Princeu. Ubijeno je najmanje devetero ljudi, među kojima su četiri policajca, a bande su upale u policijske stanice, na aerodrom, nogometni stadion, u zgradu Narodne banke te dva zatvora. Pucnjava se čula u svim dijelovima grada, na ulicama su se palile automobilske gume, a uništen je i optički kabel vodeće telekomunikacijske kompanije.

Iz glavne državne kaznionice, u kojoj je bilo zatvoreno nekoliko vođa bandi, pobjeglo je svih 4.000 zatvorenika izuzev njih stotinjak među kojima i 18 kolumbijskih plaćenika koji su u ljeto 2021. sudjelovali u atentatu na predsjednika Haitija JOVENELA MOÏSEA. U prostoru inače prenapučenog zatvora novinari su u nedjelju našli samo razbacanu odjeću i namještaj te tri izrešeta tijela. Val nasilja započeo je dva tjedna ranije napadom na međunarodni aerodrom, a do eskalacije je došlo nakon što je premijer ARIEL HENRY otputovao u Keniju u pokušaju da osigura pomoć međunarodne vojne misije pod vodstvom te zemlje i s mandatom UN-a. Sa svojih 11 milijuna stanovnika Haitija, najsiromašnija država zapadne hemisfere, ima samo 9.000 policajaca, dok naoružane bande kontroliraju 80 posto teritorija glavnog grada. Premijer Henry preuzeo je tu dužnost nakon ubojstva Moïsea u srpnju 2021. te je otad u više navrata odgodaio raspisivanje izbora, koji se ne održavaju od 2016. Trebali su se održati 7. veljače, ali su i tada otkazani, nakon čega su izbili masovni protesti u kojima se tražila Henryjeva ostavka.

Odgovornost za taj val nasilja preuzeo je bivši vojni oficir a sada šef kriminalne federacije G9, koji je rekao da je cilj napada uhvatiti šefa policije i ministre te spriječiti Henryjev povratak u zemlju. Nakon što je u siječnju kenijski Visoki sud prijedlog o slanju policije u Haiti proglasio neustavnim, jer dvije države nisu imale adekvatan bilateralan ugovor, Henry je u petak, 1. ožujka, u Nairobiju potpisao sporazum s kenijskim predsjednikom WILLIAMOM RUTOM. Njime će se omogućiti odlazak 1.000 tamošnjih vojnika u sigurnosnu misiju na Haiti. Prilikom potpisivanja sporazuma Ruto je naglasio ‘zajedničko nasljeđe’, iako dvije države nemaju naročitih povijesnih poveznica, a do rujna prošle godine nisu imale ni diplomatske odnose. No Ruto je za tu misiju dobio podršku američkog predsjednika JOEA BIDENA, koji dosad nije izrazio želju za uplitanjem SAD-a, izuzev s 200 milijuna dolara pomoći za misiju koja je u listopadu prošle godine odobrena u Vijeću sigurnosti UN-a. Tada je na Haitiju provedeno i istraživanje koje je pokazalo da 63 posto stanovnika smatra da se sigurnost u zemlji ne može uspostaviti bez pomoći međunarodnih trupa.

■ Tena Erceg

Rodendanska čestitka predsjedniku Vučiću na zidu pored škole, uz prigodnu pretnju (Foto: Dejan Kožul)

PERSONA NON CROATA

Foto: Piroshka van der Wouw/REUTERS/PIXSELL

BERTU JANNSENU prije četiri desetljeća preostalo je šest mjeseci života. U tinejdžerskoj mu je dobi dijagnosticirano teško oboljenje srca. On je danas živ i radišan čovjek, vlasnik obrta za uokvirivanje slika u nizozemskom Herkenboschu. Život mu je spasila transplantacija srca, a danas je i u Guinnessovoj knjizi rekorda kao čovjek koji najduže živi s transplantiranim organom. Operiran je u Engleskoj jer se u njegovoj domovini tada još nisu obavljale takve operacije. Prosječni životni vijek ljudi s transplantiranim srcem nakon operacije je 16 godina.

■ T. P.

Prevoditelji u svijetu

'Fikseri u srednjem vijeku' Zrinke Stahuljak inspiraciju vuku iz iskustva autorice kao ratne prevoditeljice, a razvijaju se kao uzbudljiva studija paralelizama u funkcijama i tretmanu prevoditelja i posrednika u srednjem vijeku nasuprot suvremenog svijeta

PROSTORNO-VREMENSKE zone sukoba proždiru živote, priče i povijesti, dopirući do svijeta koji je od ratnog epicentra ugodno udaljen samo kao plamena površina; u življenoj je stvarnosti uvijek daleko više glasova, složenije zemljište iz kojeg povijest izvire, ambivalentniji prostor između smjerala koji će preuzeti narativ nakon lomova. Povijest briše iskustvo opasnosti, ambigvite-ta i ljudskosti, osobito onih koji se sudbinski nađu između ili onkraj dviju jasno pozicioniranih silnica. '[I]stodobno način pomirenja s osobnom poviješću i knjiga o povijesti', 'Fikseri u srednjem vijeku' ZRINKA STAHULJAK inspiraciju vuku iz iskustva autorice kao ratne prevoditeljice na linijama bojišnice bivše Jugoslavije, a razvijaju se kao uzbudljiva studija paralelizama u funkcijama i tretmanu prevoditelja i posrednika u srednjem vijeku nasuprot suvremenog svijeta.

Neverziranom oku-uhu kontraintuitivan, izraz 'fikser' alternativa je prozirnijim i užim značenjima prevoditelja i tumača; uvriježeni novinarski izraz za one koji vrše niz posredničkih poslova u zoni sukoba, od prevođenja preko posredovanja informacija o kulturološkim specifičnostima do praktičnih zadataka poput prijevoza ili kupovine. 'Jer se fikseri ne ograničavaju na prevođenje; oni donose odluke; njihov se rad odvija u situacijama koje iziskuju sposobnost akcije i reakcije koja ne ovisi o kodovima izvan terena, što vodi do nošenja oružja i delegiranja. Jedna od definicija fiksera mogla bi biti: 'prevoditelj u svijetu', prevoditelj koji ima sposobnost akcije zato što je u svijetu, na terenu.' Meka funkcionalnost fiksera uvjetuje složenu etiku pozicije koja se u danim okvirima nameće kao nužnost za one koji usluge fiksera koriste na terenu. I utoliko se snažnije dokidanjem tih istih okvira, prema uobičajenim uvjetovanjima odnosa moći i ljudskih afekata, potreba transformira u odbojnost, a zavisnost u nasilje.

Stahuljak poseže u dugu povijest fiksera (terdžumana, dragomana) kako bi ilustrirala raznolikost, ali i bitnu istovjetnost njihove pojave u različitim povijesnim trenucima. 'Misionar, križar ili hodočasnik u srednjem vijeku, kao zapadna interventna vojska ili ratni izvjestitelj danas, moraju ići preko posrednika – fiksera.' Naslućuje se već u odabranom citatu kontrast između (kvazi)miroljubivih praksi smještenih u razmjerno daleku povijest, posredovanih književnim i likovnim dokumentarnim i umjetničkim djelima te nasilja koje bitno određuje suvremeni kontekst u kojemu Stahuljak profilira fiksera. Pritom je značajno i da je materijal u knjizi primarno sabran i strukturiran kao ciklus predavanja na Collège de France 2018. godine, na katedri

za povijest vlasti u zapadnoj Europi od 13. do 16. stoljeća. Predavanja su tako održana nekoliko blaženih godina prije pandemij-skog iskustva koje je usložnilo promišljanje solidarnosti, rizika, kao i ekonomije impli-citne pa i eksplicitne u trgovanju životima i stratifikaciji važnosti različito grupiranih život, o kojoj Stahuljak govori iz drugog kuta. Knjiga je nastala i nekoliko godina prije ruskog imperijalističkog nasrtaja na Ukrajinu, kao i najrecentnijeg zaoštavanja izraelsko-palestinskog užasa do razmjera genocida nad palestinskim stanovništvom, sve uz devastirajuće mutavu reakciju ostatka svijeta. Na različite načine usto u knjizi rezonira da je rodom zagrebačka profesorica komparatistike i francuske književnosti, zaposlena na američkom UCLA-u, o fikserima tekst napisala i inicijalno objavila na francuskom jeziku, a do nas je knjiga stigla prevoditeljskim posredovanjem LEE KOVÁCS u izdanju Meandra prošle godine, dajući temi novi okvir i novu relevantnost.

Jasna samosvijest autorice o eksplicitno ili implicitno kolonijalnim praksama koje leže u dubini tkanja suvremenog geopolitičkog pejzaža zasigurno je osnažena pogledom iz i u nacije izgrađene na kolonijalnom nasilju, uz visceralni angažman kada je riječ o

(osobito tada) recentnim političkim asimetri-jama u Francuskoj, s kojom u prvom redu komunicira. U knjizi vibrira strast i izvjesna hitnost; postavlja se pitanje angažmana, dje-latnosti, solidarizacije osobito u okolnosti-ma u kojima subjektne pozicije upadaju u institucionalne, diskurzivne, pa i afektivne procjepe. No zanimljivo je primijetiti i da se subjektivitet fiksera u knjizi tematizira, a da se u prostoru teksta ne utjelovljuje; naslovni junaci i junakinje ostaju relativno apstrak-tne funkcije određene prigodnom privre-menošću svog raspršenog rada, što nije ar-gumentacijska manjkavost, nego potvrda i uprizorenje teze. No valjanost postupka ne poništava dojam da bi oblikovanje opipljive subjektne prisutnosti fiksera u tekstu bio višestruko dobrodošao postupak za osna-živanje kralježnice teksta, kao i njegova punjenja bojom i dubinom.

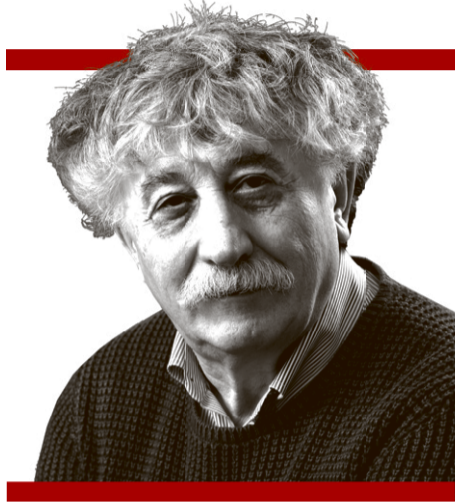
Autorica se u tijeku knjige neprestano vraća na tjelesnost koja diše ili ne diše u pozadi-ni teksta, podsjećajući čitatelje na življenu ne/stvarnost, ne/materijalnost jezika i nje-govih kontekstualnih pretvorbi, no glavnina je teksta satkana od gusto štrikane teorije. Od uvodnog epigrama do finala knjige Stahuljak plete misli oko čvorovitog pojma i po-zicije 'dara' u njegovim političkim, etičkim,

ekonomskim i filozofsko-ontološkim zna-čenjima, implikacijama i funkcijama. Au-torica je vođena uvelike misaonom mrežom BRUNE LATOURA i refleksijama MAURICEA GODELIERA, kao i meandriranjima WALTERA BENJAMINA te kontriranjima JACQUESA DERRIDE na temu osobito totalnog ili apso-lutnog dara, i/li dara života, koji u ponudu stavljaju fikseri svojom investicijom (sic!) u situaciju koja ih kao fiksera određuje.

'Između dara i tržišta, Francuska, SAD i Velika Britanija zanemarile su repatrijaciju svojih fiksera. Bismo li mogli zamisliti ka-kav pokret, internacionalu koja bi objavila: 'Fikseri svijeta, ujedinite se'? Je li moguća po-buna fiksera? Vladavina fiksera?' Stahuljak odgovara negativno, ali u poroznosti tog ne-gativiteta predlaže daljnje misaone smjere-ve, kao i praktične probleme institucionalne, parainstitucionalne i antiinstitucionalne organizacije. Jer jednom rasterećeni svoje funkcije, fikseri su izloženi daljnjoj, možda manje akutnoj, ali dalekosežnijoj prekar-nosti, bez suvisle zaštite između dviju ili više do maloprije sukobljenih strana koje im sve pristupaju u najmanju ruku s nepovjere-njem, a nerijetko s netrpeljivošću i nasiljem.

'Fikseri u srednjem vijeku' čitka su struč-na esejistika čija se tema razvija na križištu teorije prevoditeljstva, politike, sociologi-je, filozofije i komparativne književnosti, ravnomjerno usidrena u medijevalistiku i u suvremenu povijest. 'Fikseri' su usto mogli biti uzbudljiva dugometražna publicistika, da su se misli dodatno raspisale, a studije slučaja zauzele više narativnog prostora. U ovom sažetom izdanju refleksije se skiciraju, reference tek navode, a primjeri iznose u formi krokija. Sve redom interesantno i in-spirativno, no za autsajdersko čitanje suviše zbrzano i suho da bi omogućilo poniranje u materiju, ne dopirući ni do vlastitih aporija koje se ipak naslućuju. Različiti filozofski ru-kavci nisu dovedeni do svojih konzekvenci, subjektivitet subjekata nestabilan je mimo konstitutivne nestabilnosti, a podnaslovna i završna namjera da knjiga posegne prema 'umreženosti povijesti i književnosti' ostaje na razini načelne emotivne želje, pomalo zaboravljene u teorijskoj ekspoziciji, a u fi-nalu nadodane u obliku spasonosne fikcije uz malo nježne akademske patetike. No kao jedinstveno izdanje koje crpi iz široke koli-ko i duboke erudicije, 'Fikseri' su značajan doprinos diskurzivnom polju, otonac pro-mišljanju društvenih odnosa kroz prizmu specifične i bitno ambivalentne konstelacije u kontaktnom području različito usmjere-nih političkih silnica. S obzirom na aktivna ratišta i genocidne prakse trenutno u svijetu, svaki je podsjetnik na tjelesnost i vremenitost dijeljene ljudskosti od strašne i hitne važnosti. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJDrame Marije
Karaklajić

PIŠE Sinan Gudžević

*‘Kuća s tri ruke’
igrana je samo u
Mannheimu. Trebalo
je prije nekoliko
godina da bude
igrana i u
Beogradskom
dramskom pozorištu,
ali je nepoznat netko
učinio da se ne igra.
Upravni odbor
pozorišta je
nepostavljanje
drame obrazložio
time što članovi
odbora tekst ‘nisu
razumjeli’.
U Mannheimu su taj
tekst razumjeli i
igran je deset puta*

V EĆ dvije godine imam knjigu drama MARIJE KARAKLAJIĆ ‘Lice od stakla’. Kad god je otvorim, najprije se sjetim KRLEŽINE ispovijesti o tome kako su sve njegove drame *propale*. Ta ispovijest, izgovorena 1928. u Osijeku, povodom čitanja njegove drame ‘U agoniji’, sadrži i autorovu normu da drama ‘ne bi propala’. Ta je norma visoka: drama se mora igrati na pozornici barem jednu cijelu sezonu! Najmanje jednu, e da se isplati teatru. Ne kaže kakva drama mora biti, kaže samo koja su njegova mjerila i koji su zahtjevi teatra od nje. I još dodaje da je s propadanjem svojih dotadašnjih napisanih a neigranih drama propao i on sam.

Od pet drama Marije Karaklajić objavljenih u knjizi ‘Lice od stakla’ cijelu sezonu nije igrana niti jedna. Jedna od njih nije igrana nigdje, ona s naslovom ‘Mlečni zub zemlje’. Druge četiri su igrane. ‘Kuća s tri ruke’ igrana je samo u Njemačkoj, u Mannheimu. Trebalo je prije nekoliko godina da bude igrana i u Beogradskom dramskom pozorištu, ali je nepoznat netko učinio da se ne igra, iako su i direktor i reditelj kazali da im se tekst sviđio. Upravni odbor pozorišta je nepostavljanje drame na pozornicu obrazložio time što članovi odbora, koji predložene tekstove odobravaju, tekst ‘nisu razumjeli’. U Mannheimu, u Theaterhaus G7, taj su tekst razumjeli i igran je deset puta. U okviru programa ‘Kultura uprkos Coroni’. Prevod drame je načinila sama autorica, a kritike su hvalile i predstavu i njemački prevod. U jednoj od kritika stoji da predstava čovjeka uvlači duboko u jedan (nad)čulni teatarski doživljaj. Poslije premijere je autorica imala razgovor sa novinarima i znatiželjnim gledaocima, koji su postavljali znalačka pitanja, jer su predstavu, iako punu ‘podzemnih voda’, i razumjeli i jako dobro primili. Svakako je među onima koji su predstavu razumjeli, bilo i onih koji dramu nisu čitali prije nego što su je vidjeli na pozornici, što sve govori o razlici između ljudi od teatra u Njemačkoj i u Srbiji.

Ta bi se drama, i kao tekst i kao igra na HENRYJA JAMESA, i još kao dijalog s njime, dopala BILJANI JOVANOVIĆ. To smijem kazati, jer sam Biljanin ukus znao. Marija Karaklajić je, kao prva dramatičarka, dobila nagradu koja nosi ime Biljane Jovanović, za mene je to bio znak da je svijet na mjestu. U posebnom govoru, Marija je nadahnuto govorila o dramama Biljaninim, koje na pozornici nisu imale ni približno ono trajanje koje je Krleža postavio kao kriterij da ne bi propale. Kad se taj govor čita danas, ima se utisak da se Biljanina duša preselila u Marijinu i da u njoj ustrajava na razgovoru o pitanju odnosa između kolektiva i pojedinca. I čini se da im drame imaju sličnu teatarsku sudbinu, pastorčadi koja stoji u knjigama i čeka da bude otkrivena.

Posljednji tekst u knjizi ima naslov ‘Pars hostilis’, zauzima nešto preko četiri stranice, i on sa podzemnim vodama. To je govor imperatora NERONA mitskom junaku Herkulu, naslovljen po KIKERONOVOJ oznaci ‘neprijateljskog’ reznja jetre. U osnovi govora su dva teksta SENEKE, koji je živio u vrijeme

Nerona i umro po njegovoj naredbi: drama ‘Bijesni Herkul’ i rasprava ‘O blagosti’. Neron je imperator, ali i glumac koji govori heroju Herkulu, ali i glumcu Herkulu. To jest, Neron glumac je i glumac Herkul. Govor je naručio Theater Trier. Autorica Karaklajić i još šest dramatičarki napisale su, na poziv teatra, svaka svoj komad. I svi su izvedeni jedne večeri u teatru Museumstift Trier. Ti su komadi jako dobro primljeni u gradu koji ima čuvena Crna vrata, Porta Nigra, i koji je povijesno vezan za Nerona, tiranina, boga i ludaka. Neron je mrzio rat, ali ga je cijenio kao preduslov za mir, što je ispunio godine 66. Po tome je on danas sličan vladarima svijeta koji naprave rat, da bi onda mogli obznanjivati kako mir nema alternativu.

Naslovna drama knjige ‘Lice od stakla’ igrana je dvaput: u Beogradu u Bitef teatru, 2008, u režiji ANJE SUŠE, te u gradskom teatru u Lucernu, u režiji TIMA KRSTINA oktobra 2013. u okviru ciklusa ‘Nikakavi komadi o ratu’. Autoriteti Lucernskog teatra su, čini se, nazivom ciklusa, riješili da prekinu dosta dugu praksu zapadnih kulturnih struktura koja je autorima iz nekadašnje Jugoslavije davala u zadatak da pišu o silovanjima, etničkim čišćenjima i svim ratnim strahotama, te da ih opet uvrste u autore sa onim statusom kakav su nekada imali autori iz naših krajeva. U komadu nema rata, ali sve počinje nasiljem, tučom u kafani, u kojoj biva ubijen jedan dječak. Njegova majka pobjeđuje ubicu u zatvoru i drama za dva lica se pretvara u traženje odgovora za upropastene živote, unakrsno saslušavanje, trauma slična ratnoj.

P RVA, i najstarija drama u knjizi ima za naslov jedan mačevalački termin ‘Fausse attaque, mal paré’ (nešto kao ‘fingirani napad, pogrešna odbrana’). Napisana po načelima dramskim, na početku je spisak lica, cijela stranica knjige, potom dva dijela, razučena u prizore, ukupno 31, događa se u Beogradu u predvečerje njemačkog napada 1941. Glavni lik Rene Klod (René Claude) učitelj mačevanja i predstavnik kompanije za bežičnu telegrafiju u Beogradu, francuski je špijun, zavodnik, površan u svojoj misiji i svemu drugom, opsjednut košmarnim snovima, paranoičan, što sve dovodi do njegova hipokritičkog otkrivanja kao špijuna, te njegova sloma. Oko njega je svijet žbirova, podlaštva, dvoličnosti i konformizma, što čitavu dramu približava današnjoj stvarnosti svjetske politike, koja, kao u klasičnoj grčkoj tragediji, ali okrenutoj na farsu, sve čini da se ne zarati, a sve što čini u stvarnosti vodi ka ratu.

Šteta je što ove drame nema na pozornici. Za one koji vole povijesna ponavljanja ona daje dosta građe. Izvedena samo jednom, u Narodnom pozorištu u Subotici, 2003, režirao LJUBOSLAV MAJERA. Učitelj mačevanja Claude je stvarna ličnost, zaista je radio u Beogradu kao učitelj mačevanja. A i autorica se bavila mačevanjem, te je njeno bavljenje likom učitelja mačevanja i dramatičarsko i stručno.

Marija Karaklajić, autorica
‘Lice od stakla’, izdavač Arhipelag
Beograd, 2021. Foto: Edi Matic

Jako je čudno što nijedna pozornica nije uzela ‘Mlečni zub zemlje’. To je najzahtjevniji tekst i čini se najbolji primjer za ekspresionističku lekturu i kompetenciju naše dramatičarke. Imena likova su skoro hiponimi: Neznamac, Žena, Prvi muškarac, Drugi muškarac, Nadzornik, Prvi zatvorenik, Stara žena, Vidarka, Vođa trupe, Hor prosjaka i skitnica. Sve se odvija po cikličnom obrascu i igri broja tri i triputa tri: tri života glavnog lika, igranih po redu od trećega prema prvom, prizori koji služe da se jezik odcijepi od svoje svrhe, to jest od sredstva kojim se izražavaju misli, da bi se osamostalio, i ostavio čitaocu da goneta zašto. Za postavljanje na pozornicu ovakvog teksta nužno je da čovjek ili odbor koji o tome odlučuje bude ne samo kompetentan, već i da u tekst pronikne čitajući ga više puta. Tekstovi treba da budu razumljivi, ali i čitalac treba da bude opremljen za razumijevanje.

Knjige današnjih dramatičara su rijetke, moglo bi ih se upisati u pastorčad izdavačke djelatnosti. Dramatičari su najobrazovaniji autori za ono čime se bave, u pravilu su završili akademiju za dramske umjetnosti, ali režiseri radije idu proznim piscima, i iz njihovih knjiga priređuju svoje komade. Da je danas živ JUAN LUIS VIVES, humanistički autor rasprave o razlozima sa kojih propadaju umjetnosti i umijeća, možda bi knjigama o propadanju gramatike, dijalektike, retorike, filozofije prirode, medicine, matematike, filozofije morala i građanskog prava, dodao i propadanje teatra i dramaturgije. Građe za to ima napretek, a mjerodavnih primjera ima na našem jeziku.

Marija Karaklajić je zadovoljna što joj je knjiga drama objavljena. Kao što knjige imaju svoju sudbinu, imaju je i drame. Autorica od svojih drama ne može živjeti, ali ona živi s njima i za njih. Meni je ona današnji primjer za epigram o životu i teatru aleksandrijskog pjesnika PALADE, iz Palatinske antologije:

*Život su gluma i daske: nauči se ili da glumiš,
Glumom da odgoniš bol – ili pak podnosi
jad.* ■

STELA RADE

Harmonika je stvorena da po njoj slažeš pare

Jasno mi je zašto moju pjesmu nisu pustili na Doru. Taj Balkan u nazivu, taj melos... Znam da Hrvatska od toga bježi – kao, nije Hrvatska Balkan. S jedne strane razumijem njihovu perspektivu, ali nadala sam se da će se vidici proširiti

STELA RADE, 25-godišnja pjevačica iz Jastrebarskog, nije se uspjela plasirati na Doru svojom pjesmom 'Balkan pop'. Premda službenog obrazloženja nema, možemo pretpostaviti da je netko na poziciji moći ocijenio da Stelino prekomjerno korištenje balkanskih stereotipa i općih mjesta naprosto 'nije hrvatska kultura' i da zarazna folk melodija 'nema veze s Hrvatskom'. U vrijeme adventa i Stelu je zakačila masovna zabrana nastupa izvođača koji se bave folk muzikom. Vlast Sv. Ivana Zeline mladu pjevačicu nije pustila na binu zbog, pričalo se, harmonike. I dok urbana policija misli da diktira trendove i umišlja da muzički obrazuje naciju, Stela grabi naprijed i skuplja samo izvanredne reakcije i podršku. Za Novosti govori o razlikama na muzičkoj sceni u Hrvatskoj i Srbiji, o specifičnostima svog posla te o načinima na koje gradi repertoar pjesama i zabavlja publiku.

Trenutno se nalazite u Kanadi na turneji. Na kakvim mjestima održavate nastupe? I općenito, kakva je publika u dijaspori u odnosu na publiku kod nas? Da li više žude za zabavom?

Bila sam i prošle godine u Kanadi, sad smo to još malo proširili na više gradova. U Torontu sam, tu nam je baza. Nastupam u barovima, klubovima i većim restoranima. Svida mi se raditi ovdje, i njih 30 kada dođe, kada pruže podršku i kažu da su došli baš zbog mene, to je super. Lijepo je znati da te prati netko s druge strane svijeta. A ja još uvijek ne znam ocijeniti jesu li ljudi ovdje hladniji ili topliji kad je riječ o dočeku. Njima nedostaje domovina, to se vidi. Kad im dođe netko

njihov, budu baš srdačni. Mada, mislim da su malo zaboravili zabavljati se. Ovdje ljudi puno rade, čini mi se da im društveni život i izlasci jako pate. I neki od njih su dugo tu, više od 20 godina. Imam sjajnu dobrodošlicu na svim mjestima, svi pjevaju, ali nema one zabave kao da ne postoji sutra, da sve gori. Kao što je na Balkanu.

A vaš repertoar? Da li je uvijek po prilici isti ili ga prilagodavate publici i lokaciji? Za publiku s ovih prostora je manje-više isti

Kad ljudima kažeš kafana, prvo pomisle na tuču i bacanje pepeljara, da gosti hvataju pjevaljke. To u većini slučajeva nije tako. Gdje god da dođeš bit će svakakvih ljudi, a gdje neće u kafani. Za mene je kafana jako pozitivno mjesto

repertoar. Od Jinxa, DINE DVORNIKA, OLIVERA DRAGOJEVIĆA, do sevdaha, narodnjaka, ANE BEKUTE, pa do ex-yu rocka. Svi ljudi vole sve, doista. Neka mjesta su specifična, možeš primijetiti da ljudi samo čekaju da se to prelomi u narodne pjesme. Moj posao je da na licu mjesta procijenim što publika više želi čuti.

To je onaj repertoar, što se kaže, od Nirvane do Silvane, pa se ostane na Silvani. Prava zabava počinje kad krenu narodnjaci, to znamo svi mi koji izlazimo, zar ne? To je istina, ali nakon što se izvrti jedan blok narodnjačkih pjesama, ljudi se vole vratiti na neki stari rock, recimo Prljavo kazalište. Ali ne mogu oni to tek tako, moraju biti, ja kažem, nabrijani od prije, a to učine narodnjaci. Bitan je redosljed.

Koliko dugo nastupate, kakav je bio vaš početak?

Počela sam sa 16 godina. Imala sam kolegu TONIJA, DJ-a, koji je ujedno svirao i klavir. Nagovorila sam ga da napravimo *covere* nekih domaćih pjesama na klaviru, snimila sam naše materijale i slala ih po cijeloj Hrvatskoj, svim kafićima i klubovima koji bi mogli biti zainteresirani. 'Mi smo Stela i Toni, pogledajte naše *covere*, nastupamo besplatno!' Prvi honorar sam zaradila u Slavoniji, 200 kuna. U isto vrijeme sam objavljivala svoje obrade na društvenim mrežama i tako sam se spojila sa svojim prvim bendom, s dečkima iz okolice Jaske. S njima sam krenula raditi svadbe, kafiće, restorane. Kako je vrijeme prolazilo, ljudi su saznali za mene, zvali su me da radim. Kasnije sam odlučila

da ću sama graditi put. Poanta je u tome da se moraš sam nametnuti, dati do znanja da postojiš i želiš nastupati.

Škola kafane

Kakva iskustva nosite iz tih prvih nekoliko godina rada? Da li je to bila želja za pjevanjem pošto-poto ili ste već tad imali neku računicu, viziju za veću karijeru? Što ste sve kao djevojka prošli u kafani?

Ja sam uvijek imala velike ambicije i zamišljala sam sebe na velikim binama. Bila sam svjesna da moram proći cijeli taj put i da možda nije dobro da mi se slava desi preko noći. Drago mi je da sam prošla i kafane i svadbe i festivale jer to gradi izvođača i umjetnika. I onda, ako ti se stvarno desi da postaneš slavan, znaš kako se trebaš nositi s tim. Kad ljudima kažeš kafana, prvo pomisle na tuču i bacanje pepeljara, da gosti hvataju pjevačice ili, kako se kaže, pjevaljke. To u većini slučajeva nije tako. Gdje god da dođeš bit će svakakvih ljudi, a gdje neće u kafani. Za mene je kafana jako pozitivno mjesto. Prošla sam i dobro i loše, vidjela sam sve. U svemu tome je najvažniji stav, pogotovo kad gosti žele nešto prema tebi. Samim svojim stavom i ponašanjem dajem do znanja da imam integritet i da se ne mogu ponašati kako žele, da mora biti distanca. Moram to braniti jer je to moje radno mjesto. I tu mora postojati neka granica – ne smiješ biti bezobrazan, osim, naravno, u slučaju ako netko krene na tebe.

U žiži ste javnosti zbog pjesme 'Balkan pop' s kojom ste se htjeli predstaviti na Dori, ali vam nisu dali neki preozbiljni ljudi koji odlučuju o tome. Prije svega, otkud 'Balkan pop', otkud ideja?

Sve je počelo s onom glavnom melodijom na harmonici. Prije par mjeseci sam se zezala s harmonikom, stavila sam neku *funky* pozadinu i preko toga bacila istočnjačku melodiju, pa što bude. Nešto sam improvizirala i objavila to na Instagramu. Zbog toga me je zapratilo oko 30.000 ljudi iz cijelog svijeta. Ljudi iz Meksika i Brazila su mi se javljali u komentarima – šta je ovo, super zvuči! Kad je došlo do momenta da idem ciljano raditi pjesmu za Doru, ja sam se toga sjetila. Skrolam po videima i kažem sebi – želim baš ovaj dir. Imam cijelu kompilaciju videa koje sam radila s harmonikom, nazvala sam ih 'Funky but make it Balkan'. I onda sam rekla, hajmo dati ljudima taj Balkan kad im se toliko sviđa! Nisam imala u glavi Doru, odmah sam to vidjela na Eurosongu, pravili smo je tako da baš bude za to natjecanje. S kolegom FILIPOM TAČIĆEM sam je napravila, on je to genijalno izveo. Tekst su radile MARSELA MRNJAVAC i IVANA BELOŠEVIĆ. Htjele smo staviti u tekst svakodnevne stvari s Balkana, ono što nam je svima ovdje zajedničko. Ja sam samo nabacala sam neke riječi: propuh, kava, komšije. Na prvu mi je tekst bio čudan, ali sam shvatila da je to točno ono što sam htjela reći.

I kad već niste prošli, napravili ste takav spot kao da se nalazite na pozornici Eurosonga. Kao, napraviti ću ja sama sebi takav ugođaj. Da li ste od HRT-a dobili ikakvo obrazloženje? Kako tumačite to što je ta beskrajno zabavna numera odbijena?

Stvarno mi je bila želja da napravimo spot kao da sam zbilja na Euroviziji, da pokažem kako bi to izgledalo, da vidite šta ste propustili! Inače, nisam dobila nikakvo obrazloženje. Pitala sam Aquarius, svoju diskografsku kuću, što misle zašto to nije prošlo. I oni su bili uvjereni da će proći. Isprva me je to

pogodilo, ali kasnije kad sam razmislila o svemu, jasno mi je zašto to nisu pustili. Taj Balkan u nazivu, ta harmonika, taj melos... Znam da Hrvatska od toga bježi – kao, nije Hrvatska Balkan. S jedne strane razumijem njihovu perspektivu i nisam previše iznenađena, ali nadala sam se da će se vidici proširiti. Morala sam probati.

Sad je pravo vrijeme da vas pitam zašto ste se preselili u Beograd?

Odgovor je jednostavan – puno je više mogućnosti. Upoznala sam vrhunske muzičare, producente i ostale radnike u muzičkom svijetu. Tamo je središte svega. Ne kažu bezveze: ako uspiješ u Beogradu, uspio si. Na neku foru, tko se probio u Beogradu, radit će posvuda. Muzička industrija je jača, širi su vidici, ima puno opcija, nitko me neće gledati čudno kad uzmem harmoniku. Mada, ni narod u Hrvatskoj me ne gleda ružno zbog toga, svi to vole čuti. Druga stvar su mediji i politika koji predstavljaju Hrvatsku kao državu koja prirodno ima otpor prema tom zvuku.

Tako je, ljudi su puno bolji i otvoreniji od onih koji vode glavnu riječ. Da li vas je ovo obeshrabilo?

Na početku jest, pitala sam se hoće li se stvari ikad promijeniti. Postala sam svjesna da neće svi gledati isto na mene kao izvođačicu i zato se trudim da to ne uzimam osobno. Ovo me motiviralo da nastavim dalje, baš zato što

sam vidjela kako su ljudi reagirali na pjesmu. Kao, okej, nisam luda, ljudi su prepoznali ovo! Možda zvuči kao kliše, ali stvarno radim muziku zbog sebe, tako biram pjesme.

Koliko vam Instagram i TikTok pokazuju put? Da li se vodite komentarima i lajkovima?

To je super pitanje. Društvene mreže su čudo, ne možeš znati što će postati viralno i što će algoritam odlučiti. Imam puno ružnih komentara. Imam osjećaj da su ljudi zajedljivi samo da privuku pažnju. Na jednu moju pjesmu pola ljudi će me podržati i argumentirati zašto im je nešto dobro, a pola će popljuvati. Kad to gledaš, ništa ti nije jasno. Tako da se apsolutno ne vodim time što mi ljudi pišu, ne bih se htjela oslanjati na te stvari. Ali toliko zna biti i argumentiranih negativnih kritika da sam nekad znala pomisliti da li bih se uopće trebala baviti glazbom.

Harmonika je najveća ljubav

Vaš zaštitni znak je harmonika s rozim tipkama. Zašto baš taj instrument?

Moj prvi instrument je bubanj, u njega sam se zaljubila s pet godina. Bila sam okružena raznim žanrovima, moj tata je stalno slušao Gunse i AC/DC. Ali je bilo tu i narodnih pjesama i harmonike. Bila sam opčinjena zvu-

kom koji ona može proizvesti. Neprestano sam to slušala i proučavala. Pa sam pomislila da želim znati kakav je osjećaj kada bih ja to odsvirala. Zamisli, Stela, probudiš se i uz kavu sebi sviraš harmoniku! I za 18. rođendan sam je dobila. Nakon tjedan dana sam odustala od nje, ali vrag mi nije dao mira pa sam se vratila. I dalje ne vježbam svaki dan po par sati. Više instrumenata pomalo sviram, ali harmonika mi je ostala najveća ljubav. Gledam da je nosim na većinu svirki, iako nisam cijelo vrijeme na njoj. Najveći problem je što je teška – da nije, sigurno bih je stalno nosila. Prvenstveno želim da me ljudi dožive kao pjevačicu, a ovo je neki dodatni *touch*.

Postoji snimka s neke svadbe na kojoj harmonikaš Borko Radivojević svira ležeći na podu među svatovima. To je vještina.

To vam je vještina uzimanja love! Harmonika je stvorena da po njoj slažeš pare.

Kakve ste komentare dobivali, kako su ljudi reagirali na harmoniku?

JELENA KARLEUŠA mi je rekla da je to 'seljački' instrument. Obitelj me je uvijek podržavala, ali među kolegama muzičarima bile su podijeljene reakcije. Kao, šta će ti to, nikad nećeš svirati kao neki muškarac. Pa zašto? Kaže, nemate vi žene jake prste, ruke, ali 'ajde, ne moraš ni znati, ti kao žena samo da je uzmeš, to je već dovoljno. Ja sam htjela pokazati da i žena može svirati dobro.

Jelena Karleuša mi je rekla da je harmonika 'seljački' instrument. Obitelj me je uvijek podržavala, ali među kolegama muzičarima bile su podijeljene reakcije. Kao, šta će ti to, nikad nećeš svirati kao neki muškarac. Pa zašto?

A što mislite o našoj estradi? Ima li solidarnosti među estradnim radnicama?

Otkad sam počela pjevati, radila sam s puno žena. Većina njih to radi zbog novca, znaju točno na koja mjesta idu i koje pjesme pjevaju da bi uzele lovu. Mene nikad nisu gledale kao konkurenciju. Ali generalno, estradni svijet je jako okrutan, ima puno glumatanja i pretvaranja, lažnih prijateljstava, lažnog sjaja i glamura koji to nije. Važno je ne oslanjati se ni na koga, da ne ovisiš o nekom jer samo sebi možeš vjerovati. O ljudima na estradi se puno izmišlja, mnogo je lažnih vijesti koje postoje samo zbog klikova. I o sebi sam čula priče koje nisu istinite, pokušavam ne čitati ništa od toga.

Kako pamтите natjecanje u Zvedama Granda? Kako vam se čini taj šou koji je ujedno i neka vrsta rijalitija, možda i najzabavniji televizijski program?

Kroz godine su Zvezde Granda postale baš to, rijaliti. Preveliki fokus je na odjeći, komentarima i svadama u žiriju. Sama činjenica da mi pjevači imamo po dvije minute za pjesmu, a da oni raspravljaju po 15 minuta, dovoljno govori. Ne mislim ništa loše o tome, ali ja se u tom konceptu nisam pronašla. To je *showbiz*, mašinerija, meni nije bilo previše ugodno na tom stejdžu. Emocije koje sam proživljavala kad bih tamo kročila, nisam se osjećala prirodno. Ne bih imala problem zapjevati pred punom Arenom, ali tamo... Znala sam da će to čuti milijuni ljudi. Svaka čast onim pjevačima koji su tamo uspjeli pokazati svoj maksimum. Sramim se svojih nastupa tamo, iako mi ljudi govore da sam bila odlična.

Za kraj nam morate reći kako je došlo do suradnje s Blažom i Kljunovima.

Upoznala sam njihovog bubnjara. U Beogradu imamo probe na istom mjestu, on me je pitao da li bih htjela svirati na njihovom koncertu za 30 godina karijere. Bila mi je velika čast! To je prelijepo iskustvo. Publika je bila totalno drugačija od one na koju sam navikla. Svirala sam 'Voljela me nije nijedna' od Azre i pjevala sam 'Vranjanku' na kraju. Zamislite, gošća na koncertu pjeva bis! Jako je kul bilo. Takve stvari u Hrvatskoj nema šanse da se dese, stariji kolege prema nama mlađima su malo podozrivi, ne žele nam dati priliku. Možda se boje konkurencije. Zato je u Srbiji sve puno neposrednije. Sviđa mi se taj pristup i baš zato sam tamo. U Beogradu ima mjesta za sve. ■

Aneta Vladimirov: KostFutura

(Jesenski & Turk, Zagreb, 2023.)

PIŠE Andrijana Kos-Lajtman

Poezija rascjepa
i dispartnosti

Memento more

DRUGA pjesnička knjiga ANETE VLADIMIROV neobičnog naslova 'KostFutura' objavljena je nedavno kod nakladnika Jesenski & Turk, nešto više od dvije godine nakon njezina pjesničkog prvijenca 'Pakao ne možeš poljubiti da prođe'. Nije naodmet odmah istaknuti ključno – novom zbirkom autorica nastavlja poetiku intelektualne poezije snažne humanističke agende započetu u prvoj knjizi, podižući kvalitativnu ljestvicu još malo više i profilirajući odmjerenu, inteligentnu poeziju snažnog misaono-emocionalnog potencijala, podosta osebujnu u kontekstu suvremene hrvatske pjesničke produkcije.

'KostFutura' već svojim naslovom upućuje na dijalektičnost kao temeljni poetički prisede – riječ je o poeziji rascjepa i dispartnosti koja spaja naizgled nespojive motive, perspektive i tonove. Shvatimo li naslov kao hijat između prošlog i budućeg, naslijeđenog i izabranog, nužnosti i mogućnosti (možda kao svojevrsnu kost u grlu vremena, traumu koja mu onemogućuje da se nesmetano i pravosmjerno raspliće), tada nije teško objasniti posezanje za motivskom građom iz različitih vremenskoprstornih odsječaka i područja ljudskoga djelovanja: prošlost i sadašnjost, umjetnost, kultura, znanost, tradicija, biljni i životinjski svijet, sve je predisponirano biti dio istog misaonog, kritički usmjerenog univerzuma. Prvi stih prve pjesme moguće je shvatiti i kao svojevrsan moto cijele zbirke: 'Zemlja vrvi od nesporazuma'. Navedeni stih ulaz je u poeziju izgrađenu na različitim vrstama deprivanosti, nepravdi, stradanja i boli. Pritom, temeljna iskazna platforma je dokumentarizam. Poezija je to oslonjena na stvarnost, ali na način koji je daleko od svakog realizma i mimitizma. U iskaznom postupku lirski subjekt razbija zbilju na krhotine, kreirajući nove, uzrnjene slike – iščašene, zamagljene, čak i nadrealne, ali takve da elementi stvarnosti u njima ostaju prepoznatljivi. Slike su to koje nerijetko prizivaju različite pozicije uskraćenosti, poput onih koje pripadaju djeci, bolesnima, prognanima i drugim li-

šenima esencijalnih vrijednosti nužnih za dostojan život. Kao česti motivi javljaju se pitanja krivnje i odgovornosti, generacijskog prijenosa, (ne)dužnosti i (ne)mogućnosti uspostave trajnog mira, osobnog i kolektivnog. Probijajući se kroz zbirku, čitatelj biva osnažen u dojmu da je upravo destrukcija os na koju je nasaden svijet.

Vladimirov poeziju gradi na konceptu mementa, na pokušaju da se uspomena arhivira gustim i mirnim poetskim jezikom. Referencijski okvir iz kojeg dolaze poticaji za tekstualnu gradnju pritom redovito pripada stvarnom životu. U većini pjesama riječ je o konkretnim, više ili manje poznatim osobama i događajima – sovjetski astronaut TITOV, slovenski pjesnik KOCBEK, potpukovnik sovjetske zračne obrane STANISLAV PETROV, logoraš u Staroj Gradiški ANTUN BARAC, afganistanski gradovi, prostori Zagreba i Sarajeva, Gaza ili njujorški otok Elis, sve može biti polazište za pjesničku raščlambu. Drugi, rjeđi referencijski okvir, nov u odnosu na prvu zbirku, čine osobe iz autoričina osobnog kruga, najčešće članovi obitelji ('Moj otac – pitoma životinja', 'Naš kosmos, naša porodica' itd.), što knjigu bogati svježim, intimnim titrajima.

Kao i u prethodnoj zbirci, autorica i ovdje nerijetko kreira intermedijalne prostore gdje se poezija prepliće s filmom ili fotografijom, koristeći se čak i izravnim transpozicijama predložaka ('Ivanovo djetinjstvo', 'Kauzalitet u Japanu'). Novost je pojačana jezična dosjetljivost (zvučne figure, homofoni) te, osobito, iskorištavanje grafičkih potencijala (raspored stihova, ćirilčki naslov na latiničku pjesmu, poigravanje fusnotama), što poeziji izrazito ozbiljne i zahtjevne semantike daje vibrantan poetski naboj. Nedvojbeno, Vladimirov nam je ponudila zbirku u kojoj vrlo uspješno amalgamira teške i traumatične sadržaje sa suptilnim iskaznim postupcima – istodobno tihu i snažnu poeziju koja je u nekom od svojih brojnih slojeva uvijek humanistički angažirana, ali baš nikada nije banalna. ■

Lost Country (r: Vladimir Perišić)

(2023.)

PIŠE Damir Radić

Jovan Ginić i Jasna Đuričić
kao Stefan i Marklena

Ideološko gubljenje

Film čija upitna ideologija narušava estetski elan i psihološku uvjerljivost

PRIJE petnaestak godina VLADIMIR PERIŠIĆ snažno je u dugom metru debitirao ostvarenjem 'Ordinary People', uz iste, 2009. nastale 'Crnce' GORANA DEVIĆA i ZVONIMIRA JURICA najimpresivnijim filmom iz tzv. regije s temom 'naših' zločina u zadnjem ratu na ovim prostorima. Istina, filmova te tematike bilo je malo, ali to ne umanjuje vrijednost tih dvaju uradaka, od kojih je Perišićev međunarodno bio znatno uspješniji – nominiran je za Veliku nagradu Tjedna kritike u Cannesu i Zlatnu kameru za najbolji debi na istom festivalu te je, uz još neka priznanja, osvojio Srce Sarajeva za najbolji film i glavnog glumca (RELJA POPOVIĆ), kao i nagradu međunarodnog žirija kritike FIPRESCI (u tročlanom žiriju bio je i potpisnik ovih redaka). Doista je čudno zašto je autoru, nakon velikog uspjeha dugometražnog prvijenca, trebalo tako dugo da polučni naredno cjelovečernje ostvarenje 'Lost Country' (Perišić svoje duge filmove potpisuje isključivo engleskim naslovima premda im je većinska zemlja produkcije Srbija, a u potonjem je manjinsko koprodukcijско učesće, pored Francuske, Luksemburga i Katara, imala i Hrvatska), koje je svjetsku premijeru ponovo imalo u kanskom programu Tjedan kritike, i gdje je glavni glumac, mladi naturšćik JOVAN GINIĆ, dobio nagradu za novu zvijezdu. Ginić je nagrađen i Scem Sarajeva, ponovivši uspjeh Relje Popovića, samo u još mlađoj dobi.

Kao i u prvijencu Perišić problematizira vruću temu, no sada vruću ponajprije za njega samog. Naime, majka mu je bila ministrica kulture u MILOŠEVIĆEVOM režimu 1990-ih, dok je on kao vrlo mlad čovjek bio okružen opozicijski nastrojenim prijateljima te se našao u zbunjujućoj i frustrirajućoj situaciji. Film, očito nimalo slučajno, govori o petnaestogodišnjem dječaku Stefanu (solidni, no svakako precijenjeni Ginić) i njegovom odnosu s majkom (uobičajeno odlična JASNA ĐURIČIĆ), glasnogovornicom Miloševićeve vlade u doba beogradskih

demonstracija protiv režima, pri čemu dječakova frustracija prelazi u traumu koja će dobiti radikalno razrješenje. Perišić se istom temom bavio u svom srednjemetražnom debiju 'Dremano oko' iz 2003., čiji protagonist – utjelovljuje ga tada 13-godišnji RELJA POPOVIĆ – ima isto ime Stefan, a majku mu također glumi Đuričić; štoviše, prva sekvenca tog filma zbiva se kod djeda na selu kao i u 'Lost Country'. Tu otvarajuću sekvencu u dugom filmu krasi impresivan ugođaj, a i po premještaju radnje u Beograd Perišić dugo čuva snažnu atmosferu ostvarenu zrnatom teksturom fotografije (snimalo se 16-milimetarskom filmskom vrpcom) i izvanrednim kompozicijama kadra. Nažalost, što se narativ dalje razvija, sve se više otvara prostor za opća mjesta i 'crtanje' značenja, a posebno bode oči potencijalni ljubavni odnos Stefana i djevojke koja mu se sviđa, obilježen mlakošću te slabo napisanim i glumljenim dijalozima. Ideološki, film je poprilično sporan, pa i lažan – po njemu ispada da je *de facto* cijeli Beograd bio antimiloševićevski orijentiran, a izuzeci koji potvrđuju pravilo bivši su partizani i komunisti poput Stefanova djeda (jako ga dobro glumi DUŠKO VALENTIĆ, Papundek iz 'Velog mista'). Drugim riječima, Perišić zauzima tipičnu (malo)građansku antikomunističku perspektivu, pa ne samo da u drugoj polovici svog trajanja njegov uradak gubi uže estetski elan, nego postaje i ideološki upitan. Rasplet s drastičnim rješenjem doima se pak psihološki nategnut, odnosno čini se da je psihološka uvjerljivost postala žrtvom ideološkog nametanja. Sve u svemu, 'Lost Country' djelo je autora koji još jednom pokazuje nesporn oblikovni talent, ali ovaj put samo parcijalno, dopuštajući pritom da mu sumnjiv ideološki pristup baci sjenu na film. ■

PREPORUKE: SERIJE

Curb Your Enthusiasm

(HBO MAX)

NAJDUGOVJEČNIJA HBO-ova serija ovih se tjedana privodi kraju. Kroz više od dvije dekade i dvanaest sezona, njezin je autor LARRY DAVID uspio stvoriti posve jedinstvenu TV komediju koja je u svojoj legendarnoj povijesti svjedočila turbulentnim promjenama koje je svijet doživio reflektirajući ih kroz vizuru samoživog osobnjaka i mizantropa. Hrabrom odlukom da se tom ulogom sitničavog cinika, koji svoje neuroze i hirove tjera do apsurdna, blamira pod vlastitim imenom, lukavo je razoružao gledatelje koji su se godinama zdušno zgražali nad njegovim le-ridejvidovštinama, praktički nesvjesni da takav tvor čuči i negdje u njima i da ga tek krhke društvene norme ometaju da izroni na površinu. Ohrabrio je time i čitavu

plejadu komičara (TEDA DANSONA, BENA STILLERA, DAVIDA SCHWIMMERA, nedavno preminulog RICHARDA LEWISA i dr.) da mu se u toj urnebesnoj farsu pridruže i opušteno odigraju nezaboravne najgore verzije sebe, majstorski improvizirajući dijaloge, što je u dramskoj produkciji presedan. Dosljednom mizantropijom i čačkanjem po tabuima, Larry David nas već dekadama uvjerava da je njegov samouvjereni antagonizam spram društva opravdan i da se ne kani mijenjati, makar neprestano ispadao nepristojan, sramotan i anakron. Vremena su se od početka emitiranja doista promijenila, svijet je počeo izmicati kontroli i smislu, a on je stvarno ostao isti, infantilan, nepokolebljiv u besramnosti, uvijek spreman požaliti se, izvrijeđati i biti naporan ne bi li popravio ljude jer, po vlastitom priznanju, premda ih prezire, on voli čovječanstvo. Odjavljuje se političkim komentarom kojim se referira na apsurdni izborni zakon u Georgiji, nagovještavajući da bi serija mogla završiti poput 'Seinfelda' – u zatvoru.

The New Look

(APPLE TV)

NOVA miniserija TODDA A. KESSLERA, autora nezaboravnih serija 'Damages' i 'Bloodline', nije klasičan krimić u njegovu stilu, iako je prepuna napetosti. Radi se o provokativnoj biografskoj ratnoj drami nadahnutoj stvarnim događajima, u kojoj se sudaraju visoka moda, veliki ideali i veliki zločini, a u središtu su joj COCO CHANEL (JULIETTE BINOCHE) i CHRISTIAN DIOR (BEN MENDELSON). Stvarni životi to dvoje važnih modnih kreatora izuzetno su filmični; oboje su proveli rat u okupiranom Parizu, no ratni im put nije mogao biti različiti. Dok je već proslavljena Chanel prekinula proizvodnju ne želeći šivati za Nijemce, on je kao kreator u usponu radio

za elitnu modnu kuću LUCIENA LELONGA (JOHN MALKOVICH), koji je tvrtku odbio zatvoriti iako su mu kupci bili nacisti ili kolaboracionisti. Ipak, Chanel je unatoč svojoj javnoj deklaraciji s nacistima ipak surađivala, dok je Dior pružao utočište pokretu otpora s kojim je surađivala njegova mlađa sestra Catherine (MAISIE WILLIAMS). Kroz sjajno odigrane intimne portrete protagonista, u složenoj priči u kojoj se politička drama isprepleće s revolucijom visoke mode, pokušava se istražiti koja je cijena slobode i na koje smo sve kompromise spremni kada smo stjerani u čorsokak, ali i demonstrira

ono što prečesto zaboravljamo – da se po pravu istinu o čovjeku nerijetko treba zaroniti dublje ispod površine. Ova raskošno producirana povijesna drama umotana je u soundtrack od deset suvremenih obrada evergreena s početka do sredine 20. stoljeća, na kojem su se našli izvođači poput NICKA CAVEA, Florence + The Machine i LANE DEL REY.

Constellation

(APPLE TV)

POSLJEDNJIH se godina Apple profilirao kao produkcija s najkvalitetnijim znanstveno-fantastičnim serijama, no novi se sablasni SF psihološki triler autora PETERA HARNESSA i SEANA JABLONSKOG konceptom poprilično razlikuje od svemirskih priča na koje smo navikli. Radnja mu se, naime, ne odvija isključivo u onom eksternom, već i u unutarnjem univerzumu protagonistkinje, švedske znanstvenice i astronautkinje (NOOMI RAPACE) koja se nakon katastrofe na Međunarodnoj svemirskoj stanici vraća na Zemlju svome

starom, običnom životu majke i supruge. Neprestanim premještanjem radnje iz svemira na tlo, stvara se paranoidna atmosfera u kojoj, poput glavne junakinje, ni gledatelj ne uspijeva razlučiti što je stvarnost, a što halucinacija; opasnost dolazi sa svih strana, a glavna junakinja nije sigurna poigrava li se to njome njezin um ili se našla u središtu ozbiljne zavjere u kojoj je tek pijun. U osam epizoda ovog neobičnog psihološkog trilera, opremljenog spektakularnim vizualnim efektima i sjajnom glumačkom postavom, postavljaju se filozofska pitanja o smislu života, granicama znanosti i budućnosti čovječanstva, paralelno istražujući mračne aspekte ljudske psihologije.

■ Jelena Svilar

Aktivistkinja Inicijative
za slobodnu Palestinu

ANA VRAČAR Ohrabrujuće je kada ustanove ugošćuju propalestinske glasove

Ovog tjedna u organizaciji Inicijative za slobodnu Palestinu kreće kružok 'Čitanje Palestine, dekolonijalnog i transnacionalnih solidarnosti'. Predstavite nam njegov koncept.

Nadamo se da će ovaj kružok postati stalna prilika za učenje i kolektivnu proizvodnju znanja o pojmovima poput imperijalizma, kolonijalizma, aparthejda, okupacije i nacionalizma. Rasprave o tim konceptima već su dugo ograničene na rijetke prostore koji su većinom rezervirani za malu skupinu ljudi koja se njima bavi pretežito na teorijskoj razini. Svjesni smo da se takvo stanje stvari ne može mijenjati preko noći, ali važno nam je da s time započnemo kako bismo zajedno gradili širi pokret solidarnosti – uvijek s Palestinom, ali i sa svima ostalima koji se bore s posljedicama kolonijalizma i imperijalizma. To je ujedno i razlog zašto prva dva susreta posvećujemo raspravi o režimu koji je doveo do uspostave Države Izrael i koji sve do danas potiče i omogućava nasilje nad Palestinkama i Palestincima diljem okupiranih teritorija – naseljeničkom kolonijalizmu.

Važno je da je takav sadržaj udomila jedna od ključnih kulturnih ustanova u državi. Neke zagrebačke ustanove, čini se, imaju sluha za progresivne iskorake?

Drago nam je što će Muzej suvremene umjetnosti ugostiti taj kružok. Kao Inicijativa za slobodnu Palestinu tamo smo u sklopu manifestacije 'Crveno, zeleno, crno i bijelo' Instituta za radikalnu imaginaciju već bili prisutni performansom 'Što te nema', na kraju kojega je na zidovima MSU-a bila izložena reprodukcija 'Guernice' u bojama palestinske zastave. U vrijeme kada nas doslovno prolazi jeza od stavova koje su neke velike europske kulturne institucije zauzele spram rata protiv Gaze i genocida kojem svjedočimo, otkazujući suradnju spisateljicama, umjetnicama i drugim kulturnim radnicima koje su Palestinu stavile u fokus svog rada, naravno da je ohrabrujuće vidjeti kako ovdje još postoje ustanove koje su spremne

Foto: Luka Pešun

ugostiti propalestinske glasove. Nadamo se da će stvari nastaviti u istom smjeru i da će takvi događaji, na kojima skupa učimo o antiimperijalizmu i antikolonijalizmu, ući u stalni program MSU-a, ali i drugih ustanova.

Inicijativa svakodnevno djeluje u smjeru političkog i šireg javnog zagovaranja solidarnosti s Palestinom. Kako ocjenjujete pozicioniranje naše ljevice na tu temu?

Recentni istupi parlamentarne ljevice svakako predstavljaju iskorak u odnosu na njihovo prethodno pozicioniranje. Stvari se mijenjaju sada kada je više saborskih zastupnica spremno otvoreno zagovarati priznavanje Palestine kao države, a u Inicijativi smo uvjereni da može doći do još sličnih pomaka. Ako se oni nastave, postoji šansa da se na razini politike prodrma šutnja koju je nametnula Vlada. Ipak, nisu samo parlamentarne opcije one koje mogu na to utjecati. Podjednako važnu ulogu, ako ne i važniju, imaju ljudi koji žele biti solidarni sa stanovništvom Gaze i drugih okupiranih teritorija. Što nas je više u pokretu solidarnosti, tim jasnije u kojem smjeru politika treba ići.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Dvije aktivistkinje inicijative This Is Rigged prošle su nedjelje u Umjetničkoj galeriji i muzeju Kelvingrove u Glasgowu dekorirale bistu kraljice Viktorije hranom i nedvosmislenim grafitom. Upozoravajući na porast troškova života uslijed klimatske krize, upozorile su 'Sloboda započinje doručkom. Ako vam to nije jasno, nabit ćemo vam to u lice.'

■ L.P.

Aktivistkinje pored svoje intervencije (Foto: This Is Rigged)

Rim Tim Gnezdo Dim

Dok je na ovogodišnjoj Dori pobijedio zafrkantski, na svoj laki način čak i kritički 'Rim Tim Tagi Dim' Baby Lasagne, na Pesmi za Evroviziju u prvi je plan došao zumerski konzervativizam u obliku pjesama koje su izvele Breskvica i Teya Dora, vodeće mlade pop zvijezde u regiji

PREMDA dvije laste ne čine trend, kako kaže nepostojeća sociološka deviza, neporecivo je da je o izborima za Euroviziju na liniji Srbija-Hrvatska u protekle dvije godine natprosječno zanimljivo razgovarati. Istina, ne radi se toliko o općem podizanju prosjeka zanimljivosti koliko o interesantnim ekscesima koji su, izdvajajući se iz prevladavajućeg festivala tlake, proizveli neobičnu količinu javne pažnje, analize i komentara. Godine 2022. to je bila KONSTRAKTA s pjesmom 'In corpore sano', koja je u konceptijskom, muzičkom i izvedbenom smislu napravila poveću iskorak za regionalni muzički mejnstrim. Prošlu je pak godinu uvelike okupirala 'Mama šć!' Leta 3, pjesma koja ispod svoje ekscentrične površine krije bitno bezvezniju srednjostrujašku supstancu, ali je dovoljno iščašena da uzburka Dorinu otužnu baru. S njome je pritom dobro razmrdala i najširu javnost, koja je u njoj najčešće prepoznala – podjednako površno – ili neku vrstu subverzivnosti ili vulgarnu provokaciju.

Što god tko mislio o tim dvjema (uostalom, vrlo različitim) pjesmama, neporecivo je da one predstavljaju odmak od uobičajene redaljke baladnih torti i plastičnog EDM-a, koji osobito dominiraju hrvatskom inačicom izbora pjesme za Euroviziju. Ukratko, Konstraktin odjek u regiji, a potom i uspjeh Leta 3 u Hrvatskoj, pokazali su da stvari nisu nužno zarobljene u okvir koji definiraju autorsko-producentski feudalci te da dovoljno intrigantan otklon, osobito ako rezonira s kombinacijom milenijalskog hipsterluka i liberalne građanstine, ima solidne šanse za uspjeh.

Nešto se dakle otvorilo, optimističniji pratitelji našeg pop-estradnog establišmenta bi pomislili, života možda ima onkraj ANTE PECOTIĆA, BRANIMIRA MIHALJEVIĆA i ostalih. Uostalom, hrvatski je mejnstrim pop generacijski uglavnom na umoru – publika je, osobito najmlađa, drugdje; u Srbiji, trapu i trap-cajkama, na BRESKVICI, PRIJI, SENIDI i ostaloj ekipi, krštena DESINGERIČINOM patikom (on u jednom videoobraćanju poručuje: 'Nikad neću prestati, bajo, da šijem

ljude patikom u glavu!') i s pravom nezainteresirana za ono što joj nude naše okoštale muzičke strukture. Zoomeri i Gen Alpha su, kratko, odavno tu, sada su ključna demografija za industriju, a naši producerski vladari u najboljem slučaju djeluju kao STEVE BUSCEMI u sceni iz serije '30 Rock', ovjekovječenoj u 'How do you do, fellow kids?' memu; u najgorem, naprosto nemaju čime da im se obrate.

Sve to činilo je ovogodišnje izbore za hrvatske i srpske predstavnice na Euroviziji relativno zanimljivima u samom startu – kao strogo gejtkipane manifestacije, dobar su indikator mjere u kojoj se muzički establišment (ne) prilagođava društveno-političko-ekonomsko-generacijskim mijenama. U slučaju Dore, vlastiti je raskorak s kulturnom stvarnošću eksplodirao organizatorima u lice na najzabavniji mogući način. Kao što sada svi već znaju, kada je krajem prošle godine objavljen popis od 24 pjesme koje su prošle na Doru, među njima se odlukom HRT-ovog žirija nije našla stanovita 'Rim Tim Tagi Dim' izvođača pod uvjerljivo najzumerskijim imenom koje je to natjecanje vidjelo i relativnog autsajdera u industriji – BABY LASAGNE (pravo ime MARKO PURIŠIĆ). Ta je pjesma prvo slučajno ipak upala u završni dio natjecanja zbog ZSA ZSINOŠ povlačenja, da bi potom apsolutno pomela konkurenciju po broju glasova žirija i osobito po glasovima publike, od koje je u usporedbi s drugoplasiranim VINKOM ČEMERAŠEM do-

bila doslovno deset puta više bodova.

U usporedbi s čemerom našim slušanja većine ostatka programa – od Peco-kiča 'Vojlene žene' u izvedbi DAMIRA KEDŽE, preko EDM more 'Tamburitza Lullaby' ALENA ĐURASA, pa do milijuntog žmikanja Mumford & Sons gruva s bas bubnjem na dobu, koje dugujemo Vatri, 'Rim Tim Tagi Dim' je u najmanju ruku u dosluhu sa senzibilitetom neke nove publike. To ne znači nužno da je pjesma posebno dobra. U produkcijskom i muzičkom smislu, radi se u najvećoj mjeri o relativno tipičnom proizvodu producerske štancaone – osnovni element pjesme, nabrijani rif na kojem se temelji i naslovna vokalna fraza, naprosto je kupljeni *sample*, a tekst je nezgrapno i ritmički gotovo pa komično banalno interpretiran. Ni aranžmanski pjesma ne odskaje od matrice koja dominira eurovizijskim trominutnim formatom, s jednako reduciranim, odnosno nepostojećom dinamikom.

Ipak, pjesma je nesporno bazično zabavna, čega se ponekad dobro sjetiti kad se govori o muzici. Također, postoje razine na kojima nadrađa svoje fabričke limite. Zbog kombinacije prije svega efektne izvedbe, simpatičnog spoja Gen-Z estetike, metala i tabletića, zatim generacijski aktualnog teksta o napuštanju rodnog kraja, pa i Purišićeve vrlo nepretenciozne osobnosti, 'Rim Tim Tagi Dim' na kraju ipak rezultira jednim dopadljivim i suvislim pokušajem da se ubode eurovizijski hit – što uostalom potvrđuje i

njegovo aktualno vodstvo na kladionicama za *grand finale* u Malmöu.

Ako su se jedna takva pjesma i jedan takav izvođač probili u dosadnoj Hrvatskoj, čovjek bi očekivao da ćemo u Srbiji, kao mjestu gdje se proizvodi ogromna većina muzike za postjugoslavenske *zoomere*, svjedočiti još interesantnijem i ambicioznijem iskoraku. Svakako, u smislu produkcije samog događanja, Dora u usporedbi s Pesmom za Euroviziju djeluje kao malo skuplji Lidrano. Također, u PzE-ovom žiriju sjede i ljudi poput MARIJE ŠERIFOVIĆ i SAJSI MC, kojima možete vjerovati da će napraviti izbor u doticaju s nekom muzičkom aktualnošću. Međutim, dok se u Hrvatskoj dogodio (uvjetno rečeno) napredan rasplet, u Srbiji smo dobili njegov antipod – zumerski konzervativizam zaglibio u nacionalističkom troplju, što je bilo jasno već iz činjenice da se kao uvjerljiva favoritkinja u iščekivanju finala nametnula Breskvica s pjesmom 'Gnezdo orlovo'. Ta je jedna od najvećih mladih pop zvijezdi u regiji izgleda procijenila da joj nedavni skok u rane dvijehiljadite u pjesmi 'Do gole kože' nije dovoljan pa je odlučila skočiti u samo izvorište postojanja – kosovski mit, o čemu je već pisao BORIS POSTNIKOV. Sadržajnu je regresiju neizbježno pratila i muzička – 'Gnezdo orlovo' beskraino je isprazna eksploatacija 'etno' zvuka, u 7/8 mjeri koju svi elementi, uključujući i vokal, ritmički najbanalnije naglašavaju.

Ipak, uza svu javnu podršku, koja se pretočila i u uvjerljivo najveći broj glasova publike, Breskvica je završila na drugom mjestu, izjednačena s bizarnom ZORJINOM baladom 'Lik u ogledalu' i svega bod ispred odlične Konstrakte, koja je ovog puta neprikriveno oplela po VUČIĆU i SNS-u svojom 'Novo, bolje'. Pobijedila je pak talentirana TEYA DORA, kantautorica, pjevačica i nekadašnja Berkleejeva stipendistica, koju je na prvo mjesto izgurao žiri – ponajprije Šerifović i Sajsi MC, koje su joj dale po maksimalnih 12 bodova, i trubač DEJAN PETROVIĆ, koji joj je dao deset. Njena 'Ramonda' zanatski je suvislo postavljena suvremena balada, daleko ispred onoga što se u istom žanru moglo čuti primjerice na Dori, dobro producirana i solidno otpjevana (i bez komičnih ekscesa s monitoringom, pjevači su u prosjeku bili neuvjerljivi i u hrvatskoj i u srpskoj varijanti natjecanja), sve i ako dobar dio njenih elemenata zvuči poznato. Međutim, govorimo li o slojevima značenja, još jednom smo na području nacionalne mitologije, samo je ovdje mjesto Kosovu ustupio drugi veliki narativ – Prvi svjetski rat. Kao što je poznato, cvijet Natalijina ('lila') ramonda, nazvana po kraljici NATALIJI OBRENOVIĆ, simbol je Dana primirja u Srbiji. Premda je tekst Teya Dorine pjesme naoko maglovit, konotacije njenog naslovnog motiva toliko su snažne da nema spora da je riječ tek o suvremeno upakiranom udaranju u nacionalni doboš. No nema sumnje da je Teya Dorina pjesma u usporedbi s Breskvčinim kičem neusporedivo manje agresivna i muzički naprednija. Ovogodišnja Dora i Pesma za Euroviziju rezultirale su tako zanimljivom bilancom. Iz jednog produkcijski i stilski konzervativnog konteksta, koji je primjerice bio zatvoren za pjevačicu STELU RADE i njenu pjesmu 'Balkan pop', izbio je zafrkantski, na svoj laki način čak i kritički 'Rim Tim Tagi Dim', dok je u drugom, za koji smo navikli da je u muzičkom pogledu otvoreniji, u prvi plan došao neki novi val konzervativizma. I jedno i drugo se može shvatiti kao simptomatično za promjene u društvenom, kulturnom i muzičkom kontekstu, pri čemu bi Dori trebalo poželjeti još ovakvih ekscesa, a Teyi Dori da nacionalnu mitologiju prepusti manje talentiranima od sebe. Njenim sposobnostima, kao što pokazuje 'Ramonda', ona nije nimalo potrebna. ■

Teya Dora – talent kojem nacionalni tropi nisu potrebni (Foto: Antonio Ahel/ATAImages/PIXSELL)

TV RAŠETANJE

Tulipani i organi

PIŠE Boris Rašeta

Slučaj Vojković pokazuje da su sve hrvatske svinjarije izvedene pod pokroviteljstvom vlasti i da ih domaći organi gonjenja ne mogu procesuirati, odnosno da jedino europski tužitelji mogu stati na kraj zlouporabama, makar onog dijela novca koji dolazi iz EU blagajne, a to i nije tako malo

Otvoreno, HRT,
26. veljače, 22:10

EUROSONG nije pitanje života i smrti – on je nešto mnogo više i puno ozbiljnije! Baby Lasagna u ponedjeljak navečer gostovao je u središnjem Dnevniku, da bi potom bio gost Otvorenog! Nije još bio u vremenskoj prognozi, Veteranima mira i Na rubu znanosti. Preseadan je i to što smo Smrtićevu emisiju – koju mnogi koriste kao pušku za uspavlivanje – gledali s velikom pozornošću. SMRTIĆ je, naime, u studio doveo kritičara HRVOJA HORVATA koji je, mimo općeg oduševljenja, kritizirao pobjedničku pjesmu tvrdnjom da se u njoj prepoznaju citati Rammsteina i nekih drugih grupa, a bogami i primjese folka i koječega. 'To je najlošija pjesma ovogodišnje Dore', rekao je Horvat. Debata se odvijala u rukavicama, iako se napetost u studiju mogla rezati nožem. Baby Lasagna je kazao da su rammsteinovci pohvalili njegovu muziku, dok je Horvat svoju kritiku relativizirao tvrdnjama da je ocjena o folk natruhama zapravo kompliment zbog tržišnog potencijala pjesme – na tim je ritmovima BREGOVIĆ sagradio cijeli imperij, a tvrdnju o najlošijoj pjesmi svi su marginalizirali. Svijet voli pobjednike. TOMISLAV Štengl, urednik Dore, pojasnio je kako je do zastoja prve večeri natjecanja došlo zbog kvara slušalice u uhu pjevača koji je trebao izaći na scenu. Svi su kazali što su imali, pa se razišli kućama u miru, sretni i zadovoljni čekajući Malmö.

Novi dan, N1,
27. veljače, 8:00

AKO čovjek u drugi plan baci TODORIĆEVE fantazmagorije o pobjedi na izborima – on se trampovski predstavlja kao Baby Lasagna hrvatske politike – pa se koncentrira na ono racionalno, pronaći će nekoliko tvrdnji koje bi zaslužile ozbiljniju diskusiju. 'Znate što se događalo zadnjih 30 godina, ne s Hrvatskom nego i sa zemljama u razvoju? Iskorištene su enormno i bezobrazno od zapadnih zemalja', kazao je Todorčić LADIŠIĆU. 'One se trebaju ujediniti i tražiti dodatni bespovratni novac kako bi se oporavile. I Poljska, Češka, Bugarska, Slovenija i Hrvatska. Reći ću vam jedno', nastavio je, 'platio sam u jednom promatranom vremenu dvije milijarde eura troško-

va kamata oko financiranja. Lidl bi to platio 600 milijuna. Na kamione sam natovarilo milijardu i 400 milijuna i odveo u Englesku. Tom istom Lidlu je Europska banka za obnovu i razvoj dala kredit od milijardu i 200 milijuna po dva posto, a meni 150 milijuna po osam posto. To je katastrofa, da vam ne nabram cijeli niz takvih dokaza. To tako više ne ide.' Cijeli je slavenski jug postao kolonija moćnih zapadnih susjeda, u čemu su sudjelovali i okupatori i domaći izdajnici. Češka, Poljska i Slovenija, koje Todorčić spominje – da bi izbjegao navesti Bosnu, Srbiju, Crnu Goru i Makedoniju, na koje je valjda mislio – u taj niz ne spadaju. Njih su vodili razumniji ljudi. Čehe je vodio HAVEL. A nas? To je dovelo do razlike u kamati. Sumanute premije koje su naši građani i tvrtke plaćali stranim bankama predstavljale su nadnicu za ludost, nacionalizam i provincijalizam. Sustav koji je Todorčić srušio isti je onaj koji ga je uzdigao. Ex Gazda nas je iznenadio odgovorom na pitanje o najboljem ministru financija. Očekivali smo da će možda izdvojiti ZDRAVKA MARIĆA, ali nije. 'Bio je to BORIS LALOVAC', rekao je Todorčić. 'Da mogu, isti čas bih ga postavio za ministra. Bio je unutra, cijelo vrijeme to promatra. Za Marića ne mogu reći kakav je bio ministar, bio je po volji guvernera, guverner je najzaslužniji za katastrofu koju imamo. Jer, Plenković se u to ne razumije.'

Joker, NOVA TV,
28. veljače, 12:30

PRETEŠKO! Gledatelji se ne mogu identificirati s kvizom čiji sadržaj predstavljaju pitanja i odgovori koje ne može pratiti nitko bez enciklopedijskog znanja. Voditelj kviza FRANO RIDJAN dobar je, ležeran i blagolagoljiv – vodi kviz kao da mu je peti, a ne prvi u životu – grafika je odlična, nalik na američke poker automate s gljivama (nedostaje samo psihodelična muzika da bi stvar nalikovala na halucinogenu kartašku igru), ali je teško očekivati uspjeh kviza bez mogućnosti suživljavanja s natjecateljima i praćenja sadržaja. U najširu opću kulturu uklapa se svako peto ili šesto pitanje, dok je između njih minsko polje nesavladivih specijalističkih zagonetki. 'Jako je zahtjevan kviz, iako na prvu izgleda lagano. U nekim je trenucima brutalan', rekao je voditelj Ridjan, a mi smo se s nostalgijom sjetili genijalne Kviskoteke, domaćeg proizvoda koji je osmislio briljantni LAZO GOLUŽA, taj je

kviz bio bolji od svih licenci kojih smo se ovih desetljeća nagledali po domaćim dalekovidnicama.

HRT, RTS, RTL,
NOVA TV,
29. veljače, 19:00

NA dan kad je u Gazi ubijeno mnoštvo civila koji su u ljudskom mravinjaku čekali hranu – Palestinci kažu da ih je bilo 112, Izraelci tvrde da su ih pregazili kamioni i da ih je bilo deset puta manje – za ni jednu od regionalnih televizija ta vijest nije bila udarna niti ju je najavila na početku emisije. HRT-u je važnije bilo hapšenje HRVOJA VOJKOVIĆA, RTS-u VUČIČEVI diplomatski trijumf u Tirani, RTL-u i Novoj TV nogometno-sudački skandal s BRUNOM MARIĆEM i VAR-om i, naravno, Hrvoje Vojković. Svi mi stariji dobro se sjećamo koliko su naše javne osobe početkom rata u Hrvatskoj kukale o tome kako je svijet gluha na naše patnje. Pa eto, postali smo svijet. Vijesti iz Gaze dospjele su u petnaestu minutu dnevnika, VAR skandal važniji je od pokolja u Gazi, a i strane su televizije selektivne. Na jednim je nepoželjno spominjati terorizam uz Hamas, na drugim su nepoželjne slike patnje palestinskih civila. Ne postoji cjelovita perspektiva. Naša je 'zona interesa' sužena, seže do naše ograde, obrađujemo svoj vrt, ostalo nas ne zanima. A kad se 'posao' u Gazi završi, neće biti kinematografije da prikazuje masovne patnje koje možemo gledati u izravnom prijenosu – na Al Jazeera.

Dnevnik, HRT,
1. ožujka, 12:00

HRVoje Vojković imao je na početku rata tvrtku koja se bavila nekom vrstom financijskog inženjeringa, gradio je bez dozvole, za dva broda koja su mu potonula pod čudnim okolnostima, bez sos signala, Croatia osiguranje – kojem je neko vrijeme bio na čelu – isplatio je poprilična osiguranja. Imao je goleme plaće, dobivao milijunske otpremnine, uz pokroviteljstvo politike postao je bogataš i onda – stradao zbog nekog nenasada tulipana!? Malverzacija koju je Vojković izveo bila je pacerska. Zatražio je EU poticaje za cvijeće kojeg nema. Blesan i tulipan. Sve to podsjeća na stari vic: Ulovio čovjek zlatnu ribicu u Dunavu pa mu ribica kaže: 'Ako me pustiš, ispunit ću ti tri želje.' 'Neka cijeli Dunav bude od rakije.' I želja mu se ispuni. A druga? 'Neka i cijela Sava bude od rakije.' I želja mu se ispuni. 'A treća želja', pita ribica. 'Pa daj mi još litru rakije!' Zar mu svi oni milijuni nisu bili dovoljni? Slučaj Vojković pokazuje kako su sve hrvatske svinjarije izvedene pod pokroviteljstvom vlasti i kako ih hrvatski organi gonjenja ne mogu procesuirati. Odnosno, kako jedino europski tužitelji mogu stati na kraj zlouporabama, makar onog dijela novca koji dolazi iz EU blagajne, a to i nije tako malo. Damir Smrtić Dnevnik u podne završava senzacijom: Baby Lasagna je prvi na eurovizijskim kladionicama, što se nije dogodilo nikad u povijesti! Čeka li nas drugo Otvoreno? ■

Privođenje Hrvoje Vojkovića u Ured europskog javnog tužitelja, (Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)

LJETNA ŠKOLA SRPSKOG JEZIKA I KULTURE SAVA MRKALJ 2024.

Za učenike osnovnih škola

Srpsko kulturno društvo Prosvjeta i Vijeće srpske nacionalne manjine Grada Zagreba organiziraju Ljetnu školu srpskog jezika i kulture Sava Mrkalj za učenike osnovnih škola **od 19. do 31. 7.** na otoku Viru. Škola će biti organizirana u dvije grupe učenika po sedam dana.

Prednost imaju učenici 4, 5. i 6. razreda iz mjesta u kojima nije organiziran nijedan oblik školovanja predviđen za srpsku nacionalnu manjinu. Troškove smještaja, ishrane i prevoza od Zagreba do Vira snose organizatori, a trošak puta od mjesta boravka do Zagreba snose polaznici odnosno njihove porodice. Roditelji su obavezni djecu dovesti do Zagreba, odnosno dočekati ih u Zagrebu po povratku s Vira.

Prijave se mogu poslati do 8. marta poštom na adresu skd Prosvjeta, 'Za Ljetnu školu', Berislavićeva 10. p. p. 9, 10106 Zagreb ili e-mailom na adresu obrazovanje@skd-prosvjeta.hr. Za prijavu je potrebno ispuniti formulare 1 i 2 (suglasnost i anketa) objavljene na Internet stranicama skd Prosvjeta i zatražiti potvrdu o redovnom pohađanju osnovne škole za dijete (sekretarijat škole ili putem sistema e-Građani). Sve dodatne informacije mogu se dobiti upitom na e-mail obrazovanje@skd-prosvjeta.hr ili na telefon **099 5160 309**.

Broj mjesta je ograničen, a izabrani kandidati bit će obavješteni telefonom do završetka nastavne godine. Netačno ispunjeni, nepotpuni formulari, te prijave poslate nakon propisanog roka neće se uzeti u razmatranje.

Ljetna škola bit će održana u odmaralištu Cvrčak udaljenom 150 metara od mora, s vlastitim dvorištem, bezbednim za igru i boravak učenika. Sobe su višekrevetne s kupatilom. Cilj Ljetne škole jeste da kod učenika probudi dodatni interes i obogati saznanja o kulturi i jeziku našeg naroda, da doprinese očuvanju i razvoju nacionalnog i kulturnog identiteta. Ovakav oblik organizovanog boravka učenicima bi omogućio da steknu nove prijatelje, nova iskustva obogaćena saznanjima o zemlji svojih predaka, svojoj kulturi, jeziku i identitetu.

Za učenike srednjih škola

Srpsko kulturno društvo Prosvjeta i Srpsko narodno vijeće organizuju Ljetnju školu srpskog jezika i kulture Sava Mrkalj za učenike srednjih škola **od 13. do 19. 7.** na otoku Viru.

Ljetna škola namijenjena je učenicima 1., 2 ili 3. razreda srednje škole koji nisu uključeni u redovan program školovanja za srpsku nacionalnu manjinu (model A i B). Mogu se prijaviti učenici koji do dana završetka Ljetne škole, 19. 7. 2024. godine, neće navršiti 18 godina.

Troškove smještaja, ishrane, terenske nastave, pratilaca grupe i prevoza od Zagreba od Vira snose organizatori. Troškove puta od mesta boravka do Zagreba i nazad snose polaznici, odnosno njihove porodice. Roditelji su obavezni da dovedu djecu u zagrebu i da ih po povratku s Vira dočekaju u Zagrebu.

Učenik po dolasku u Zagreb mora biti u pratnji roditelja ili punoljetne osobe koju roditelji ovlaste i o kojoj će obavijestiti voditelja Ljetnje škole blagovremeno, a po povratku sa Ljetnje škole u Zagrebu učenika takođe MORA dočekati roditelj ili punoletna osoba koju roditelji ovlaste i o kojoj će blagovremeno obavijestiti voditelja Škole.

Prijave se podnose do 8. 3. Potrebno je ispuniti formulare 1 i 2 (saglasnost i anketa) objavljene na internet stranicama SKD Prosvjeta (za srednjoškolce) i zatražiti potvrdu o redovnom pohađanju srednje škole za dijete (sekretarijat škole ili putem sistema e-Građani). Ispunjeni formularni dostavljaju se skenirani na adresu elektronske pošte obrazovanje@skd-prosvjeta.hr ili preporučeno poštom na adresu SKD Prosvjeta, Za Ljetnu školu, Berislavićeva 10, p. p. 9, 10106 Zagreb.

Sve dodatne informacije mogu se dobiti na adresi elektroničke pošte obrazovanje@skd-prosvjeta.hr ili na telefon **099 5160 309**.

Broj mjesta je ograničen, a izabrani kandidati bit će obavješteni telefonom do završetka nastavne godine. Netačno ispunjeni, nepotpuni formulari, te prijave poslate nakon propisanog roka neće se uzimati u razmatranje.

Polaznici će biti smješteni u odmaralištu Cvrčak 150 metara od mora, s vlastitim dvorištem, bezbednim za sportske aktivnosti i boravak učenika. Sobe su višekrevetne, s kupatilom.

Cilj Ljetnje škole jeste da kod učenika probudi dodatni interes i obogati i proširi saznanja o kulturi i jeziku srpskog naroda, da doprinese očuvanju i razvoju nacionalnog i kulturnog identiteta. Ovakav oblik organizovanog boravka učenicima bi omogućio da steknu nove prijatelje, nova iskustva obogaćena i proširena saznanjima o zemlji svojih predaka, svojoj kulturi, jeziku i identitetu. Takođe, učenicima koji su već imali priliku da, kao osnovci, učestvuju u radu Ljetnje škole, biće ovo prilika za proširivanje postojećih i sticanje dodatnih znanja o srpskom jeziku i kulturi primerenih njihovom uzrastu.

VSNM ZG

Vijeće srpske
nacionalne manjine
Grada Zagreba

Vijeće srpske
nacionalne manjine
Grada Zagreba

**SNV
CHB**

